

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Šter

**Konstrukcija identitete manjšin skozi njihovo
reprezentacijo v osrednjih dnevnoinformativnih oddajah
TV Slovenija**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Šter

Mentorica:izr. prof. dr. Ksenija Vidmar Horvat

Somentorica: doc. dr. Sandra Bašić Hrvatinić

**Konstrukcija identitete manjšin skozi njihovo
reprezentacijo v osrednjih dnevnoinformativnih oddajah
TV Slovenija**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

Diplomsko delo z naslovom
»Konstrukcija identitete manjšin skozi njihovo
reprezentacijo v osrednjih dnevnoinformativnih
oddajah TV Slovenija«,
je izdelano s soglasjem obeh fakultet in
urejeno po pravilniku matične fakultete.

Konstrukcija identitete manjšin skozi njihovo reprezentacijo v osrednjih dnevnoinformativnih oddajah TV Slovenija

Pričujoča diplomska naloga kritično osvetljuje vlogo javne televizije pri reproduciranju in konstrukciji dominantnega diskriminatornega diskurza o položaju in podobah manjšin v Sloveniji. Medijske reprezentacije kot najpomembnejše področje bojev za prevladujočo interpretacijo realnosti bistveno prispevajo k zamišljanju in legitimiranju identitete skupin. Konstrukcija družbenih manjšin ni naravno, ampak s strani vladajočih elit ideološko določeno dejstvo. Pričujoča diplomska naloga dekonstruira mit o danosti in homogenosti dominantne kulture ter pod vprašaj postavi procese naturalizacije in normalizacije družbenih skupin. Avtorica v analizi novinarskih besedil o manjšinah prikaže, da javna televizija s posebnimi diskurzivnimi strategijami dihotomizacije, esencializacije in naturalizacije delitve sveta na »dobre« in »slabe« potrjuje ideologijo dominantnega diskurza, ki jo zapakira kot zdravorazumske razlage vsakdanjega sveta. Manjšine upodablja kot »drugačne« in manjvredne ter s tem sodeluje v procesu pozitivne samo-prezentacije večine in negativne prezentacije »Drugih«. S tovrstnimi konstrukcijami Televizija Slovenija prikazuje poenostavljeno podobo položaja manjšin v Sloveniji.

KLJUČNE BESEDE: diskurz, manjšine, javna televizija, vizualne podobe, diskriminatorne prakse

Construction of the identity of minorities through their representation in daily news programmes on TV Slovenia

This undergraduate thesis critically examines the role of public television in the process of reproduction and construction of dominant discriminatory discourse concerning the status and image of minorities in Slovenia. Media representation as the major field of struggles for the prevailing interpretation of reality, essentially contribute to the conception and legitimation of group identity. Construction of social minorities is not an innate, but an ideologically given fact formed by dominant elites. This undergraduate thesis deconstructs the myth of homogenic culture and challenges the processes of naturalization and normalization of various social groups. By analyzing television articles the author demonstrates that public television by means of specific discursive strategies of dichotomization, essentialization and naturalization of dividing the world on »good« and »bad« reproduces the ideology of dominant discourse, which is represented as (commonsense) reasonable interpretation of the world. Television describes minorities as »different« and inferior and therefore plays an important role in the process of a positive self-presentation of the majority and a negative presentation of the »Other«. To conclude, Slovenian public television does not reflect reality, but a simplified image of minorities in Slovenia.

KEYWORDS: discourse, minorities, public television, visual images, discriminatory practices

KAZALO

1	UVOD	7
1.1	IZBOR TEME IN HIPOTEZE	7
1.2	METODOLOŠKI OKVIR ANALIZE	8
1.3	ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA.....	10
2	MNOŽIČNI MEDIJI KOT DISKURZIVNA IN DRUŽBENA PRAKSA.....	11
2.1	MEDIJSKA KONSTRUKCIJA REALNOSTI.....	11
2.2	ZNAČILNOSTI TELEVIZIJE	15
2.3	JAVNA TELEVIZIJA.....	17
3	REPREZENTACIJE	20
3.1	KONSTRUKTIVISTIČNI PRISTOP K TEORIJI REPREZENTACIJ	20
3.2	STEREOTIPI.....	21
3.3	DRUGI	22
3.4	PREDSODKI.....	24
3.5	DISKRIMINACIJA IN RASIZEM	26
3.5.1	»NOVI« RASIZEM	27
3.6	DISKRIMINATORNE PRAKSE V MEDIJIH.....	30
4	MANJŠINE	32
4.1	PRIMER IDENTITETE ETNIČNIH MANJŠIN	32
5	TEORETSKA IZHODIŠČA ANALIZE TELEVIZIJSKIH BESEDIL V ODDAJAH DNEVNIK IN ODMEVI	37
5.1	FOUCAULT IN DISKURZ	37
5.2	SAUSSURE IN SISTEM ZNAKOV	39
5.3	KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA	41
5.3.1	KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA NORMANA FAIRCLOUGHA.....	43
5.3.2	TRIDIMENZIONALNI MODEL KRITIČNO DISKURZIVNE ANALIZE	46
5.3.3	KONSTRUKCIJA MODELA ANALIZE PO FAIRCLOUGHU IN FOUCAULTU	49
5.3.4	ANALIZA DISKURZIVNE IN DRUŽBENE PRAKSE.....	52
5.3.5	KRITIKA FAIRCLOUGHOVEGA PRISTOPA	53
5.4	VIZUALNA ANALIZA	55
5.4.1	VIZUALNE PODOBE	55
5.4.2	BARTHESOV KONCEPT MITA	59
5.4.3	ANALIZA TELEVIZIJSKIH PODOB	61
6	PREGLED LITERATURE (RAZISKAV MEDIJSKEGA POROČANJA O MANJŠINAH) 65	

7	ANALIZA TELEVIZIJSKIH BESEDIL V ODDAJAH DNEVNIK IN ODMEVI.....	74
7.1	KVANTITATIVNA ANALIZA.....	74
7.2	KVALITATIVNA ANALIZA VZORCA – ŠTUDIJA PRIMEROV.....	79
7.2.1	SEJA SVETA ROMSKIH SVETNIKOV.....	80
7.2.2	MEDNARODNA KONFERENCA O MEDKULTURNEM DIALOGU.....	85
7.2.3	SVETOVNI DAN DISKRIMINACIJE.....	90
7.2.4	PETICIJA NEZADOVOLJNIH KRAJANOV.....	93
8	SKLEP.....	98
9	LITERATURA IN VIRI.....	101

1 UVOD

1.1 Izbor teme in hipoteze

Osrednje televizijske dnevnoinformativne oddaje so eden izmed »poglavitnih virov informacij državljana v procesu demokratičnega odločanja« (Laban, 2007: 17). Njihova moč izhaja iz kombinacije vizualizacije in jezika, ki gledalcem omogoča ustvarjanje takojšnjega vtisa in razumevanja. Vendar mediji niso zrcalo sveta kot takega, pač pa ga zgolj reprezentirajo. Konstruktivistični pristop kot kritika reflektivnega in institucionalnega razumevanja jezika uči, da pomena ne določa materialni svet, »ampak jezikovni svet, ki ga uporabljamo za predstavitev "naših" konceptov (Hall, v: Luthar (ur.), 2004: 46; poudarke dodala avtorica). »Ljudje smo namreč tisti, ki konstruiramo pomen tako, da uporabljamo sistem reprezentacij, konceptov in znakov« (prav tam: 46). Prav medijske reprezentacije pa so osrednji ponudniki diskurzov, med katerimi se nenehno odvijajo boji za prevladujočo interpretacijo realnosti. Hall o medijih govori kot o »kraju ideološke reprodukcije, saj organizirajo obstoječe polje pomenov na določen način, da imajo določen učinek« (Hall, v: Vogrinc, 1995: 52). Ker mediji niso pasivni člen v konstrukciji realnosti, zavzemajo pomembno mesto v hierarhiji moči in aktivno pripomorejo k legitimaciji dominantnega diskurza. Kot pravi Močnik (v: Halimi, 2002: 149), so mediji »hkrati orodje v ideološkem boju in področje, na katerem ta boj poteka«. Televizija je tako neke vrste »tekmovalno prizorišče«, kjer različni glasovi bijejo bitko za hegemonijo (prav tam: 149). Vendar vsi glasovi niso enako slišani. Tisti, ki imajo moč v družbi določajo, katera mnenja se lahko prebijejo v ospredje in katera ostanejo v ozadju. Ker manjšine ne obstajajo od nekdaj, ampak so družbeno in ideološko konstruirane s strani vladajočih elit, je namen pričujoče diplomske naloge **analizirati novinarske prakse in njihove učinke na družbeno podobo in položaj manjšin v Sloveniji**. Analiza bo temeljila na televizijskih novinarskih prispevkih, ki poročajo o manjšinah, objavljenih v dveh osrednjih dnevnoinformativnih oddajah javne televizije Dnevniku in Odmevih od prvega januarja do enaintridesetega marca 2008.

Na podlagi konstruktivističnega pristopa k teoriji reprezentacij in diskurza bomo v analizi televizijskih novinarskih besedil kot niza diskurzivnih dogodkov skušali prikazati, s kakšnimi diskurzivnimi strategijami javna televizija konstruira in

reproducira vladajoči diskurz o manjšinah, kakšen družbeni red ustvarja in kakšne družbene odnose ter subjektivitete proizvaja. Kot izhodišče bomo vzeli tezo, da medijske reprezentacije pomembno prispevajo k načinom zamišljanja in legitimiranja določenih identitet in družbenih skupin. Mediji kot eden ključnih področij delovanja elit reprezentirajo manjšine kot »drugačne« in manjvredne, ki »Nas« ogrožajo oziroma predstavljajo grožnjo zahodnim normam in vrednotam, dominantni poziciji in ohranitvi statusa quo (van Dijk, 1993: 250-251). Po van Dijk (1993: 250-251) namreč večina občinstva v medijskem diskurzu sprejme reprezentacije »Mi« in »Oni« in konstruira kognitivne modele »nas« in »njih« glede na lastna prepričanja in vrednote. S tem mediji izražajo svojo simbolično moč, saj se posameznikova »identiteta oblikuje na podlagi diskurzov in reprezentacij, ki smo jim izpostavljeni« (Luthar, 2004). V pričujoči nalogi bomo skušali pokazati, da mediji tako kot ostale elite sodelujejo v procesu pozitivne samo-prezentacije in negativne prezentacije »Drugih«. Oziroma se v luči spoštovanja človekovih pravic in libertarnih pogledov na svet izogibajo manjšinski tematiki, kar je lahko še bolj nevarno kakor odkrito in aktivno sovraštvo do manjšin.

Na podlagi pregleda literature in gradiv s področja televizijskega novinarstva, vizualne analize ter teorij diskurza in diskriminacije izpostavljamo naslednje temeljne teze:

1. Javna televizija v svojih osrednjih dnevnoinformativnih oddajah reproducira vladajoči diskurz politične in ekonomske elite o manjšinah.
2. Javna televizija o manjšinah poroča na diskriminatoren način, tako v sliki kot v besedi.
3. Javna televizija se pri poročanju o marginalnih družbenih skupinah poslužuje stereotipov in predsodkov ter dihonomnih predstav delitve na »Mi« in »Oni«.
4. Javna televizija zapostavlja glas manjšin.
5. Javna televizija o manjšinah skorajda ne poroča.

1.2 Metodološki okvir analize

Pri analizi televizijskih novinarskih besedil se bomo oprli na številne pristope kvalitativne in kvantitativno metodo. S pomočjo vzorčenja bomo na podlagi vseh

prispevkov, ki so bili v času od prvega januarja do prvega aprila 2008 objavljeni v osrednjih dnevnoinformativnih oddajah javne televizije TV Dnevniku in Odmevih, izbrali tiste, ki so poročali o manjšinah. Zaradi majhnosti vzorca, se pri izbiri prispevkov nismo omejili zgolj na v Sloveniji ustavno priznane manjšine, ampak smo vzorec razširili na etnične, rasne, verske in spolne manjšine ter vse ostale družbene skupine, ki so v Sloveniji v podrejenem položaju. Ker pa je leto 2008 tudi leto medkulturnega dialoga in čas predsedovanja Slovenije Svetu Evrope, smo se zaradi obširnejšega pokrivanja tematik medkulturnega dialoga na javni televiziji odločili analizirati tudi te vsebine, saj nenazadnje medkulturni dialog implicira odnos med različnimi kulturami, tako večinskimi kot manjšinskimi. Pri oblikovanju vzorca smo se osredotočili le na reprezentativna televizijska besedila o manjšinah v Sloveniji in pri tem izpustili poročanje medijev o manjšinskih tematikah drugod po svetu, katerih kredibilnost je zaradi tujih virov informacij vprašljiva. Kriterij vključitve televizijskih prispevkov v vzorec so bili vsi dogodki, ki so na kakršen koli način poročali o manjšinah, med njimi so protokolarna srečanja verskih voditeljev, podpis pogodbe za nakup nepremičnine v Rojah za družino Strojani, obeležitev dneva diskriminacije, preselitev romske družine, srečanje predsednika države z italijansko in avstrijsko manjšino ter številni drugi dogodki. Vzorec je rezultat trimesečnega vsakodnevnega spremljanja dveh osrednjih informativnih oddaj Televizije Slovenija, Dnevnik in Odmevov. Kvantitativna analiza bo temeljila na številu prispevkov o manjšinah v obravnavanem obdobju, vrsti dogodka, minutaži, ki jo novinarji in uredniki posvečajo manjšinski tematiki, mestu uvrstitve prispevka v celoto oddaje in izbiri sogovornikov v televizijskih prispevkih.

Kvalitativna analiza prispevkov temelji na osnovah kritične diskurzivne analize (v nadaljevanju: KDA) Normana Fairclougha in van Dijk-a s poudarki na Foucaultovi teoriji diskurza ter vizualne semiotične analize Rolanda Barthesa. KDA je od vseh ostalih pristopov najbolj dovršena in tudi najbolj interdisciplinarna metoda kritične lingvistične analize. V pomoč nam bodo ugotovitve van Dijk-a, ki se v svojih analizah osredotoča na reprodukcijo etničnih predsodkov in rasističnih konotacij v medijskem diskurzu. Predmet analize ne bodo le pisani in govorjeni teksti, ampak se bomo osredotočili tudi na multisemiotični karakter tekstov v sodobni družbi – vizualne podobe in razmerja med jezikom in vizualno podobo. Pri tem se bomo oprli na vizualno teorijo Rolanda Barthesa, ki pravi, da je »fotografija za nas enako zgovorna

kot novinarski članek: predmeti sami postanejo govor, če kaj označujejo« (Barthes, 1972: 111). Torej, vse, kar ima pomen, vstopa v univerzum jezika ali kot pojasni Vrdlovec, »jezik je tam, kjer so pomeni prevezani z besedo, pa tudi tam, kjer podoba postane njihov izraz« (Vrdlovec, v: Barthes, 1992: 43).

1.3 Zgradba diplomskega dela

V pričujoči diplomski nalogi bomo najprej izpostavili ključne koncepte, ki jih potrebujemo za vsebinsko analizo novinarskih besedil javne televizije. V uvodnem delu bomo opredelili medije kot družbeno in diskurzivno prakso in se posvetili specifičnosti televizijskega medija s poudarki na javni televiziji. Seznanili se bomo s konstruktivističnim pristopom k teoriji reprezentacij, vizualnih podob in družbene konstrukcije realnosti. V nadaljevanju bomo pojasnili pojem manjšin, stereotipov in predsodkov ter diskriminacije in rasizma v družbi. Analizi se bomo posvetili šele po opredelitvi Foucaulteve teorije diskurza in Saussurjevega sistema znakov, pred kvantitativno in kvalitativno analizo vzorca pa bomo povzeli tudi večino dostopne literature o poročanju javne televizije o manjšinskih tematikah pred prvim januarjem 2008. S preteklimi analizami in študijami bomo načrtali primerjalni okvir poročanja javne televizije v času slovenskega predsedovanja Svetu Evrope in hkrati v letu medkulturnega dialoga.

2 MNOŽIČNI MEDIJI KOT DISKURZIVNA IN DRUŽBENA PRAKSA

2.1 Medijska konstrukcija realnosti

»Ko je določena realnost vzpostavljena, je posamezniki ne dojemajo več kot realnosti, ki je bila ustvarjena zgolj z določenimi besedami, ampak kot nekaj, kar je od nekdaj že prisotno.«

(Praprotnik, 1999: 55)

Mediji ne odsevajo realnosti, ampak reprezentacije realnosti. In ne le reprezentirajo, ampak konstruirajo. Podobe zunaj konteksta nimajo pomena, realnost je tako v najboljšem primeru nedosegljiva in v najslabšem ne obstaja. Vsi poskusi odkritja resničnosti medijskih reprezentacij so potem takem sizifovo delo. Filozofsko nemogoče je namreč postaviti okvir in kriterije resničnosti ali kot pravi Močnik, sicer v navezavi na ideologijo, »strukturnih odnosov zavedno in nezavedno ali ideologija in intersubjektivna razmerja ni priporočljivo misliti v terminih resnice in neresnice« (Močnik, 1999: 64). Zato lahko realnost definiramo tudi kot področje boja za resnico.

Mediji konstruirajo medijsko realnost, zato zgodbe, ki niso predstavljene, ne obstajajo. Kot pravi Baudrillard, smo »s pomočjo tehnološkega napredka dosegli tako stopnjo realnosti in objektivnosti, da lahko govorimo celo o presežku realnosti... realnost je danes na svojem vrhuncu« (Baudrillard, 1999: 261). Hkrati pa imamo konstantno občutek, da nam drastično primanjkuje realnega. Zakaj torej? Gre za odnos vzrok - posledica. »Čeprav smo virtualni dovršitvi šli čez realno, nas spremlja zoprn občutek, da smo zamudili vse« (prav tam: 261). Gre za to, da »mislimo realnost, ki ji nič ne manjka in posameznike, ki jim potencialno nič ne manjka« (prav tam: 262). Vse je postalo konstrukcija. Po Hartleyu je »resnica neposredni proizvod fikcije« (Hartley, v: Luthar, Hardt in Zei (ur.), 2004: 183). Ker je »svet postal realnejši od naših upanj, so vsa realna in racionalna dojetanja sprevržena« (prav tam: 261). Kot Baudrillard pravi, subjekt ni več gospodar reprezentacije, ampak operater objektivne ironije sveta, brez konotacije smisla in vrednote. »Dogodki, diskurzi, subjekti ali objekti obstajajo le še v magnetnem polju vrednote, ki obstaja zgolj v

napetosti med dvema poloma: dobro ali zlo, resnično ali lažno, moško ali žensko« (prav tam: 263). Tudi novinar ni gospodar reprezentacije, saj je vpet v sistem *bipolarnosti sveta*. Novinarska metoda po Hartleyu »ne pomeni opisovati sveta, kot je, temveč vizualizirati ekstreme, tako pozitivne kot negativne, vizije nereda, deviacije, binarne polarnosti« (Hartley, v: Luthar, Hardt in Zei (ur.), 2004: 191). Hartley novinarstvo definira kot »umetnost televizualizacije... konstituira, potem pa upodobi oddaljene vizije reda« (Hartley, v: Luthar, Zei, Hardt (ur.), 2004: 181). Osnovni medij novinarstva je namreč pogled oziroma vizija, ne »stvaren, ampak zamišljen« (prav tam: 181). Novinarji pa so v tem procesu »vizionarji resnice, vidci oddaljenega reda, ki ga svojim skupnostim posredujejo v procesu fotografske negativizacije, kjer je podoba reda pravzaprav posneta kot njen lastni negativ, v zgodbah o neredu« (Hartley, v: Luthar, Hardt in Zei (ur.), 2004: 181). Zato lahko v skladu z diskurzivno konstruirano resnico rečemo, da je »novinarstvo smiselno kot proizvodnja realnega skozi pogled« (Hartley, v: Luthar, Hardt in Zei (ur.), 2004: 182). Zanj je novinarstvo popačeno, saj je njegovo »sklicevanje na resnico v nasprotju z njegovo zmožnostjo posredovanja resnice« (prav tam: 186).

Vprašanje, ki si ga na tem mestu zastavimo, ni, ali je diskurz resničen, ampak kako so učinki resnice konstruirani znotraj diskurzov, ki sami po sebi niso ne pravilni, ne napačni. Diskurze je zato smiselno analizirati v luči, kaj ti dosegaajo znotraj konceptov moči in vedenja ter katere okoliščine in pravila odločajo o njihovi uporabi v določenih situacijah.

Kot smo že večkrat poudarili, mediji niso pasivni člen v verigi diskurzivne reprodukcije diskriminatornih praks. Zavzemajo pomembno mesto v hierarhiji moči in aktivno pripomorejo k legitimaciji večinske populacije. Tako niso le pasivni posredniki ali mimični posnemovalci moči političnih in ekonomskih elit. So nekakšno vezivno tkivo med vladajočo ideologijo in ostalimi elitami ali kot pravi Močnik »občila so hkrati orodje za filtriranje, za vzpostavljanje skupnega obzorja in polja dialoga in spopada – in so aparat, ki ga poskušajo zasesti razne ideologije – prav zato, da bi jim pripadla vloga filtra, skupnega imenovalca, skratka vladajoče ideologije« (Močnik, v: Halimi, 2002: 149). Mediji so »hkrati orodje v ideološkem boju in področje, na katerem ta boj poteka« (prav tam: 149). Kajti nikoli ni že vnaprej določeno, katero ideologijo bodo mediji reproducirali in »katera ideologija se bo z njihovo podporo potegovala za

prevlado« (prav tam: 150). Prav zato, kot poudarja Močnik, »je tudi homogenizacija občil pod gospostvom ene same ideologije prej izjemen zgodovinski položaj kakor pa pravilo. Navadno so prav občila s svojo raznoličnostjo najbolj očitni dejavniki ideoloških spopadov« (prav tam: 150). Vsak medij ima v ideološki in politični strukturi dane družbe svojo pozicijo, ki določa, kako bodo družbeni dogodki predstavljeni. »Mediji dogodkov ne opisujejo pasivno ali jih le oblikujejo v prispevke, ampak jih aktivno konstruirajo, v glavnem na temelju medijskih ideoloških povezav« (Erjavec, Poler, 2007: 26). Dogodke strukturirajo in zapakirajo v ideološko skladna sporočila, ki občinstvo nagovarjajo kot potrošnike medijskih izdelkov (prav tam: 26). Televizija namreč uporablja »simulacijske pripomočke in fikcije, ki naj bi vzpostavili red, koherentnost in enovitost ter s tem naredili novice lažje predstavljive in verodostojne« (Hartley, v: Luthar, Hardt in Zei (ur.), 2004: 184). S tem, kot poudarja Hartley, televizija ne ponareja dogodkov, ali zapeljuje javnost, ampak pomaga gledalcem osmisлити svet na strukturni ravni. Zato so novinarji »osrednji akterji reprodukcije reda« (Ericson, v: Hartley, 2004: 182) Obenem so pod vplivom ostalih akterjev družbenega nadzora kot tudi sami aktivno sodelujejo kot akterji družbenega nadzora. S praksami semantičnih in stilističnih figur, izbire tem ter govorcev mediji tako opravljajo simbolično in avtonomno vlogo znotraj ideološkega sistema družbene reprodukcije (van Dijk, 1993: 278-282). Zdi se, kot da je konkurenčni boj znotraj medijev, med mediji in ostalimi elitami ključnega pomena. Mediji so neke vrste »tekmovalna prizorišča«, kjer različni glasovi bijejo bitko za hegemonijo.

Pri opredelitvi množičnih medijev kot diskurzivne in družbene prakse si moramo najprej ogledati celoten proces, ki vpliva na to, da določen dogodek postane novica v mediju. Za novinarstvo kot posebno vrsto produkcije in distribucije vedenja, je značilno »zbiranje, izbiranje in oblikovanje informacij o dejstvih in mnenjih kot prenos od drugih k drugim, prek množičnih medijev različnim občinstvom« (Košir, Poler, 1996: 11). Zato lahko novinarski sporočanje proces nekako na splošno razdelimo na tri faze: zbiranje informacij, izbor dogodkov in dejstev in oblikovanje novinarskega sporočila.

»Vsakodnevno poročanje sili novinarje in urednike v organizacijsko in diskurzivno rutino« (Laban, 2007: 34). Za vsakega novinarja je namreč poročanje o dogodkih s terena vsakodnevna rutina, ki zahteva hiter izbor informacij o določenem medijsko

zanimivem dogodku, njihovo interpretacijo in oblikovanje teksta v omejenem roku in z omejenim naborom virov informacij. Še posebej značilno je to za televizijske novinarje, ki pogosto v enem dnevu naredijo več prispevkov za različne informativne oddaje, kar pomeni, da so v precejšnji časovni stiski. Zaradi vseh teh determinant poglobljeno poročanje o medijskih dogodkih največkrat ni mogoče. Interpretacija in definicija medijsko pomembnih dogodkov sta zato močno pogojeni z dominantnim diskurzom elit. Vendar Halimi opozarja, da »manipulacija ni vedno pojasnilo za dezinformacijo« (Halimi, 2002: 56). Veliko krivdo nosijo tudi novinarji sami, saj se zadovoljujejo s ponavljanjem iste novice, ki jo je sporočila agencija oziroma kak drug referenčni časopis in svoje delo nekakovostno opravijo zgolj zaradi lenobe in neznanja (oziroma ne-želje po znanju).

Kot pravi Bourdieu, »če hoče kak dogodek postati predmet javne razprave, se mora vsak diskurz in vsaka akcija podvreči novinarski selekciji, se pravi tej prekrasni cenzuri, ki jo novinarji izvajajo, ne da bi se je zavedali« (Bourdieu, 2001: 24). Novinarji namreč iz celote vseh dogodkov izberejo le tiste, ki pritegnejo njihovo pozornost in vzbudijo njihovo zanimanje oziroma menijo, da bi zanimalo gledalce, medtem ko nekatere dogodke prezrejo kot nezanimive oziroma nepomembne. Po klasični paradigmi novinarstva naj bi novinarji izbirali tiste teme in dogodke, »ki obetajo, da bodo prispevali k čim boljši ozaveščenosti čim več ljudi o zanje pomembnih zadevah« (Erjavec, Poler, 2007: 106). Pri izboru tem in dogodkov se opirajo na že uveljavljene novičarske kvalifikatorje, ki določajo pomembnost in primernost določenega dogodka za objavo v odnosu do potreb in želja občinstva, namena sporočanja ter funkcije, ki jo želi medij uresničiti. Obstaja več različnih modelov novičarskih vrednot, kot najpomembnejše Branstord in Stafford navajata: zemljepisno bližino, vstopni prag dogodka (velikost dogodka), negativnost/konfliktnost, napovedljivost, nepričakovanost, kontinuiteto, personalizacijo, jasnost, prominentnost, kompozicijo (urednikova zahteva po uravnoveženosti novic), narativnost in uporabo vizualnih efektov. »Merila za izbiro dogodkov niso absolutna, saj gre vedno za aplikacijo družbenih vrednot in vrednostnih kategorij na dogodke« (Erjavec, Poler, 2007: 127). Po mnenju Bourdieuja pa je danes »novinarstvo neposredno odvisno od povpraševanja in tržne oziroma plebiscitarne potrditve« (Bourdieu, 2001: 47), zato na izbor dogodkov vpliva več dejavnikov. Prav vdor tržne logike v novinarstvo je po njegovem povzročil, da

ustvarjalci novic bolj ali manj izbirajo tiste teme, ki tako ali drugače prispevajo k dobičkonosnosti. Predvsem so to teme, zanimive za širok spekter občinstva, kot so nasilje, spolnost, kriminal, šport, itd. Pri izboru novic, ki morajo biti objavljena zaradi informiranosti, pa je glavni kriterij položaj vpletenih oseb, ki so sami po sebi vredni in nujni pozornosti, čeprav brez sporočilne vrednosti. Tu govorimo o t.i. psevdodogodkih (novinarske konference, izjave za javnost, itd.) (Erjavec, Poler, 2007: 109-113), ki jih medijem postavljajo oglaševalci, službe za odnose z javnostmi, vplivni viri informacij in »pomembni« subjekti, ki dejansko odločajo, kaj bo predmet medijske obravnave in javne razprave« (Erjavec, Poler, 2007: 111). Zato lahko sledimo van Dijku pri njegovi tezi, da dominanten diskurz veleva, kaj je v družbi pomembno in zanimivo, kaj pa ne.

2.2 Značilnosti televizije

Zaradi kombinacije vizualizacije in uporabe jezika govorimo o multimodalnosti televizijskega medija. Številni teoretiki poudarjajo, da »televizija kot medij s pomočjo slike reprezentira realnost, omogoča identifikacijo, sodelovanje in fascinacijo ter ustvarja misli, vrednote in ideje« (Laban, 2007: 36). Vizualne podobe so tako glavna moč in ena izmed ključnih značilnosti televizijskega medija, saj omogočajo ustvarjanje takojšnjega vtisa in takojšnje razumevanje. (Laban, 2007: 36). Slike namreč potrjujejo resničnost dogodka in s tem podeljujejo legitimnost in verodostojnost televizijskemu mediju (Laban, 2007: 36). Uporabljajo se kot vizualni dokaz ali prikaz dogodka in ustvarjajo učinek dramatizacije, saj poudarjajo čustva. Ker je televizija medij zvoka in podobe, kar povzroči dvojni učinek realnosti, je njena moč pri določanju pomenov posameznih dogodkov toliko večja. Ne samo, da pove, tudi prikaže in nas prepriča, da je določen dogodek resničen. »Ta evokacijska sposobnost ima mobilizacijske učinke in povzroči, da se oblikujejo ideje, predstave in pomeni« (Bourdieu, 2001: 18), ki v občinstvu lahko sprožajo tudi tako močna čustva, kot so na primer rasizem, ksenofobija in diskriminacija. Dnevno televizijsko poročevalstvo po Bourdieuju vedno »implicira družbeno konstrukcijo realnosti z možnimi mobilizacijskimi družbenimi učinki« (Bourdieu, 2001: 19). Televizija je tista, ki razsoja, kaj in kdo je pomemben in kaj ne. V tem se skriva njena ideološka moč, da postavlja pravila gledanja na svet in predpisuje dioptrijo in zameglitev očal, skozi katere ljudje vidijo svet v skladu z določenimi razdelitvami. Bourdieu poudarja, da s

tem televizija podaja pomene v skladu s prepričanji, ki so že uveljavljeni v javnosti, zato po njegovem ponuja le »kulturni in informacijski »fast-food« (Bourdieu, 2001: 26), vnaprej prebavljene in prežvečene informacije, ki ne šokirajo in ne odpirajo novih tem in starih problemov ter so prilagojene mentalnim strukturam občinstva. »Uredniki in producenti so prisiljeni, da domišljijsko konstruirajo, spreminjajo in celo prikrajajo in opuščajo dejstva, da bi vzdrževali novice kot obliko fikcije« (Hartley, v: Luthar, Hardt in Zei (ur.), 2004: 186)

Simbolno delovanje televizije se po Bourdieuju torej skriva predvsem v tem, da usmerja pozornost na dogodke, ki zanimajo vse ljudi in jih lahko označimo z besedo *omnibus*, termin, ki smo si ga sposodili od Bourdieuja. »Omnibus dogodki so dogodki, ki naj ne bi nikogar šokirali, pri katerih ni nobenega tveganja, ki ne razdvajajo ljudi, glede katerih se vsi strinjajo, ki se zdijo vsem zanimivi, vendar na tak način, da se ne dotaknejo ničesar pomembnega« (Bourdieu, 2001: 15). Po Halimiju je »kratka novica, ki odvrne pozornost, ideologija, saj pritegne pozornost k nepomembnemu in jo odvrča od drugega« (Halimi, 2002: 57). Za izbor novic televizijskega medija obstajajo drugačna posebna pravila kot za tiskane medije, dogodki, za katere ni primerne slike, največkrat ne bodo prišli na televizijske ekrane, in obratno, uredniki bodo objavili vizualno privlačne zgodbe, čeprav so brez objavnih vrednosti. Televizijske dnevnoinformativne oddaje namreč »dovoljujejo in zahtevajo močno vizualizacijo, kar vodi v zmanjševanje števila besed, ki bi lahko primerno govorno pospremile dogajanje na sliki, sporočilo pa mora biti kratko, jedrnato in takoj razumljivo« (Laban, 2007: 22). Televizijski novinarski diskurz je sestavljen iz jezika, zvoka in vizualnih podob, »organiziranih s pomočjo kodov in pravil, ki jih mora gledalec zaznati in prepoznati, če želi videno in slišano osmisлити« (Bignell, v: Laban, 2007: 43). Vse te tri sestavine naj bi sestavljale razumljivo in uravnoteženo novinarsko besedilo, ni pa potrebno, da se med seboj povsem ujemajo (Laban, 2007: 65). Kot pravi MacGregor je televizijsko novinarstvo »dobro v sliki in slabo v besedi. Ponazori lahko tisto, kar smo prebrali v jutranjem časopisu, in za več ur prehiteli časopise z objavo določenih informacij« (MacGregor, v: Laban, 2007: 32). Teoretiki so si različni glede pojmovanja moči slike v televizijskih besedilih. Za Mayeuxa je slika »novinarjevo dodatno orodje za pripovedovanje zgodb, saj ga oskrbi s podrobnostmi, ponazoritvami in vizualnimi informacijami, ki so preveč kompleksne, da bi jih lahko ponazorili«. Bliss in Hoyt menita, da se v televizijskem besedilu slika in

beseda dopolnjujeta, krepita in skupaj razkrivata nova spoznanja. Po njunem besedilo pojasnjuje sliko in pripoveduje ozadje in ne obratno (Bliss, Hoyt, v: Laban, 2007: 66). Veliko teoretikov se strinja s pojmovanjem, da lahko vizualne podobe predstavijo dodatne informacije k tistim, posredovanim verbalno, in s tem povečajo jasnost besedila. Za druge, kot na primer Graberja pa ima »verbalno večjo moč od vizualnega, kar pojasni s tem, da je slika velikokrat zaradi pomanjkanja časa v novinarskem prispevku zapostavljena«. Tudi Vogrinc se strinja, da se slika le obeša na govor kot njen dodatek (Vogrinc, 1992: 40). »Slika informira le toliko, kolikor ji je namenjeno uprizoriti, avtentificirati in utelesiti govor« (Vogrinc, 1992: 41). Hrvaški teoretik na področju medijev Letica sicer meni, da novinarji večjo pozornost namenjajo sliki, ob tem pa opozarja na neinovativnost novinarjev pri izbiri slikovnega gradiva in na neskladje med besedilom in sliko, zaradi katerega tudi besedilo nima pravega učinka. »Deluje, kot da je slika nekaterim novinarjem še vedno le nujno zlo in ne dobrodošel pripomoček, besede pa imajo absolutno prednost« (Letica, v: Laban, 2007: 66). Labanova pravi, da za nekatere avdiovizualni televizijski jezik deluje le skozi »stereotipni verbalni in vizualni diskurz, ki omogoča hitro razumevanje«. (Laban, 2007: 37)

2.3 Javna televizija

Televizija je najbolj razširjen in najvplivnejši medij množičnega komuniciranja. Televizijsko novinarstvo je specifično ne le zaradi tehničnih specifičnosti medija (avdiovizualnosti), ampak predvsem »družbene in komunikacijske okoliščine, v katerih gledamo televizijo, te pa sodoloča družbeni status TV institucije« (Vogrinc, v: Laban, 2007: 11). Ker naša analiza vključuje le proučevanje novinarskih prispevkov na Televiziji Slovenija, se bomo na tem mestu posvetili le javnim servisom. Bašić Hrvatina javno televizijo definira kot servis, ki »zagotavlja dostop do množičnih komunikacijskih kanalov, služi javnemu interesu in oblikuje, vzdržuje in odpira prostor javne razprave (Hrvatina, 2002: 13). Eden izmed temeljnih načel in pogojev javnih servisov je tudi posebna skrb za manjšine, predvsem deprivilegirane skupine, kajti »program javnega servisa mora zagotavljati vsebine, namenjene tako narodnostnim manjšinam kakor vsem drugim skupinam ljudi, ki so manjšine glede na celotno populacijo« (Hrvatina, 2002: 12). Zato je funkcija javnih medijev, da zagotavljajo

»programske vsebine, ki so v javnem interesu in omogočajo javnosti enakopraven dostop do komunikacijskih kanalov« (Hrvatina, 2002: 14), kar pomeni tudi, da imajo različne skupine v družbi možnost vstopa v polje javne razprave.

Zaradi čedalje večje konkurence na trgu množičnih medijev, so javne televizije podlegle boju za čedalje večjo gledanost in s tem podrejanju načinom reprezentiranja novic, ki jih narekuje občinstvo ali vsaj videzu, da je občinstvo tisto, ki zahteva specifične vsebine. Lahko rečemo, da je »boj za pozornost vsakega posameznega gledalca in gledalke postal bistvena razsežnost sodobne televizijske produkcije« (Vogrinc, v: Laban, 2007: 11). Javni servisi so se v »spopadu s komercialnimi znašli pred zahtevami po večji gledanosti in posledično pred komercializacijo programa« (Brants, v: Laban, 2007: 25). V tej konkurenci komercialnih in javnih medijev, so se javne televizije znašle različno. Kot pravi Vogrinc, »tam, kjer ima obramba pravice javnosti do informiranosti več tradicije kot v Sloveniji, je v javno zavest vsaj nekoliko prodrlo spoznanje, da je družba sestavljena iz interesnih, funkcionalnih, kulturnih in ideoloških manjšin in zato po njegovem televizijske publike ne smemo jemati kot homogene skupine (Vogrinc, v: Laban, 2007: 913). Vendar kot pravi Hrvatina, se javni mediji »počasi spreminjajo iz javno odgovornih institucij v komercialne organizacije, ki so prisiljene krmariti med javnimi in komercialnimi sredstvi oz. javnimi in komercialnimi interesi« (Hrvatina, 2002: 20). V največ primerih so javne televizije ob pojavu konkurence začele spreminjati svoje programske sheme, terminsko neprimerno umeščati oddaje in krčiti dokumentarne, otroške in kulturno-umetniške programe. »Posledica tega pa je bila še večja izguba občinstva« (Hrvatina, 2002: 64). Tudi TV Slovenija je po mnenju večine medijskih teoretikov (Hrvatina, Vogrinc, Laban) odreagirala na ta način in storila tisto, kar ne bi smela, se »preobraziti iz družbeno odgovornega televizijskega novinarstva v servis, ki etično odgovornost za polno informiranost vseh ljudi in družbenih skupin podreja imperativu gledanosti, s tem pa tudi posebnim interesom za tem imperativom« (Vogrinc, v: Laban, 2007: 9). Televizija Slovenija se tako na konkurenco komercialnih medijev ni odzvala skladno s poslanstvom javne televizije, to je zadovoljevanja potreb in interesov vseh družbenih skupin, ampak se je ob pojavu oddaje 24 ur na konkurenčni televiziji »spustila v nerazumljivo tekmovanje za delež gledanosti s komercialno televizijo, namesto da bi svoj ugled še naprej gradila na poudarjanju in dodatnem vzpostavljanju temeljnih razlik med obema televizijama« (Laban, 2007: 24). S tem je prevzela »programske in

etnične standarde komercialne televizije« (Vogrinc, v: Laban, 2007: 13), ki svoje gledalce nagovarja kot potrošnike in ne heterogene posameznike z različnimi kulturnimi, informacijskimi in izobraževalnimi potrebami (Vogrinc, v: Laban, 2007: 13). Tako politiko pa Vogrinc na dolgi rok zavrača, saj ne predstavlja oblikovanja kritične misli v javnem diskurzu, ampak »kondicionira gledalce v skladu z merili, ne javnosti, ampak trga« (Vogrinc, v: Laban, 2007: 13). Prioriteta trga pa ni kulturno bogatenje gledalcev in oblikovanje informiranega državljana, sposobnega kritične presoje in sodelovanja v javnem diskurzu, ampak zgolj prodaja in potrošnja. Tudi Hrvatina poudarja, da »javni servis lahko preživi le, če deluje v javnem interesu, vendar ne sme postati nekakšen geto za predvajanje specializiranih programov, ki so nezanimivi za komercialne programe« (Hrvatina, 2002: 71). »Namesto meril številke morajo vpeljati merilo vplivnosti« (Hrvatina, 2002: 75). Predvsem pa mora vsem in vsakemu državljanu posebej nuditi tiste programske vsebine, ki jih ti (ta) potrebuje(jo). Kajti osnovna funkcija javnih servisov je skrb za interese in potrebe vseh uporabnikov (Hrvatina, 2002: 78).

Televizija Slovenija pa je v spopadu z imperativom gledanosti svoje občinstvo začela naslavljati kot »objekt kulturne in politične homogene nacionalizacije« (Vogrinc, v: Laban, 2007: 13). Tudi Bourdieu (2001) pravi, da »javne nacionalne televizije svoje publike ne naslavljajo zgolj kot na državljane in pripadnike nacije, ampak tudi na upravičence do dostopa nacionalne kulture«, ki pod imperativi gledanosti postaja čedalje bolj homogena. Kljub temu, da »prevzemanje komercialnega formata informativnega programa vpliva tudi na strukturo novic in način njihovega predvajanja« (Laban, 2007: 67), pa televizijske dnevnoinformativne oddaje še vedno ostajajo eden od poglobitnih virov informacij državljana v procesu demokratičnega odločanja« (Laban, 2007: 17).

3 REPREZENTACIJE

3.1 Konstruktivistični pristop k teoriji reprezentacij

Glede na to, da so v pričujoči nalogi reprezentacije eden izmed ključnih konceptov naše analize, bi bilo prav na tem mestu pojem obrazložiti. Pa čeprav smo teorijo reprezentacij izpeljali že znotraj ostalih konceptov. Miselni vzorci in procesi delujejo vzajemno kot kognitivne reprezentacije, ki si jih delijo pripadniki skupine oziroma kulture glede določenih družbenih situacij, in kot strategije, ki omogočajo učinkovito rabo teh reprezentacij v različnih družbenih nalogah, kot so interpretacija, inferenca, kategorizacija, primerjave in evalvacija določenih situacij. V širšem pomenu, družbene reprezentacije utelešajo vse, kar morajo ljudje vedeti oziroma verjeti, da lahko funkcionirajo kot kompetentni člani določene skupnosti.

»Reprezentacije povezujejo pomen in jezik s kulturo... so ključni del procesa, v katerem člani iste kulture proizvajajo pomene in si jih izmenjujejo« (Hall, v: Luthar, Hardt, Zei (ur.), 2004: 35). Zato so nekakšen vezni člen med jezikom in našim miselnim konceptom, ki se navezujejo tako na materialni svet kot tudi namišljeni svet dogodkov, ljudi in predmetov. Hall pojmuje dva procesa oziroma sistema reprezentacije. Prvi sistem reprezentacij so duševne reprezentacije, ki oblikujejo naše konceptualne zemljevide. V njih so zarisane mentalne podobe sveta, brez njih »sveta sploh ne bi mogli smiselno intepretirati« (prav tam: 37). Hall poudarja, da je »pomen odvisen od odnosov med stvarmi v svetu – ljudmi, predmeti in dogodki, resničnimi ali izmišljenimi – in konceptualnim sistemom, ki lahko deluje kot njihova miselna reprezentacija« (prav tam: 38). Vendar le konceptualni zemljevid ni dovolj, pomene in koncepte moramo biti sposobni deliti med sabo, pri čemer uporabljamo skupni jezik. Zato je drugi sistem reprezentacij jezik, ki povezuje naše zemljevide s sistemom znakov (prav tam: 38). Pomen, ki se ustvarja prek sistema reprezentacij, je določen s kodom, ki vzpostavi korelacijo med našim konceptualnim sistemom in jezikom, s tem pa tudi omogoči razlikovanje med različnimi socialnimi skupinami ter identifikacijo članov skupin s skupinskimi cilji in normami. Klasičen primer je družbeno etiketiranje, ki kljub temu, da »sam ni zadosten element za konstitucijo identitet, v socialni dinamiki vsebuje ogromno moč in determinira končno konstitucijo« (Praprotnik, 1999: 55). Socialna kognitivnost je torej proces družbenega

ovrednotenja. Hall poudarja, da »pomena ni v stvareh oziroma svetu, ampak je konstruiran in proizveden, je rezultat označevalske prakse, ki proizvaja pomen in zaradi katere stvari nekaj pomenijo« (Hall, v: Luthar, Hardt, Zei (ur.), 2004: 44).

3.2 Stereotipi

In znotraj tega procesa stereotipi igrajo ključno vlogo. Stereotipi temeljijo na nepreverjenih dejstvih in govoricah ter so eden od ključnih načinov vzdrževanje družbenega in simbolnega reda. Koncept stereotipov je leta 1922 v psihologijo uvedel Walter Lippmann. Označil jih je kot selektivne, samoizpolnjujoče in etnocentrične sodbe, ki konstituirajo nepopolno, pristransko in neustrezno reprezentacijo sveta. »Resnično okolje je enostavno preveliko, preveč zapleteno in preveč minljivo za neposredno izkušnjo. V poplavi informacij, ki prihajajo iz zunanjega sveta, izberemo tiste, katere je naša kultura že poimenovala za nas, zato stvari dojemamo na stereotipen način. O svetu smo poučeni še preden resnično vstopimo vanj. Veliko stvari si predstavljamo, preden jih zares izkusimo. Vse to močno vpliva na našo sposobnost dojetanja sveta okoli nas« (Lippmann, 1956).

Moramo pa razlikovati med tipizacijo-klasifikacijskimi sistemi, s pomočjo katerih si človek organizira svet in pomen, in stereotipi kot rigidnimi tvorbami. Predpostavka je, da kultura določa stvarjem pomen, ko jih umesti na različne pozicije v klasifikatornem sistemu, to pa dela s pomočjo diferenciacije med njimi. Te razlike se najbolj izrazito vzpostavljajo skozi binarne opozicije, t.j. polarizirane, redukcionistične, ekstremno ambivalentne oblike reprezentacije stvari, pojavov, ljudi, ki odstopajo od večine. Pri vzpostavljanju stereotipov igrajo ključno vlogo esencializacija, fiksacija in naturalizacija binarnih opozicij. Lastnost, ki odstopa od večine, postane najgloblje bistvo te stvari, pojava ali človeka. Ko pa postane "naravna", postane fiksna in kot taka edina opredelitev identitete stvari.

»Pomembna značilnost stereotipizacije je tudi praksa ločevanja: normalno in sprejemljivo loči od nenormalnega in nesprejemljivega. To izključevanje simbolično fiksira meje in izključi vse, kar ne pripada. Stereotipizacija, povedano drugače, je del ohranjanja družbenega in simboličnega reda. Vzpostavlja simbolično mejo med

normalnim in deviantnim, normalnim in patološkim, sprejemljivim in nespremenljivim, tistim, kar pripada in tistim, kar ne in je *Drugo* med insajderji in outsajderji, nami in njimi« (Hall, v: Kuhar, 2003:47). V Lacanovem smislu je moment prepoznanja »Drugega« predpogoj, da določimo tudi sebe, da vzpostavimo zavest o Sebi. Brez lastne predstave o »Drugem« in brez predstave »Drugega« o Nas, sploh ne moremo razviti lastne subjektivnosti. Koncept »Drugega« je torej koncept razmejevanja (Zaviršek, 2000: 63), ki določa meje : do kod smo še *Mi* in kje se začenjajo »*Drugi*«. Za vzpostavljanje zavesti o »Drugem« so pomembni tudi koncepti norme, povprečnosti in normalnosti, ki postavljajo standard (in s tem tudi polje odklonskega, nenormalnega, deviantnega). »Družbene norme tako vzdržujejo družbeno resničnost, ki je konstruirana in sloni na družbenem konsenzu, s svojim obstojem pa omogoča osmišljenost in strukturiranost okolja, torej določeno stopnjo varnosti« (Bečaj, 2000: 133-138). Članom neke družbe omogočajo jasno identiteto tako, da poudarijo razlike med seboj in drugimi (Bečaj, 2000: 211). »Stopnje normalnosti so kot znaki pripadnosti in imajo vlogo klasifikacij in hierarhiziranja« (Foucault, 2004: 204), odstopanje ima družbene posledice v predalčkanju in na družbeni lestvici položaja, oblasti in moči, ki posamezniku pripada. Stereotipi so pomembni obrambni mehanizmi, »so trdnjava naše tradicije in zavarovani za njenim zidom, se na položaju, ki ga zasedamo, še naprej lahko počutimo varne« (Lippmann, 1999: 68). Nič čudnega torej, da se vsak napad na stereotipe zdi kot rušenje temeljev našega univerzuma (Lippmann, v: Kuhar, 2003: 46). Kot pravi Hall, se stereotipi pojavljajo zlasti tam, kjer obstaja veliko neravnotežje moči.

3.3 Drugi

Koncept *Drugega* v svojem delu *Orientalizem* opiše Edward Said, ko pokaže, kako je *Zahod* oblikoval podobo *Drugega* v Orientu. Kot primer na začetku knjige Said navaja poročanje francoskega novinarja o državljanski vojni v Bejrutu, ki mistificirano opisuje kraje in jih primerja z Orientom Chateaubrianda in Nerval. Orient je za dotičnega novinarja evropska iznajdba, in ko svojim bralcem poroča, se naslanja na njihov skupni kod - evropsko reprezentacijo Orienta (Said, 1996: 11). »Vse od antike dalje je bil Orient namreč kraj romantike, eksotičnih bitij, nepozabnih doživetij« (prav tam), torej romanticiziran in eksoticiziran prostor. Said opisuje Orient kot »sestavni del

evropske *materialne* civilizacije in kulture, izvir njenih civilizacij in jezikov, njen kulturni tekmeč in ena najglobljih in najpogosteje nastopajočih podob Drugega« (Said, 1996: 12). S tem ko se je Evropa postavila nasproti Orientu kot »nekakšnemu surogatu, se je okrepila moč in identiteta njene kulture«. Za Saida sta Zahod in Orient človeški tvorbi, in ne naravni danosti, njuno razmerje je namreč »razmerje moči, dominacije, spreminjajoče se stopnje zapletene hegemonije« (Said, 1996: 17). Said ob naslanjanju na Gramscijev koncept hegemonije tako dodaja, da je »eden najpomembnejših sestavnih delov v evropski kulturi prav tisto, po čemer je ta kultura hegemonistična v Evropi in zunaj nje: ideja, da je evropska identiteta v primerjavi z neevropskimi ljudstvi in kulturami superiorna« (prav tam: 18).

Prav zaradi slednje teze smo si privoščili ta kratki ekskurz, kajti Drugi je v očeh Zahoda vedno manj vreden, nikoli čist oziroma brezpogojen, ampak le odsev Zahoda samega, njegova reprezentacija. In ko govorimo o odnosu večinske populacije do manjšin, se ne moremo izogniti razmerju moči in dominacije, ki sta, kot pravi Said, usidrana v evropsko, torej večinsko zavest. Said se v Orientalizmu sprašuje, »ali sploh lahko obstaja pravilna reprezentacija česar koli in če ni katerakoli reprezentacija, ker je reprezentacija, zaobjeta najprej v jezik, nato pa v kulturo, institucije in politično okolje tistega, ki predstavlja. Če vzamemo kot točno drugo možnost, potem je dejstvo, da je predstavitev eo ipso povezana, prepletena, zaobjeta in pretkana z mnogimi drugimi stvarmi poleg resnice, ki je sama reprezentacija.« Po njegovem reprezentacije »delujejo za smoter, v skladu z neko težnjo, v specifičnem historičnem, intelektualnem in celo ekonomskem okviru. Drugače povedano, reprezentacije imajo smotre, so večinoma učinkujoče, izpolnjujejo eno ali več nalog, so formacije, ali kot je rekel Roland Barthes za vse jezikovne operacije, deformacije« (Said, 1996).

Te deformacije oziroma stereotipe pa je postmoderni svet le še okrepil. »Televizija, filmi in vsi medijski viri tlačijo informacije v vse bolj in bolj standardizirane kalupe« (prav tam: 41). Said pravi, da je celo najbolj preprosta percepcija Arabcev in islama spolitizirana, mediji pa so še bolj agresivni v svoji dihotomni reprezentaciji sveta. Kar je še posebej tragično, saj prav množični mediji pri zaznavanju in selekcioniranju sveta igrajo pomembno vlogo. Delujejo kot oči in ušesa za tisti del sveta, ki ga ne

moremo opazovati neposredno. Na posameznika pa vplivajo dolgoročno kot kultiviranje naravnosti do družbene realnosti (Luthar, v: Pušnik, 1999: 27).

3.4 Predsodki

Tako kot ideologije tudi predsodkov, »ne moremo definirati z njihovo vsebino, kajti tedaj nam spolzi iz rok njihova družbena moč in globoka zasidranost v družbenih interesih in v psihološki strukturi posameznikov. Prav tako jih ne moremo definirati z njihovo funkcijo, ker potem nam spolzi iz rok njihova vsebina in zgodovinski kontekst razlage« (Ule, 2005: 27). Uletova predsodke definira kot »vrsto stališč, ki niso upravičena, argumentirana ali preverjena, a jih spremljajo intenzivne emocije in so odporna na spremembe« (Ule, 1992: 120), a kasneje to definicijo spremeni. Predsodki se v vsakdanjem življenju kažejo v »nespoštljivem, netolerantnem ali prezirljivem odnosu do drugih oziroma drugačnih« (Ule, 2005: 27). Dokler gre za vsakdanje situacije, šale, opravljanja, bežna srečanja z drugačnimi, so predsodki nenevarni, toda »ti lahko hitro postanejo družbeno vezivo množic in se spremenijo v orodje agresije, opravičilo diskriminacij, preganjanja ali prepuščanja ogroženih skupin njihovi usodi« (Ule, 2005: 27). Prav zaradi te grožnje Uletova predsodke kasneje poimenuje »mikroideologije vsakdanjega življenja« (prav tam: 28), ki zrcalijo odnose neenakopravnosti, dominantnosti in podrejenosti med družbenimi skupinami v sfero vsakdanjega življenja, »določena razmerja med različnimi skupinami v vsakdanjem svetu pa postavljajo v splošen okvir veljavnih družbenih norm, vrednot in institucij« (prav tam: 28). Dejansko so predsodki »dominantne socialne reprezentacije diskriminiranih ali marginaliziranih socialnih skupin« (prav tam: 33).

S predsodki namreč ljudje opravičujejo marginalizacijo in podrejenost nekaterih družbenih skupin, tako da razlike med »Njimi« in »Nami« naredijo naravne in upravičene. Funkcija stereotipov in predsodkov je, da ohranjajo in upravičujejo obstoječi družbeni red. S tem pojmovanjem Uletova prekinja z definicijo predsodkov kot posebne vrste stališč in jih opredeljuje kot »sisteme-procese naslavljanja na posameznike kot akterje socialnih dejanj in kot podvržene družbenemu-kulturnemu redu. Ideološka funkcija predsodkov je, da podpirajo, racionalizirajo in legitimirajo obstoječi status quo v dani družbi« (prav tam: 29). Za reproduciranje in utrjevanje

predsodkov in stereotipov v kolektivni družbeni zavesti pa so bistveni načini diskurza, vsakdanje govornice in druge oblike interakcije. Nastanek in utrjevanje stereotipov namreč »ni individualni kognitivni proces, ampak kolektivni ideološki proces, povezan z delitvijo moči in odnosi v družbi« (prav tam: 31). Tako stereotipi in predsodki ne delujejo kot kake zmote, neupravičena stališča ali iluzije, ampak so deli »ideološke pripovedi in zgodb« (prav tam: 35). Njihov ideološki učinek postane čist, ko ideologija ne učinkuje več oziroma »čisti ideološki učinek je možen le in prav tam, kjer se v samem tem učinku odpre maksimalna označevalna distanca« (Močnik, v: Praprotnik, 1999: 35-38) oziroma ko ne dvomimo več v absolutnost izrečenih predsodkov in stereotipov. V nasprotju s svetovnimi ideologijami pa so vsakdanje ideologije »fragmentarni, fluidni in spremenljivi sistemi« (Ule, 2005: 35). Kot navaja Uletova, so analize rasističnega, predsodkovnega in seksističnega diskurza pokazale, da »imajo neusklajenosti in nekonsistentnosti v govoru pomembno funkcijo v retoričnih in argumentativnih učinkih, namreč funkcijo opravičevanja rasističnega odnosa in obenem prikrivanja tega odnosa« (Ule, 2005: 36), prav zaradi tega je v javnem diskurzu značilna diletantska in protislovna uporaba predsodkov. »Tako kot sodobne oblike oblasti niso več neposredno nasilne in represivne, ampak delujejo posredno, tudi sodobne oblike predsodkov niso zgolj skupki slaboumnih in nasilnih fraz o drugačnih, temveč predvsem argumentativne strategije, ki skušajo doseči strinjanje tudi pri tistih, ki jih predsodki neposredno zadevajo« (prav tam: 38). Zato Uletova predsodke pojmuje kot najtrdovratnejše mikroideologije vsakdanjega sveta in poudarja, da »potiskanje predsodkov v anonimnost vsakdanjega življenja, v nereflektiranost vsakdanjega govora in pogovora predsodkom povečuje moč in vpliv« (prav tam: 39). Prav hitro se lahko vsakovrstni predsodki in stereotipi spremenijo »v nevprašljivo ozadje in opravičilo vsakdanjih diskriminacijskih dejanj in prepričanj ljudi« (prav tam: 39). Ko pa se enkrat naselijo v našem jeziku, predstavah, željah in fantazmah, kaj hitro postanejo podlaga osebni in socialni identiteti posameznikov in kolektivnih praks skupin. »Ne samo tistih, ki imajo predsodke, ampak tudi tistih, proti katerim so predsodki usmerjeni, ki so objekti diskriminacije in predsodkov« (prav tam: 39). Zato je analiza javnega diskurza, še posebej pa medijskih praks poročanja o zapostavljenih družbenih skupinah nujna za dekonstrukcijo družbenega sveta. Na stereotipizaciji namreč temeljijo rasizem, klasicizem in seksizem.

3.5 Diskriminacija in rasizem

Pojem diskriminacije je »posebno obnašanje do oseb oziroma različna obravnava oseb zaradi njihovih posebnosti, ki so označene kot drugačne, in zaradi njihove pripadnosti "označenim" skupinam« (Ule, 1992: 129). Diskriminacija je posledica predsodkov in stereotipov, dominantnih socialnih reprezentacij diskriminiranih ali marginaliziranih socialnih skupin.

Rasizem ni individualna, ampak »strukturalna poteza družbe, ki je organizirana okoli pritiska na neko skupino in dominanco druge skupine (Wetherell, v: Ule 2005: 36). Downing rasizem opredeli kot zastrupljeno ideologijo in destruktivno prakso. Rasizem in diskriminacija družbenih skupin namreč nikoli ne izvirata iz nezadovoljstva množic, ampak s strani elit. Družbena zavest je v osnovi izoblikovana preko javnega diskurza, javni diskurz pa je kontroliran preko različnih elitnih skupin, torej lahko zaključimo, da na množice v veliki meri vplivajo elite. Prav z nenehnim oblikovanjem dominantnega soglasja o etnični politiki te reproducirajo že uveljavljene vzorce in legitimizirajo svojo večinsko pozicijo v svetu. To dosegajo z lažnim zanikanjem in blaženjem učinkov rasizma in diskriminacije v družbi. Kot pravita Downing in Husband (2005: 1-9), vse sfere družbenega življenja, politika, država in javnost rasizem obsojajo kot madež v civilizirani družbi. In še vedno je ta dejansko endemičen, udomačen v vsaki družbi.

Rasizem se širi znotraj vsakodnevnega družbenega okolja, preko medijev in neformalnih pogovorov. Pojavlja se v vsakodnevnih negativnih mnenjih, stališčih, ideologijah in znotraj neposredno navidez nepomembnih dejanj, ki spodbujajo diskriminacijo zoper manjšine. »Naše pojmovanje rasizma vključuje etnicizem, torej, sistem prevlade določene etnične skupine na podlagi kulturnih kriterijev kategorizacije, diferenciacije, izključitve, kot so jezik, vera, navade in svetovni nazori. Zato rasizem povezujemo s homofobijo, seksizmom in šovinizmom« (van Dijk, 1993: 5). Rasizem v Evropi van Dijk poimenuje tudi eurasizem, vendar se temu neologizmu izogiba.

Rasizem in njegova reprodukcija nista utemeljeni znotraj konceptov kulture. Van Dijk (1993: 15) pravi, da sodobni rasizem ni več rasističen v svojem prvotnem pomenu, ampak legitimiran znotraj kulture, oblikovan na osnovi kulturne nadvlade, kar pomeni,

da člani dominantnih skupin operirajo s kulturno hierarhijo med različnimi skupinami. »Zato lahko rečemo, da je študija reprodukcije diskriminatornih praks študija reprodukcije dominantne elitne kulture« (van Dijk, 1993: 16). Elite namreč definirajo socialne dogodke in procese, selekcionirajo in ovrednotijo »probleme« v družbi in določajo agende družbenega življenja. Poenostavljeno povedano, elite imajo moč in sredstva, da v družbi ustvarjajo konsenz. Preko diskurza pa poteka reprodukcija družbenih miselnih vzorcev in reprezentacij. Zato je multidisciplinaren pristop analize diskurza in socialne kognitivnosti nujen za teorijo reprodukcije diskriminatornega diskurza.

3.5.1 »Novi« rasizem

Na prvi pogled, ugotavlja Mirjana Ule, se zdi, da se »je obseg javno izraženih rasnih in spolnih predsodkov v pozni moderni družbi zmanjšal« (Ule, 2005: 21). Številne raziskave so namreč pokazale, da so negativni stereotipi, izjave in stališča v javnem diskurzu manj prisotni, vendar pa »natančnejša analiza odnosov med različnimi etničnimi, rasnimi skupinami in odnosov med spoloma pokaže, da gre prej za premik predsodkov in z njimi povezane diskriminacije in ne za njihovo izginjanje« (prav tam: 21). Uletova celo ugotavlja, da so se »predsodki do nekaterih tradicionalno stigmatiziranih skupin, kot so homoseksualci, Romi, muslimani, duševno bolni, celo okrepli« (prav tam: 21). Tudi van Dijk (1993: 6) pri analizi diskriminatornih praks v medijih prihaja do podobnih zaključkov, saj zaradi novih zakonov in liberalnih pogledov na področju spoštovanja človekovih pravic mediji bolj neposredno poročajo o diskriminaciji. Ne uporabljajo več »eksplicitno rasističnih terminov, ampak se poslužujejo bolj subtilnih prijemov« (van Dijk, 1993: 5). »Tradicionalne predsodke postopoma nadomeščajo »moderni« predsodki« (Ule, 2005: 21). Včasih so ljudje stereotipe in predsodke izražali v neposrednih stikih s člani drugih skupin, »danes se ti kažejo v izogibanju stikov z njimi« (Ule, 2005: 22). Sodobni rasisti ne trdijo več, da so npr. črnci leni in manj inteligentni kot belci, temveč da imajo preveč pravic in zahtevajo preveč privilegijev (van Dijk, 1993: 5). Namesto tradicionalnega nasilnega rasizma se tako uveljavlja »simbolni rasizem ali odklonilni rasizem« (Brown v: Ule, 2005: 22), nekateri ga pojmujejo tudi kulturni rasizem. Van Dijk temu pravi novi rasizem oziroma demokratični rasizem, ki hoče zanikati, da je rasizem. Manjšine tako

niso biološko manjvredne, ampak imajo drugačno kulturo. Pri starem rasizmu naj bi prevladovali sovraštvo in odkrito nasilje, sedaj prevladujejo ignoranca, distanca in cinizem. »Novi rasizem ni izključevalen tako kot stari, ampak se izraža posredno in bolj prikrito« (Ule, 2005: 22). Uletova navaja tudi razlikovanje med kričavim in hladnim rasizmom, ki sta ga v teorijo vnesla Pettigrew in Meertens (prav tam: 22), razlika med njima pa je v tem, da »hladni rasizem ne izraža odkritih negativnih čustev do manjšin kot kričavi rasizem, pač pa se vzdržuje vseh pozitivnih čustev do njih« (prav tam: 22). Ker se moderni rasisti nočejo izdati, ali kot pravi Uletova, celo zavedati se nočejo svojega rasizma, pri tem uporabljajo »libertarno argumentacijo« (prav tam: 23). Zato pri naslavljanju na manjšine izražajo toleranco, razumevanje, sprejemanje in človekoljubne poglede na svet, oziroma se prikriti rasizem namesto »v odkritem in agresivnem zavračanju družbenih skupin kaže v pasivnem odklanjanju, v ignoriranju, kar je lahko še bolj nevarno kakor odkrito in aktivno sovraštvo do manjšin« (prav tam: 23). Uletova kot enega izmed pomembnih vzrokov za spremembo predsodkov v postmodernejši družbi navaja »pritisk naraščajoče individualizacije v poindustrijskih družbah na posameznike« (prav tam: 24). Če je nekdaj imela moč ustaljenega družbenega reda absolutno oblast nad posameznikom in so ljudje sprejemali dane socialne kategorije kot samoumevno dejstvo, je danes situacija bolj kompleksna. Osebna identiteta ne uživa apriornega prepoznavanja, kratke stike v dojemanju identitete producira »novi individualizem«, ki je ukinil potrebo po trdni, hierarhični strukturi duševnega aparata, s trdnim, avtonomnim jazom« (Ule, 1993: 235). Ta »marginalizacija identitete sodobnega človeka zaradi pomanjkanja trdnih centrov pripadnosti in lojalnosti postaja *breme* modernega človeka« (Južnič, v: Praprotnik, 1999: 25). Prav možnost izbire posamezniku nalaga več odgovornosti. Živimo v obdobju, za katerega je značilno spoznanje o odsotnosti kakršnih koli trdnih tal, ki bi omogočala brezskrbno oz. univerzalno identifikacijo. In če se, kot pravi Uletova, krhajo tradicionalne fiksne socialne vloge in identitete, »slabi tudi moč tradicionalnih stereotipov in predsodkov, za katere je bila značilna močna generalizacija predsodkov do celotnih družbenih skupin« (Ule, 1993: 25). Zato ljudje zaradi šibke samo-identitete svoje zadržke in negativna stališča do posameznih družbenih skupin ne kažejo odkrito, ampak se jim raje izogibajo oziroma jih ignorirajo. Tipične sodobne oblike izražanja predsodkov so: »Nič nimam proti Romom, ampak...« ali »mnogi živijo na račun socialne podpore, medtem ko moramo mi...«. Za sodobni rasizem so tako značilni kulturni predsodki in ne več navezovanje na tako

imenovane »površinske razlike med ljudmi v barvi kože, spolu in vsakdanjem vedenju« (prav tam: 26).

Van Dijk dokazuje za prikriti rasizem spremlja že dlje časa. Ugotavlja, da družbeni in politični dogodki osemdesetih in devetdesetih kažejo na to, da etnicizem in rasizem še vedno ostajata glavna problema družb »zahodnega« sveta (van Dijk, 1993: 7). »Naraščajoča agresija, predsodki, diskriminacija zoper begunce, prebežnike, manjšine iz držav tretjega sveta razblinjajo iluzijo bolj enakopravne in razumevajoče družbe, ki naj bi jo dosegli prav s toleranco in priznanjem osnovnih državljanskih in človekovih pravic« (van Dijk, 1993: 8). De facto segregacija, visoka brezposelnost, nezadostna izobrazba in kulturna marginalizacija ostajajo domene manjšinskih skupin, zaključuje van Dijk. »Evrocentrizem je še vedno močno ukoreninjen kot sila etnične in kulturne dominance« (van Dijk, 1993: 9). Sicer pa van Dijk prihaja do številnih zaključkov, ki jih bomo primerjali tudi z našo analizo televizijskih prispevkov :

- Mediji o diskriminatornih praksah večinoma poročajo v povezavi s politiko skrajne desnice. Ker je politika glavna tema novic/vsakodnevnega medijskega poročanja, ni presenetljivo, da je zaradi svojih praks in stališč, pa tudi jasnega nastopa v javnosti, politična desnica v ospredju novinarskega poročanja.
- Če pride rasistično dejanje v medije, je prikazano le kot (enkratno) dejanje skrajnih skupin, kot so neonacisti in navijači.
- V medijih so večinoma obravnavani in kritizirani tisti, ki na diskriminacijo opozarjajo.
- Mediji nikoli ne poročajo o t.i. elitnem in vsakodnevem rasizmu.
- Mediji se pri poročanju o marginalnih družbenih skupinah poslužujejo stereotipov in predsodkov ter dihotomnih predstav delitve na »Oni« in »Mi«.

Van Dijk opozarja, da s tem ko mediji zapostavljajo manjšinsko tematiko in marginalizirajo glas protirasizma, zanemarjajo enega izmed ključnih novičarskih kriterijev, medijske objektivnosti. Lahko rečemo, da so dogodki o manjšinah reprezentirani enostransko (van Dijk, 1993: 252). Predstavniki manjšinskih skupin le redko spregovorijo v medijskih prispevkih. Manjšinska tematika pa je po hierarhiji medijskih dogodkov skoraj izključno uvrščena na konec.

3.6 Diskriminatorne prakse v medijih

Mediji igrajo ključno vlogo pri reprezentaciji sveta. Oni so tisti, ki določajo katere teme in dogodki so pomembni za javnost, določajo sheme, po katerih naj dogodke razumemo in ustvarjajo meje javne razprave v družbi. Svojo moč bi lahko izkoristili tudi pri spodbujanju razumevanja položaja različnih manjšin in žrtev diskriminacije, a kot pravi van Dijk (1993: 241-244), je ti ne izkoristijo. S pristranskim in stereotipnim prikazovanjem, tako kot ostale elite, reproducirajo neenakost, sovraštvo in nestrpnost v družbi. V svetovni politiki je nekako postala že stalna praksa, da stranke ponotranjajo rasistične in diskriminatorne ideologije skrajne desnice, da bi si pridobile nove volivce. Tovrstnih ciničnih in oportunističnih prijemov pa se čedalje bolj poslužujejo tudi ostale elitne skupine, kjer mediji niso izjema. Mainstream mediji večinoma podpirajo prevladujoče politične nazore in dominantno ideologijo ostalih družbenih elit glede manjšinske politike in politike priseljevanja (van Dijk, 1993: 3). »Pri tem uporabljajo specifične strategije simbolične konstrukcije manjšin : legitimacijo, pretvarjanje, unifikacijo, fragmentacijo, reifikacijo in naturalizacijo« (Ferguson, 1998: 50). S pomočjo različnih razlogov legitimirajo prevladujoče diskurze v družbi, nesimetrične odnose moči pa prikrijejo z narativizacijo. Ferguson poudarja, da z lažnim ustvarjanjem enotnosti na eni strani in poudarjanjem razlik na drugi strani konstruirajo meje med različnimi družbenimi skupinami. Seveda posamezniki sami na podlagi svojih izkušenj in velikokrat različnih si mnenj v družbi odločajo, kako bodo interpretirali za njih že re-interpretirane medijske tekste. Ker pa je pomen družbeno določen, producenti medijskih vsebin ta odstopajo že vključijo v svoje tekste (Ferguson, 1998: 50-53).

Novica ni vsak dogodek. Kot smo že povedali, novinarska praksa, obstoječi modeli medijskih dogodkov, skupni interpretativni okviri o družbenih skupinah in strukturah določajo, kaj je novica, kaj je za ljudi pomembno in zanimivo. Slednje na žalost postaja primat novičarskih kvalifikatorjev pri komercialnih televizijah, pa tudi čedalje bolj javnih televizij (van Dijk, 1993: 245). Van Dijk (1993: 247) še ugotavlja, da so medijsko atraktivni dogodki novice o »Nas« oziroma tisti dogodki, ki zanimajo in zadevajo večinsko populacijo v posamezni družbi. O manjšinah mediji poročajo kot o »Drugih«, reprezentirajo jih kot drugačne in odklonilne, ki ogrožajo »Nas« oziroma

predstavljajo grožnjo zahodnim normam in vrednotam, dominantni poziciji in ohranitvi statusa quo. »Pri poročanju o manjšinah se tako poslužujejo jezikovnih sredstev in argumentacijskih strategij, ki jih imenujemo »Mi-diskurz« (van Dijk, 1993: 250). Pripadniki in pripadnice dominantne družbene skupine so predstavljeni v pozitivni luči, kot nevtralni in nedolžni akterji, ki predstavljajo normalnost, medtem ko so manjšine, torej Drugi, predstavljeni kot grožnja našemu družbenemu, ekonomskemu in kulturnemu redu (prav tam).

S senzacionalističnim poročanjem o poplavah, množičnih invazijah beguncev, nezakonitih prebežnikih, getih nasilja, zlorabi in preprodaji drog črncev, nasilju uličnih tolp, grožnjah islamskih skrajnežev, »čudnih« navadah, pomanjkanju motivacije za delo prebežnikov, odjemalcih socialne podpore, črnem rasizmu, politično korektnemu multikulturalizmu, mediji le še reproducirajo ideologijo političnih in ostalih elit, to je ideologijo dominantnosti, hierharizacije in manjvrednosti manjšin (van Dijk, 1993: 3). Producenti medijskih tekstov zaradi različnih vplivov¹ pri poročanju o manjšinah uporabljajo izraze, ki so sicer rezervirani za naravne nesreče ali vojne razmere: *ulice so preplavili tisoči protestnikov, v boju proti kriminalu med Romi, muslimanske proteste je sprožila vojna karikatur*. Tovrstne medijske prakse in vsebine pa so diskriminatorne. »Sporne medijske prakse se odražajo tudi v tem, da mediji o manjšinskih skupinah poročajo predvsem ob konfliktnih situacijah« (Kogovšek, Petković, 2007: 54). Kot še ugotavlja van Dijk, mediji nikoli ne poročajo o izvorih revščine ali konfliktov znotraj različnih družbenih skupin, tudi diskriminacija je prikazana kot slučajen in individualen prekršek zoper samo-predstavo elit o toleranci, kot moralna deviacija (van Dijk, 1993: 249). Kadar pa mediji že poročajo o manjšinah, so viri informacij večinoma pripadniki dominantne družbene skupine, kar ugotavljamo tudi v naši analizi televizijskih prispevkov na javni televiziji. Največkrat pa medijske hiše o manjšinah sploh ne poročajo. Manjšinske tematike so v medijih izvzete, marginalizirane, diskreditirane oziroma enostavno ignorirane. »Če moč medijskega diskurza povežemo s pomanjkanjem virov in če v družbi vlada soglasje ter so marginalne ali disidentske skupine šibke, lahko mediji izrabijo moč in razvijejo diskurzivno in kognitivno hegemonijo, ki je pogoj za reprodukcijo novega rasizma« (Erjavec, Poler, 2007: 37).

---

¹ Glej poglavje Množični mediji kot diskurzivna in družbena praksa

4 MANJŠINE

4.1 Primer identitete etničnih manjšin

Etničnost je družbena konstrukcija, izrabljena predvsem za politične namene. V splošnem diskurzu je etničnost konstituirana kot rezultat absolutnih in naravnih razlik v družbi, in ne kot orodje relativno in kulturno družbeno pogojene diferenciacije in ustvarjanja razlik. Je eden izmed najbolj vidnih sistemov kategorizacije v sodobni rabi, ki je zaradi svoje samoumevnosti pridobil na svetovni kredibilnosti in pozitivni afirmaciji. Ideja etničnosti je v sodobnem svetu sprejeta kot pozitiven fenomen, tudi v popularni kulturi je pojem izrabljen vse od etno hrane do etno modnega stila. Vendar pa je koncept etničnosti, kot ga razumemo v splošnem diskurzu, svoj pomen pridobil ob intervenciji političnih in ekonomskih interesov. Šele takrat je etničnost postala pomemben člen v označevalni verigi identifikacije posameznih družbenih skupin. Joseph Rotschild s terminom etnopolitika razloži proces mobilizacije etničnosti iz psihološkega, kulturnega ali sociološkega polja v sfero politike z namenom spreminjanja oziroma okrepitve sistema strukturalne neenakosti med in znotraj etničnih kategorij (Rotschild, v: Baumann, 1999: 60-61). S tem postane etničnost ključni vir identitete določene družbene skupine, ki je navzven prikazana kot koherentna in enotna. Etnopolitika prodaja etničnost kot absolutno in naravno, torej biološko dano. Vendar Baumann poudarja, da je etničnost produkt družbe, glede na situacijski in kontekstualni okvir pa se njen pomen izoblikuje in spreminja. Etničnost tako ni stabilna lastnina posameznika, vgrajena kot mikročip ob rojstvu. Je nenehen proces identitetne konstrukcije, v katerem posamezniki sodelujejo v definiranju in utrjevanju skupinske identitete (Baumann, 1999: 57-67). Enostavna definicija etničnosti je : kulture v stiku (Downing, Husband, 2005: 12-23). Osnova konstrukcije etničnosti je aktivno pogajanje med »Nami«² in »Drugimi«³. Gre za diskurz vključevanja in izključevanja. Konstrukcija identitete je proces diferenciacije, opisa lastne družbene skupine z razlikovanjem od drugih skupin. Na etničnost postanemo pozorni šele v interakciji pripadnikov drugačne kulture, kar pomeni, da morajo biti označevalci jasni. Kljub temu pa v javnosti še vedno velja, da je etničnost ključna

---

² V izvirmiku: In-groups

³ V izvirmiku: Out-groups

lastnost posameznika, ki jo pridobi ob rojstvu. Etničnost je tako izzvana kot primordialistična baza za formacijo nacionalne pripadnosti. Kulturne razlike so spolitizirane kot gibanje za človekove pravice in vključene v politiko identitet (Downing, Husband, 2005: 12-23). Lahko rečemo, da v sistemih, kjer pripisane kulturne razlike racionalizirajo strukturno neenakost, etničnost postane neovrgljiva stvarna realnost. Kar pa velja za večino, če ne vse družbe tega sveta. Comaroff to označi s procesom materializacije⁴, ko etničnost postane avtonomni faktor v ureditvi sveta (Baumann, 1999: 61-62). Služi kot sistem vrednot, praks in institucij, ki so širše ocenjene kot pozitivne. Je mehanizem zatiranja individualne svobode in napadov integritete ostalih. Etničnost je konstruirana, transformirana in vsiljena s strani dominantnih družbenih elit, večinoma politične in ekonomske, da bi legitimirala strukturno neenakost in odnose moči v družbi. To ni nekaj novega v primerjavi s starejšimi kulturami, novo je, da je »etnična kategorizacija v sodobnem svetu postala ključni vir delitve znotraj nacionalnih držav, specifično, znotraj držav, ki naj bi s svojim enakopravnim državljanstvom presegla te etnične delitve« (glej Baumann, 1999: 57-67).

Za Eriksena se etničnost pojavi, ko postanejo kulturne razlike skozi interakcijo vidne. To pa označuje, kaj je v družbi relevantno in ne, katere kulturne razlike dejansko obstajajo. Kulturne razlike v med-etničnih situacijah so lahko fenotip, jezik, vera, zgodovina ali celo obleke. Če je kateri izmed teh označevalcev družbeno prepoznan kot indikator etničnosti, je nepomembno, če so dejansko te »objektivne kulturne razlike« skoraj nevidne in mejne. Ti kvalifikatorji se vtisnejo v kolektivni spomin družbenih skupin, določeni zgodovinski dogodki dobijo ikoničen status in tako se združijo v koherentno celoto prepričanj posamezne skupnosti v uveljavljanju zahtev po skupni identiteti (Downing, Husband, 2005: 15). »Ugoden sprejem kolektivnih manifestacij naredi posameznika za del skupnosti in sam se ima za pripadnika skupnosti prav zato, ker prevzema naravnost relevantnih ljudi in ker za svoje vedenje nadzoruje s pomočjo skupnih naravnosti« (Praprotnik, 1999: 18). Etničnost služi kot samo-identifikacija, pot samo- potrditve in kot kolektiven fenomen združevanja in politične mobilizacije določene skupine, pojmovane kot etnične skupine (Downing, Husband, 2005: 14). »Občutek privrženosti etnični skupini je

---

⁴ V izvirmiku: reification

danes odvisen od tega, ali in v kakšni meri skupina čuti, da jo je politična in družbenogospodarska zgodovina izločila in določila njenim članom posebne pogoje in usodo. Kulturna podoba je pogostokrat le simbolična ali celo nostalgična« (Rotschild, v: Rizman (ur.), 1991: 184). Te skupinske pravice, dosežene in izražene skozi prizmo etnične identifikacije, so po Downingu pogosto v nasprotju z individualnimi pravicami posameznika. Pretirano poudarjanje značilnosti in lastnosti določene identitete posamezniku, ki naj bi to identiteto posedoval, bolj škodi kot koristi. S pomočjo jezika etničnosti so kolektivitete ljudi združene v skupnih interesih in zahtevah njihovih skupnih pravic. Ko etničnost enkrat vstopi v politično arena in se torej spremeni v politiko per se – v politično zahtevo po participaciji, avtonomnosti ali neodvisni moči v državi – postane motor etnične privrženosti, etničnega položaja in tekmovalnosti. Rotschild poudarja, da »politika vpreže v svoj voz kulturne in družbenoekonomske simbole, stereotipe in ideologije, sama pa funkcionira kot gibalna sila etnične solidarnosti in medetničnih konfliktov« (Rotschild, v: Rizman (ur.), 1991: 186).

»Zvijajača, s katero centralne elite in oblasti izrabljajo večetničnost prebivalstva svoje države kot sredstvo za ohranjanje režima, je preusmerjanje družbenih frustracij, nezadovoljstva in nasprotovanj od oblasti na določene lahko ranljive »grešne kozle«. Grešni kozel morda ni najbolj primeren mot juste, saj implicira, da je nadomestna tarča nedolžna in naključno izbrana, čemur vedno ni tako« (Rotschild, v: Rizman (ur.), 1991: 170). Kar Rotschild hoče reči je, da je politično in ekonomsko nezadovoljstvo in agresijo mogoče preusmeriti z »racionalnih« tarč na nadomestne tarče, ki so zaradi svoje predhodne zgodovinske ali stereotipne vloge in svojih značilnosti primerne za to, da se jim določi to nesrečno vlogo. »In čeprav niso primarni vir frustracij želja in pričakovanj prebivalstva, so nadomestne tarče lahko sekundarni povzročitelj frustracij, tako da lahko postanejo na videz prepričljiv, dejansko pa neustrezen objekt nakopičene in intenzivne – primarne in sekundarne – frustracije, jeze, nasprotja in potlačene mržnje prebivalstva« (Rotschild, v: Rizman (ur.), 1991: 170). V politiki je takšna premestitev pogosta zato, ker je primarni vir frustracij mnogokrat premočan, nedostopen, oddaljen, neoprijemljiv (sistem), tabuiziran ali kako drugače onemogoča napad frustriranega prebivalstva. »Nižji družbenoekonomski sloji dosledno izražajo višjo stopnjo ksenofobije in militantnega šovinizma kot višji razredi, ki so sicer pogosto primarni vir frustracij nižjih razredov,

poskrbijo, da so videti premočni in nedostopni za napad, s tem pa preusmerijo nakopičeno mržnjo nižjih razredov na pripadnike drugih etničnih skupin. Ta proces je mogoč zaradi prelivanja stereotipov v vzorce etničnega imidža. Tako se lahko potencialni razredni konflikti znotraj etnične skupine pogosto in zlahka spremenijo v dejanske medetnične antagonizme med različnimi etničnimi skupinami« (Rotschild, v: Rizman (ur.), 1991: 171).

Barth se je osredotočil predvsem na meje med posameznimi etničnimi skupinami, in ne toliko na kulturni material (cultural stuff), ki povezuje določeno etnično skupino v koherentno enoto. Kulturni material si namreč lahko deli več etničnih skupin in ni pogoj za razmejevanje etničnih skupin. Za oznako etničnosti je potreben skupek označevalcev, kar preprečuje posameznikom, da bi bili izvzeti, ker ne izpolnjujejo določenega označevalca. Obenem pa zunanjim članom preprečuje, da bi zahtevali pripadnost etnični skupini na osnovi le enega kvalifikatorja (Downing, Husband, 2005: 16). Prav množičnost kriterijev omogoča fleksibilnost pri ohranjanju etničnih mej. Barth tako kot Eriksen poudarja, da ljudje sami prepoznajo določene kvalifikatorje kot ključne za pripadnost določeni etnični skupini in sami postavljajo meje svoje identitete. Te meje pa niso rigidne in trajne, ampak jih posameznik lahko prestopa. »Tako etničnost ni lastnina določene skupine, konstituirana je v družbeni interakciji, med različnimi družbenimi skupinami« (Barth, v: Baumann, 1999: 57-67). Vnaprej ne moremo določiti, katera lastnost bo odločilna pri določanju etnične identitete.

Rekli smo že, da je etničnost situacijska, kontekstualna in predmet pogajanj. V luči mnogovrstnosti⁵ identitet je potrebno poudariti še en njen aspekt, to je hibridnost. Hibridnost je bistvo postmoderne etnične identitete, poudarja kompleksnost in situacijsko kontingenco (naključnost) individualne identitete. Westwood in Rattansi poudarjata, da so postmoderne identitete krhke, spreminjajoče, mnogovrstne in prehodne (Westwood, Rattansi, v: Downing, Husband, 2005: 16). »Ob vse večjem številu identitet, pa se politika poslužuje čedalje bolj restriktivne politike ločevanja. To je v skladu z esencialistično politiko, ki predstavlja nasprotje postmodernemu pojmovanju imaginarnih identitetnih razmerij« (Downing, Husband, 2005: 16). Bistvo

---

⁵ V izvorniku: multifaced

esencialističnih politik je, da poenostavlja zapletene plasti družbene strukture v dihotomna in bipolarna razmerja: bel/črn, heteroseksualec/homoseksualec, itd. Identiteta družbenih akterjev v medijskem tekstu je najpogosteje konstruirana in interpretirana z njihovim razlikovanjem od ostalih skupin, ki nastopajo kot »drugačne« in deviantne. Pogosto so člani ostalih skupnosti opisani kot tisti, ki nas ogrožajo, recimo Romi, pripadniki različnih subkultur, homoseksualci, prebežniki. »Mediji jih obravnavajo kot akterje, ki iniciirajo negativno akcijo in vnašajo nered, zato v medijih nastopijo šele, ko se pojavijo v konfliktu z nasprotnim polom (državo, Slovenci,...)« (Luthar, 1998).

Etničnost je v sodobnem svetu namreč infrastrukturna : obstajati morajo ekonomske, politične, družbene in verske organizacijske strukture, ki lahko zahteve spremenijo v dejanskost. Zaradi neorganiziranosti in pomanjkanja infrastrukture so nekatere manjšinske etnične skupine v podrejenem položaju. Ne le pri priznavanju njihovih pravic v politični sferi, tudi v medijih so manjšine zapostavljene. Kot poudarja van Dijk, se novinarji in uredniki sklicujejo na pomanjkanje kredibilnih virov informacij znotraj manjšin in njihovi slabi organiziranosti, kar sicer res predstavlja oviro v vsakodnevnem poročanju o medijsko zanimivih in pomembnih dogodkih (van Dijk, 1993: 253). Vendar pa tudi, ko novinarji niso pod pritiskom nekaj urnih rokov, je manjšinska tematika le izjemoma predstavljena širše in poglobljeno. Govorci v prispevkih in oddajah so še vedno v večini predstavniki večinske populacije. To dokazujejo tudi analize različnih oddaj javne televizije o manjšinah, ki so jih do leta 2008 raziskovali na Mirovnem inštitutu v sklopu projekta Medijska preža. Z analizo teh raziskav bomo tudi začeli primerjalno analizo poročanja TV Slovenija o manjšinah v letu medkulturnega dialoga in slovenskega predsedovanja Svetu Evrope. Pred tem pa sledi natančna opredelitev metodološkega okvira analize novinarskih prispevkov. Na podlagi kvantitativne in kvalitativnih metod proučevanja, in sicer kritično diskurzivne ter vizualne analize bomo razložili in opisali temeljne pristope uporabljenih metod, enoto in predmet analize. Pri tem se bomo naslonili na zapuščino francoskega filozofa in zgodovinarja Michela Foucaulta ter jezikoslovca Ferdinanda de Saussura.

5 TEORETSKA IZHODIŠČA ANALIZE TELEVIZIJSKIH BESEDIL V ODDAJAH DNEVNIK IN ODMEVI

5.1 Foucault in diskurz

Osnovna enota diskurzivnega pristopa je diskurz. Definiramo ga lahko kot lingvistični koncept, ki se nanaša na odlomke ali celoto povezanega besedila ali govora. Foucault je tej definiciji diskurza dodal svoj pomen, in sicer diskurz imenuje »celoto izjav, kolikor te izhajajo iz iste diskurzivne formacije, ki ne formira retorične ali formalne enotnosti« (Foucault, 2001: 128). Diskurz je torej »konstituiran iz omejenega števila izjav, za katere lahko definiramo celoto pogojev eksistence« (prav tam: 128). Ne sprašuje se, zakaj in kako se je diskurz pojavil in utelesil na določeni časovni točki, ampak je zanj diskurz »skoz in skoz zgodovinski – je fragment, enotnost in diskontinuiteta v lastni zgodovini, ki postavlja probleme svojih lastnih meja« (Foucault, 2001: 128). Tako ga pri diskurzu zanimajo »prakse in pravila, ki proizvajajo smiselne trditve, v različnih zgodovinskih obdobjih« (Hrženjak, 2002: 161). Lahko rečemo, da so diskurzi načini reprezentacije vidikov sveta, torej nanašanja in konstruiranja vednosti o določenih področjih družbene prakse. »Gre za formacijo idej, praks in podob, ki tvorijo in omogočajo načine govorjenja, oblikovanja vednosti in uravnavanja obnašanja, ki so povezana z objektom ali področjem, na katerega se diskurz nanaša« (prav tam: 161) Te diskurzivne formacije določajo, kaj je in kaj ni spremenljivo v okvirih določene družbene prakse in katere vrste vednosti so v določeni diskurzivni situaciji relevantne in potrebne. Ne le v situaciji, ampak »vselej v prostoru kot času,« ki narekuje pogoje »izvajanja izjavljalne funkcije« (Foucault, 2001: 128). S tem pa diskurzivne formacije tudi omejujejo in izključujejo drugačne diskurze, diskurze z manj moči oziroma z manjšo stopnjo povezanosti z oblastjo. Zato so diskurzi lahko vključevalni in izključevalni, odvisno glede na specifično družbeno prakso in porazdelitev odnosov moči znotraj te prakse. Po Foucaultu te odnosi moči niso vidni, ampak so prefinjeno zamaskirani v prevladujočih diskurzih, ki preskrbujejo ljudi s koncepti (npr. moškost, čefurstvo, materinstvo, zamejstvo, homoseksualnost itd.), s pomočjo, katerih predstavljamo sebe in druge (Foucault, v: Pušnik, 1999: 29). Prav zaradi svoje moči določanja načinov, kako naj nek fenomen mislimo in načine, kako se s fenomenom ukvarjamo, je analiza diskurza analiza

proizvodnje vednosti. Kajti »vednosti ni brez določene diskurzivne prakse in vsaka diskurzivna praksa se lahko definira skozi vednost, ki jo formira« (Foucault, 2001: 196). Če podrobneje razložimo to tezo, Foucault vednost pojmuje le znotraj neke diskurzivne prakse, ki je s tem specificirana (prav tam), kar pomeni, da vednost proizvaja diskurz, in ne subjekti. Je »področje, ki ga konstituirajo različni objekti, subjekt pa v njem le zavzame stališče, da bi govoril o objektih, s katerimi se ukvarja v svojem diskurzu« (Foucault, 2001: 195). Subjekti se torej v vlogi izjavljanja le podrejajo že izoblikovanemu, in od njih neodvisnemu, diskurzu. Vse stvari imajo tako pomen le znotraj diskurza in nič, kar ima pomen, ne obstaja zunaj njega. Foucaultev koncept diskurza predvideva, da naše komunikacijske prakse ne morejo nikoli ujeti realnosti v svoji »naravni« in bistveni obliki, kakorkoli že tolmačimo to esencialnost/bistvenost (Macdonald, 2003: 27-32). Zato tudi realnost dobi pomen le znotraj diskurza.

»Način, kako so dogodki, pojavi in odnosi reprezentirani v kulturi, igra konstitutivno, in ne le reflektivno vlogo« (Hall, v: Luthar, Hardt, Zei (ur.), 2004:). Vsaka vednost je namreč institucionalizirana in deluje kot družbena praksa, zato je vsaka vednost tudi v tesnem odnosu z oblastjo. Druga drugo neposredno implicirata, zato ni oblastnega razmerja brez polja vednosti, ki vzvratno vzpostavlja oblastna razmerja. »Nobenega možnega izvajanja oblasti ne more biti brez določene ekonomije diskurzov resnice« (Foucault, 1991: 29). Na tem mestu Foucault govori o potrebi, da povežemo diskurzivno z nediskurzivnim področjem, to je institucijami, pravom, politiko, ekonomskimi praksami in zasebno sfero, saj oblast obstaja na vseh ravneh družbenega življenja. Ni pa le negativna, razlaga Hrženjakova, saj proizvaja znanja, diskurz, užitek in nenazadnje subjekt je učinek oblasti (Hrženjak, 2002: 165). S tem, ko Foucault pojmuje nediskurzivne prakse, pa potrди obstoj materialnega sveta zunaj diskurza (Macdonald, 2003: 27-32).

Foucault preseže pojmovanje diskurza v strogo statičnem semiološkem pomenu in mu doda zgodovinsko komponentno. V vsaki dobi diskurz proizvede določene oblike znanja, objekte, subjekte in družbene prakse, ki se »radikalno razlikujejo od obdobja do obdobja in so diskontinuirani« (Hrženjak, 2002: 163). Pri tem pa ne gre le za zgodovinski in kulturni relativizem, ampak lahko določen objekt kot smiseln in pomenljiv konstrukt obstaja le znotraj določene diskurzivne formacije.

5.2 Saussure in sistem znakov

»Saussurjev koncept sistema predpostavlja, da v novi nefizični obliki realnost ni več pomembna enota, ampak odnos« (Hrženjak, 2002: 34). Vsebina je istovetna z obliko, mogoče je videti le toliko, kolikor dopušča model. Pri naši raziskavi načina medijskega poročanja o manjšinah se to nanaša na tekstualno analizo novinarskih tekstov, pri čemer vsebina dialektično vpliva na obliko, prav tako pa tekst konstituira in je konstituiran z diskurzivno (in družbeno, kot bomo v nadaljevanju obrazložili) prakso. V povezavi s tem, metodološko izhodišče predmet raziskovanja ne le odkriva, temveč ga tudi ustvarja.

Jezik je za Saussura sistem znakov. Znak je po Saussurovem enotnost oblike, ki označuje in jo Saussure imenuje označevalec, in ideje, ki jo poimenuje označeno. Označevalec (slušna podoba znaka) in označenec (koncept) obstajata le kot neločljivi komponenti znaka in ju ne moremo obravnavati posamično. Prvo načelo znaka je arbitrarnost. Označevalec in označenec sta v arbitrarnem odnosu, torej med njima ni vezi, ki bi ju povezovala na nek naraven, neizogiben način. Označevalec ni odvisen od govorceve svobodne izbire, ampak je vnaprej sprejet in uveljavljen med člani govorne skupnosti, ki ji govorec pripada. »Družbene množice nihče ne vpraša, in označevalca, ki ga je izbral jezik, ni mogoče nadomestiti s kakšnim drugim« (Saussure, 1997: 85). Odnos med označencem in označevalcem je tako »družbeni dogovor in je zunaj posameznikove svobodne izbire« (Hrženjak, 2002: 25). Množica ni suverena niti nad eno samo besedo, ampak je navezana na jezik, kakršen je. Ker je jezik umeščen v družbo in čas, je stalnost znaka, navidez paradokсно, povezana s spreminjanjem v času. To lahko pripišemo prav arbitrarni naravi znaka. »Če bi namreč obstajala neka naravna in absolutna vez med označencem in označevalcem, potem bi znak imel neko osnovno jedro, ki bi ostajalo nespremenjeno skozi čas ali pa bi se vsaj upiralo vsaki spremembi« (Hrženjak, 2002: 40). Tako pa se razmerja med označencem in označevalcem v času premikajo. »Kombinacija označenca in označevalca, ki jo najdemo v danem trenutku, je naključni rezultat zgodovinskega trenutka« (prav tam: 40). Vsak jezik proizvaja svoj sistem označevalcev in označencev, torej na specifičen in arbitraren način organizira svet v koncepte in kategorije.

Drugo načelo znaka je diferencialnost. Znak dobi identiteto le v odnosu do drugih znakov sistema, natančneje v tem, po čemer se razlikuje od drugih znakov sistema. Saussure to dokazuje s primerjavo jezika s partijo šaha in identiteto šahovskih figur. Vsaka opravlja svojo funkcijo v razmerju do drugih figur. In vsako lahko nadomestimo s poljubnim predmetom, samo da se ne zameša s kako drugo figuro, ki reprezentira drugačno vrednost. »Identiteta figure torej ne izhaja iz njenih empiričnih lastnosti, ampak iz mesta, ki ga zavzema v sistemu figur« (Hrženjak, 2002: 37). Saussure ob tem navaja, da »so v jeziku zgolj razlike. Še več: razlika v splošnem predpostavlja pozitivne člene, med katerimi se vzpostavlja; a v jeziku so samo razlike brez pozitivnih členov« (Saussure, 1997: 135). Označenec in označevalec sta negativna, le če sta ločena, njuna kombinacija pa je pozitivno dejstvo. »Tisto, kar znak razločuje, je tudi vse, kar ga vzpostavlja« (prav tam). Jezik je zaradi svoje diferencialnosti forma, in ne substanca.

Le položaj znaka v sistemu (jeziku) in njegov odnos do drugih elementov jezika (znakov) nam pove, kakšen je njegov smisel in pomen. Znaki izven sistema (materialna realnost zunaj jezika), tako kot objekti izven diskurza nimajo sami po sebi nikakršnega pomena, v drugačni simbolni strukturi (diskurzivni praksi) pa imajo drugačen pomen.

Saussure razlikuje med lingvističnim sistemom, jezikom (*langue*) in njegovo manifestacijo, govorom (*parole*). Jezik je za nas govorica minus govor. Je množica jezikovnih navad, ki subjektu omogočajo, da razume druge in ga drugi razumejo (Saussure, 1997: 91). *Parole* je govorno dejanje, ki ga *langue* omogoča. Barthes govorico definira kot »urejanje z zakoni, jezik pa je kod te (zakonodajne) ureditve« (Barthes, 2003: 10). »Sodobne teorije poudarjajo, da je govor v veliki meri performativen, saj ne zrcali in orisuje neodvisne realnosti, ampak je funkcionalni element v samem socialnem procesu« (Praprotnik, 1999: 54-55). Predmet semiološke raziskave je *langue*, in ne *parole*, kar je tudi kritika nekaterih družboslovnih teoretikov, ki menijo, da jezika ne moremo ločiti od govora, kot tudi diskurzivne ne od nediskurzivnih (družbenih) praks. Jezik je namreč del družbe, kulture, zgodovine, je interaktiven, dialoški in intersubjektivni, zato skozenj delujejo različne sile, med katerimi pomembno mesto zavzemajo subjekt, oblast, vednost in zgodovina. Barthes je pri tem izrazito kritičen, saj jezik po njegovem »ni niti

reakcionaren niti napreden: čisto preprosto je le fašističen, kajti fašizem ni govorjenje preprečiti, je v govor prisiliti« (Barthes, 2003: 11).

Opozoriti moramo še na eno lastnost jezika, namreč pravila njegove uporabe so nezavedna. »Izven dejanja, izven situacije, v kateri se pojavlja govor, ni predhodnega razmišljanja, razbiranja oblik, razen nezavedne dejavnosti, ki ni ustvarjalna: dejavnosti razvrščanja« (Saussure, 1997). Zato (post)strukturalisti opozarjajo, da ni subjekt tisti, ki govori jezik, ampak je jezik tisti, ki govori subjekta. »Vsak jezik je klasifikacija in vsaka klasifikacija je zatiralska, besede so namreč manj opredeljen s tistim, kar dovoljujejo reči, kot s tistim, kar silijo povedati« poudarja Barthes (2003: 10). »Jezik nas uporablja v enaki meri kot mi jezik« (Lakoff, v: Praprotnik, 1999: 54). S tem pa Barthes navaja zanimiv primer, ko smo prisiljeni izbirati med moškim in ženskim spolom, srednji in skupni sta nam prepovedana. Tako jezik po svoji strukturi implicira usodno razmerje odtujevanja« (Barthes, 2003: 10). Foucault k tem dodaja, da se »pravila formacije ne odvijajo v mentaliteti ali zavesti individuov, temveč v diskurzu samem, zategadelj se skladno z nekakšno enoznačno anonimnostjo vsiljujejo vsem individuum, ki v tem diskurzivnem polju pričnejo govoriti« (Foucault, 2001: 68).

S semiološko metodo analize jezika je »Saussure družboslovju dal objektivno, distancirano in znanstveno metodo, prečiščeno vsake subjektivnosti in ideologije, kot se misli, da jo ima naravoslovje« (Hrženjak, 2002: 44). Vendar kot smo in bomo v nadaljevanju večkrat poudarili, absolutna objektivnost ni možna, vse so le interpretacije realnosti.

5.3 Kritična diskurzivna analiza

KDA ponuja metodo, ki jezikovno analizo poveže z družbenim kontekstom, v katerem je tekst uporabljen, in analizira družbene posledice rabe jezika. Osredotoča se na vpliv jezika na družbo in kulturo ter obratno vpliv družbenih praks na uporabo jezika, ob tem pa skuša razviti ustrezno kritiko družbe. Izhodišče KDA je, da so v družbi odnosi moči neenaki, predmet analiz pa je najpogosteje raba jezika dominantnih skupin oziroma elit. Zato KDA ni objektivna metoda oziroma teorija, ampak vedno na

strani podrejenih, utišanih, manjšinskih družbenih skupin. Konstrukcija družbenih manjšin namreč ni naravno, ampak s strani vladajočih elit družbeno in ideološko določeno dejstvo (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 258-259). Torej, tisti, ki imajo moč v družbi določajo, kdo bo na strani dominantnih in kdo na strani dominiranih. Naloga kritičnega družboslovnega analitika pa je, da dekonstruira mit o danosti in homogenosti dominantne skupine in kulture in pod vprašaj postavi procese naturalizacije in normalizacije družbenih skupin. In glede na to, da so množični mediji predstavniki dominantne kulture oziroma ena od ključnih elit družbe, so vzroki za proučevanje novinarskega diskurza več kot samoumevni. Novinarski diskurz je eden izmed ključnih diskurzov, v katerem potekajo boji za prevlado moči, konstrukcije družbenih skupin in vladajočih ideologij. Služijo kot izhodišče za oblikovanje »zdravorazumske« logike in ideologij, ki jih posamezniki v družbi ponotranjijo in postanejo sredstvo medosebne, institucionalne in medkulturne interakcije (Fairclough, 1995:12-13).

Jezik v sodobni družbi deluje kot manipulativno sredstvo v medosebni in predvsem medinstitucionalni komunikaciji, čedalje večje je zavedanje in samo-zavedanje različnih načinov uporabe jezika. Jezik je postal viden in pomemben člen v vrsti družbenih procesov. To izhaja tudi iz dejstva, da »produkcija v sodobni kapitalistični družbi ni več vprašljiva, ključna je postala potrošnja, zato čedalje večjo moč in vpliv pridobivajo različna marketinška podjetja in inštituti analiz javnega mnenja, kar je posledično privedlo do večje moči jezika v družbi« (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 258-259). Lahko rečemo, da je njegova ekonomska pomembnost močno narasla. Ob tem pa ne mislimo le na rabo jezika v marketinške, propagandne in manifestne namene, mediji, še posebej televizija postajajo ključna mesta manipulacije kulturno - družbenega življenja. »Politika dnevno vstopa v posameznikovo sfero zasebnega z namenom boljšega osveščanja »državljanov« kot tudi njihovega novačenja. Celoten proces političnega boja in boja za politično legitimacijo postaja inherentno povezan z ekonomijo medijev ter tekmo za občinstvo in profit« (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 260). Prav ugotovitve o čedalje večjem vplivu jezika v družbenem življenju so vzrok bolj zavestne intervencije po kontroli in izrabi jezika v ekonomske, politične in institucionalne namene. In tu nastopi KDA, katere cilj je razkriti (iz)rabo jezika v razmerju do odnosov moči v družbi. Fairclough, ustanovitelj metode (in kot sam pravi tudi teorije) kritične diskurzivne

metode, ki jo bomo v nadaljevanju podrobneje opisali, je uporabo jezika v določene namene označil s konceptom *tehnologizacije diskurza*. Ta vključuje sistematično, institucionalno integracijo analize jezika, konstrukcijo in rekonstrukcijo lingvističnih praks, z ozirom na specifične žanre in pravila znotraj teh praks. »Tehnologizacija diskurza je vpliv dominantnih družbenih skupin na vsakodnevni diskurz ali institucionalna stran moderne reflektivnosti« (Fairclough, 1995: 102).

5.3.1 Kritična diskurzivna analiza Normana Fairclougha

KDA definira diskurz kot obliko družbene prakse, ki se pojavlja v govornih in pisnih besedilih, torej skozi rabo jezika. Ta vključuje dialektični odnos med določenim diskurzivnim dogodkom in njegovo situacijsko, institucionalno in družbeno strukturo, ki ta specifični dogodek uokvirja. Pri tem govorimo o dvotirnosti diskurzivnega procesa, »družbena struktura vpliva na diskurzivni dogodek kot tudi dogodek vpliva na diskurz« (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 258). Fairclough pojasnjuje, da diskurz kot oblika družbene prakse konstituira družbo in kulturo, in obratno, družba in kultura konstituirata diskurz. Bolj natančno, diskurz konstituira tri polja nediskurzivnih družbenih praks, »reprezentacije sveta (objekte vedenja), družbena razmerja med ljudmi ter družbene in osebne identitete« (prav tam).

Ker ima diskurz vpliv na nediskurzivne prakse - družbene okoliščine - odpira velike teme, kot so razmerja moči. »Ljudje kontekste oblikujemo in interpretiramo na podlagi mentalnih vzorcev specifičnih dogodkov, ki so formirani preko skupnih družbenih reprezentacij v spominu (znanje, ideologije, vedenje)« (van Dijk, 1993: 37). Te reprezentacije se oblikujejo in spreminjajo s pomočjo diskurza in komunikacije, ki v družbi igrata ideološko funkcijo: pomagata pri produkciji in reprodukciji neenakomerne porazdelitve moči v družbi. »Ideologije so specifični načini reprezentacije in konstrukcije družbe, pogosto napačne in neosnovane konstrukcije družbe, ki reproducirajo neenaka razmerja moči, odnose dominacije in izkoriščanja« (prav tam: 38-39). Pri analizi ideološkosti diskurzivnega dogodka se moramo osredotočiti na to, kako je ta dogodek interpretiran in sprejet ter kakšen družbeni vpliv ima. KDA zato v ospredje postavlja razmerje med jezikom in odnosi moči v družbi. Jezik kot tak nima nikakršne moči, dobi jo šele, ko ga uporabljajo ljudje, ki imajo moč.

Ideološki vidiki uporabe jezika in relacije moči pa so pogosto nevidni in zgolj implicitni, zato je naloga KDA razkriti te indirektne manifestacije diskurza, odnose dominacije, diskriminacije, moči in nadzora v jeziku, nevidno narediti vidno in tako prispevati k spremembam v družbeni strukturi. S tem kritična diskurzivna analiza intervenira v družbeno prakso in družbena razmerja ter je »sestavni del političnega aktivizma, usmerjenega proti rasizmu, seksizmu, homofobiji in vsakršni diskriminaciji« (Fairclough, v: Šušteršič, 2003:38). Ker vedno nastopa na strani šibkejših, zatiranih družbenih skupin, »predmet analiz pa je najpogosteje raba jezika dominantnih skupin oziroma elit, KDA ni nepolitična in distancirano objektivna družbena veda« (Kuhar, 2003: 18). Kar pa ne pomeni, da jo izključujemo iz okvirjev objektivnosti družbene znanosti, saj je kljub temu, da je zaradi predmeta raziskovanja in načina analize prvenstveno interpretativne in kvalitativne narave, podrejena natančnim in sistematičnim standardom analize (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 258). Prav s pomočjo KDA je Theun van Dijk leta 1993 objavil analizo nizozemskih učbenikov, v katerih je odkril rasistične prakse, in dosegel, da so učbenike popravili (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 265-266). Ne smemo pa pozabiti, da je interpretacija vedno subjektivna oziroma ena od možnih objektivizacij, saj avtor vanjo vključuje svoje lastne interpretacije, stališča in vrednostne poglede, s tem pa je aktivno vključen v produkcijo pomenov. In tako eden izmed subjektov pomenjenja v verigi označevalcev. Diskurz je namreč mogoče interpretirati različno glede na občinstvo, kontekst in količino informacij, ki je dana prejemnikom diskurza, interpretacija nikoli ne poteka na podlagi *tabule rase*, ampak razredno, spolno, starostno, vrednostno in odnosno. Kar razlikuje raziskovalca od povprečnega prejemnika besedila je njegov pristop, ki je metodološko in sistematično zamejen.

KDA je analiza jezikoslovne in diskurzivne razsežnosti družbenih odnosov v sodobnih družbah. Osredotoča se na jezikoslovne vidike družbenih praks, ne pa na raziskovanje rabe jezika kot takega. Fairclougheva kritična analiza ločuje med diskurzivnimi in nediskurzivnimi praksami, pri čemer diskurzivne prakse omejuje na prakse uporabe jezika, nediskurzivne pa na družbene prakse, institucije, družbeno - kulturni okvir. Ampak če so diskurzivne prakse oblika družbene prakse, so potem takem družbeni in politični procesi delno diskurzivni, kar velja tudi za odnose moči. V nadaljevanju bomo zaradi vzajemnosti in sinhronosti diskurzivne in družbene prakse

njuno ločevanje izpustili, saj analiza diskurzivne prakse brez upoštevanja družbene prakse in obratno ni možna. Tudi Foucault ne ločuje med diskurzivnimi in nediskurzivnimi praksami, saj zunaj diskurza stvari nimajo pomena. KDA veliko pozornosti namenja prav analizi odnosa med mediji in politiko oziroma vprašanju, ali je »medijski politični diskurz prevlada medijev nad politiko ali izraba medijev s strani politike« (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 256).

Praktično, KDA povezuje družbeno kulturne procese in strukture z besedili. Te povezave so namreč kompleksne, prikrite, indirektno in prejemnikom večinoma skrite, zato se KDA ukvarja predvsem z načini, kako so te povezave posredovane. Kako akterji diskurza reprezentirajo posamezne družbene skupine in kakšne so njihove interpretacije s strani prejemnikov diskurza, v našem primeru reprezentacije javne televizije in percepcije gledalcev. Fairclough za odgovor na to vprašanje vpelje koncept, imenovan *red diskurza*, ki ima vlogo posrednika med besedili in družbo (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 267). Diskurzi nastajajo v določenem prostoru in času, v določenem kontekstu, zato jih brez upoštevanja le teh ni mogoče razumeti. Besedila so razumljiva le, če razumemo njihovo rabo v specifičnih situacijah, pravila njihove konstrukcije in najpomembneje, če vemo, na kaj v preteklosti se nanašajo. Diskurzi so vedno povezani z diskurzi iz preteklosti kot tudi z diskurzi, ki nastajajo hkrati in ki bodo nastali naknadno. Ker so besedila (izjave) vezana na »kretnjo pisanja oziroma artikulacijo govora in odprta za ponavljanje, transformiranje in reaktiviranje ter vezana tako na okoliščine, ki izjavo izzovejo in na njene posledice, kot tudi na vse izjave, ki ji predhodijo in sledijo«, (Foucault, 2001: 32) pomena in jezika diskurza »ne moremo nikoli povsem izčrpati« (prav tam: 32). Skladno s tem znotraj koncepta konteksta kritična diskurzivna analiza umešča tudi analize medbesedilnosti (povezave znotraj določenega diskurza) in meddiskurzivnosti (povezave med diskurzi) (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 276-277).

KDA tako združuje več različnih pristopov k diskurzu, za katere Weiss in Wodak pravita, da ima svoje korenine v klasični retoriki, saj gre pri KDA vedno za interpretacijo besedil (govorjenih in pisnih) (Fairclough, Wodak, v: van Dijk (ur.), 1997: 262-268). KDA se ne osredotoča na jezikovni karakter družbenih in kulturnih procesov in struktur, pri tem pa združuje teorije z različnih področij, tako jezikoslovne,

sociološke, psihološke in teorije diskurza. Ena glavnih značilnosti KDA je prav njena interdisciplinarnost, uporablja sintezo pristopov, ki jih ni mogoče spraviti v en sam teoretski okvir. V pričujoči nalogi se bomo oprli na analizo diskurza Michela Foucaulta in Faircloughovo teorijo kritične diskurzivne analize. Diskurzivna analiza je po njenem analiza ideoloških dimenzij rabe jezika in materializacije jezika ideologije. V ospredje postavlja ideološke vplive diskurzivnih formacij pozicioniranja posameznikov kot družbenih subjektov. Po Althusserju, so ljudje postavljeni v imaginarno pozicijo izvora svojega diskurza, diskurz in oni sami pa so učinki svoje ideološke pozicije, ti izvori in procesi pa so ljudem skriti.

Fairclough se osredotoča prav na razmerja med družbenimi in diskurzivnimi spremembami. Analiza diskurzivnih sprememb temelji na prepletanju diskurzov in žanrov v tekstih, kar sčasoma vodi v restrukturiranje razmerij med različnimi diskurzivnimi praksami znotraj in med institucijami, in v premestitvi meja znotraj in med zakoni diskurza.

5.3.2 Tridimenzionalni model kritično diskurzivne analize

Fairclough je razvil tridimenzionalni model za analizo diskurza kot družbene prakse, ki združuje »jezikoslovno analizo besedila, makrosociološko analizo družbenih praks in mikrosociološki interpretativni pristop« (Fairclough, 1995: 2).

Fairclough (1995) meni, da jezikovna analiza besedila ne bi smela biti ločena od analize diskurzivnih in družbenih praks, znotraj katerih je besedilo umeščeno. To pomeni, da moramo pri analizi besedila televizijskega programa upoštevati tudi prakse in rutine produkcije besedila in okoliščine ter prakse percepcije občinstva. To je v skladu s Faircloughovim pojmovanjem diskurza, ki ni le konstitutivna, ampak tudi konstituirana oblika družbene prakse. Torej, (so)oblikuje in določa identitete, družbene odnose in sisteme vedenja, kot tudi ti določajo diskurz. Takšno delitev oziroma dialektični odnos predpostavlja delitev družbenih praks na diskurzivne in nediskurzivne, kar Fairclough še posebej poudarja. Posledica diskurzivnih praks so pisna ali govorjena besedila oziroma diskurzivni dogodki. Diskurzivni dogodek je »določeno pisno ali govorjeno besedilo oziroma tudi vsak nelingvističen kulturni

izdelek, na primer kulturni artefakt, slika, zgradba, komad« (Fairclough, 1995: 4). Diskurzivni dogodek lahko definiramo kot »celoto pravil, ki so imanentna neki praksi in to prakso definirajo v njeni specifičnosti« (Foucault, 2001: 51). Foucault se pri definiciji diskurzivnega dogodka omeji le na »celoto jezikovnih sekvenc, ki so bile formulirane« (Foucault, 2001: 30). Vendar je večina besedil v sodobni družbi multisemiotičnih, zato bi z omejitvijo le na pisna ali govorjena besedila zanemarili velik del diskurzivnega polja. Najbolj nazoren primer je prav televizija, saj jezik kombinira z vizualnimi podobami, glasbo in zvočnimi efekti (Fairclough, 1995: 4). Diskurzivni dogodek pa ni omejen le na določen kulturni izdelek, lahko je tudi veriga lingvističnih ali nelingvističnih besedil. V našem primeru je diskurzivna praksa novinarstvo, dogodki pa posamezni prispevki o manjšinski tematiki v dnevnoinformativnih oddajah javne televizije. Ob tem se v naši analizi ne osredotočamo le na govorjen tekst, ampak tudi na uporabo vizualnih podob, njihovo sosledje in vzročnost. Na njihovo produkcijo, distribucijo in potrošnjo vplivajo tudi nediskurzivne družbene prakse (institucionalni okviri, družbene strukture, odnosi in identitete). Tako diskurzivni kot nediskurzivni dogodki konstituirajo diskurz, ki se izraža v diskurzivnih dogodkih, ti pa povratno vplivajo na družbeni okvir, v katerem diskurz nastaja.

V vsakem diskurzivnem dogodku sta »središčni točki jezik in red diskurza, ki vzajemno vplivata drug na drugega« (Fairclough, 1995: 10). Intertekstualna analiza povezuje besedilo z diskurzivno prakso in ugotavlja, kako in do kakšne mere je besedilo umeščeno znotraj določenega reda diskurza. Red diskurza Fairclough povzema po Foucaultu, in sicer ta označuje celoto diskurzivnih praks znotraj določene institucije ali družbenega polja, njegova razmerja in meje (Fairclough, 1995: 10-14). Foucault ne ločuje diskurzivnih praks od nediskurzivnih, družbenih praks (kot smo že večkrat omenili), zanj so nediskurzivne prakse del diskurza oziroma »relacije niso notranje diskurzu, niti zunanje, so na meji diskurza« (Foucault, 2001: 51). Te relacije pa »ne karakterizirajo jezika, ki ga uporablja diskurz, ne okoliščin, v katerih se razvije, temveč diskurz sam kot prakso« (Foucault, 2001: 51). Sam polje nediskurzivnih praks omejuje na »režim in procese prilaščanja diskurza« (Foucault, 2001: 68), ki jih uvrsti na mejo diskurza. Foucault opozarja, da so relacije za vzpostavitev diskurza vzpostavljene med institucijami, ekonomskimi in družbenimi procesi, vedenjskimi oblikami, normativnimi sistemi, tehnikami, klasifikacijskimi tipi in

modusi karakterizacije. Te relacije so vzpostavljene, preden objekt (televizijski tekst) analiziramo. Zato »ne definirajo njegove notranje konstitucije, temveč tisto, kar omogoča, da se pojavi, da nastopi ob drugih objektih, da se umesti z ozirom nanje, da definira svojo razliko, svojo nezvedljivost in morebiti svojo heterogenost, na kratko, da je umeščen v polje zunanosti« (Foucault, 2001: 49).

Red diskurza je vidik nekega družbenega polja, pri tem pa Fairclough obravnava le diskurzivne prakse določenih družbenih polj. Tako govorimo o medijskem, znanstvenem, pravnem, političnem ali medicinskem diskurzu. V tridimenzionalnem okvirju KDA analiza diskurza obsega procese produkcije, distribucije in potrošnje besedila. Distribucija (kako teksti krožijo znotraj reda diskurza) se navezujejo na »verižne« odnose znotraj različnih redov diskurza. Obstajajo bolj ali manj dogovorjene hierarhije diskurzivnih praks znotraj in med redovi diskurza, znotraj katerih so teksti umeščeni in transformirani na sistematičen način (Fairclough, 1995: 10-14). Na primer, ko analiziramo množične medije, moramo upoštevati več različnih javnih diskurzov (političnega, ekonomskega, znanstvenega), medijskega in diskurz percepcije besedila s strani občinstva. Besedila so znotraj teh meja sistematično oblikovana in transformirana v skladu z zakoni in pravili določenih diskurzivnih praks.

Tako kot je odnos med diskurzivno in družbeno prakso dialektičen, tudi diskurzivni dogodek in red diskurza vzajemno vplivata drug na drugega. Red diskurza, vsota žanrov in diskurzov v določenem družbenem polju, določa, kaj je v kontekstu določenega diskurza in v okvirih specifičnega žanra mogoče reči in kaj ne. Obenem pa lahko z ustvarjanjem novih žanrov in prepletanjem le teh spreminjamo okvir prvotnega reda diskurza (Fairclough, 1995: 10-14).

Metoda KDA po Faircloughu, kot smo že povedali, vključuje lingvistično analizo besedila, interpretacijo odnosa med diskurzivnim procesom in tekstom, in razlago razmerja med diskurzivnim in družbenim procesom. Drugače povedano, diskurzivna praksa je tisti vmesni člen, ki posreduje med besedilom in družbenimi praksami. Vsak diskurzivni dogodek je mogoče analizirati kot besedilo s svojimi heterogenimi in nasprotujočimi si značilnostmi, kot diskurzivno prakso in družbeno prakso.

5.3.3 Konstrukcija modela analize po Faircloughu in Foucaultu

»Klasična semiološka analiza vztraja pri konvencionalni, kulturni osnovi znaka in se upira ideološkimi vidikom pomena, ki znak naturalizirajo« (Hrženjak, 2002: 125). Objekt semiologije je sistem znakov, ki z medsebojno diferenciacijo ustvarjajo pomen. Predpostavka semiologije je, kjer je znak, tam je tudi sistem oziroma struktura. »In umeščenost v strukturo je tisto, kar je različnim označevalnim praksam skupno« (Hrženjak, 2002: 124). »Tako semiologija aktualizira implicitno vednost« (prav tam), ki ljudem v neki kulturi in družbi omogoča komunikacijo in medsebojno sporazumevanje. »Bolj ko je neka kultura močna, uspešnejša je pri tem, da znake, ki nosijo njene pomene, uporablja kot naravne« (Culler, v: Hrženjak, 2002: 125). Vendar kljub temu, da so »diskurzi sestavljeni iz znakov, je tisto, kar počno, več kot le uporabljanje teh znakov za označevanje stvari. Prav ta več jih naredi nezvedljive na jezik in govor.« (Foucault, 2001: 55) Naloga diskurzivne analize torej »ni v tem, da diskurze obravnavamo kot celote znakov, temveč kot prakse, ki sistematično formirajo objekte, o katerih govorijo« (prav tam: 55).

Besedilo je nek družbeni prostor, v katerem hkrati potekata dva osnovna družbena procesa: reprezentacija sveta in družbena interakcija. Večfunkcionalni vidik analize je zato nujno potreben. »Jezik v besedilu vedno deluje predstavno⁶, medosebno⁷ in besedilno« (Fairclough, 1995: 10). Besedila tako kot diskurz konstituirajo sisteme vedenja (predstavna funkcija), identitete in družbene odnose. Splošna gramatika namreč »definira področje veljavnosti (skladno s katerimi kriteriji se lahko razpravlja o resnici ali napačnosti kake trditve), s tem konstituira področje normativnosti (skladno s katerimi kriteriji so določene izjave izključene kot za diskurz neustrezne ali nebistvene, marginalne, neznanstvene) in aktualnosti (vključuje dognane rešitve in definira sedanje probleme ter umesti zastarele pojme in trditve)« (Foucault, 2001: 67).

Analiza diskurzivnega dogodka kot teksta je analiza vsebine in strukture besedila, njene forme in organizacije znotraj nje. Družbena in kulturna analiza je možna le z analizo zgradbe besedila, ki je delno lingvističen, delno intertekstualen. Pri analizi

---

⁶ V izvirmiku: ideationally

⁷ V izvirmiku: interpersonally

besedila moramo upoštevati oba načina, ki sta za Fairclougha nedeljiva, »vsebina je realizirana v določeni obliki; različne vsebine zahtevajo različne oblike in nasprotno. Oblika je torej del vsebine« (Fairclough, 1995: 93). Vendar moramo analizo vzeti širše. Deskripcija dogodkov diskurza pred nas postavlja temeljno vprašanje, kako pride do tega, da se znotraj dogodka pojavi točno določena oblika besedila, in ne kaka druga. Kajti analiza diskurzivnega dogodka je usmerjena. »Pokazati moramo, zakaj diskurz ni mogel biti drugačen od tega, ki je bil, v čem je izključen iz vsakega drugega diskurza, na kakšen način zavzema svoje mesto sredi drugih in v razmerju do njih« (Foucault, 2001: 31). Znotraj tega ključnega vprašanja se bo tudi gibala naša tekstualna analiza.

Pri analizi televizijskih prispevkov se ne bomo poglobili v stavčne konstrukcije in povezave znotraj povedi, saj »za diskurz niso toliko značilni njeni objekti ali pojmi, ampak določen *stil*, določen konstantni način izjavljanja« (Foucault, 2001: 48). Jezikovna analiza poleg analize besedišča, glasoslovja, slovnice, pomenoslovja vsebuje tudi analize medstavčne kohezije (analize odnosov med posameznimi stavki) in strukture dialoga samega (stopnjo, način izmenjavanja partnerjev v dialogu). Medtem ko jezikovna analiza pokaže na to, kako so besedila sestavljena glede na strukturo jezika, pa medbesedilna analiza kaže, kako besedilo deluje glede na red diskurza (žanre, diskurze, naracije). Medbesedilnost igra ključno vlogo pri posredovanju med jezikom in družbenim kontekstom, in zmanjšuje prepad med tekstom in kontekstom. Roland Barthes poudarja, da je vez med detajlom tekstualne strukture in vrednostnim sistemom skrbno oblikovana skozi koncept mita, kar poimenuje drugi red signifikacije. V naši analizi se bomo tako na jezikoslovni kot vizualni ravni posvetili analizi tega drugega, na prvi pogled skritega, reda signifikacije. Medbesedilnost je znotraj postmoderne teorije ključen pogoj znakovnega sistema. »Znaki nas napeljujejo na druge znake, dokler to razmerje do zunanjega sveta ne ponikne v izginulo točko«⁸ (Barthes, v: Macdonald, 2003: 15). Medbesedilna analiza medijskih tekstov se osredotoča na diskurzivne prakse tvorcev in tolmačev besedil, ki delujejo znotraj določene družbene prakse, kar se odraža v strukturi besedil.

---

⁸ V ozvirniku: vanishing point

Analiza odnosov med stavčnimi členi določa razmerja med dogodki, ljudmi in situacijami znotraj besedila (predstavna funkcija). Pokaže na položaj tvorca besedila, torej nosilca reprezentacij, njegovo ozadje, vrednostni nabor in argumentativno stališče v odnosu s predpostavljenimi normami in pravili percepcije občinstva. Kot pravi van Dijk (1993: 33), semantika stavkov razgali vsebino miselnih reprezentacij posameznikov, zato analiza celotnih razmerij znotraj stavčnih povezav pokaže, kako ljudje povezujejo propozicije v svojih glavah. Drugače povedano, tvorec besedila deluje kot avtonomni subjekt, hkrati pa se mora prilagajati že uveljavljenim vzorcem, preko katerih gledalci berejo medijske tekste. Pri konstrukciji identitete in družbenih odnosov, izraženih v besedilu, gre za vprašanje odnosa tvorca besedila do svojih izjav, stavkov, povedi. »Narativna struktura tako ne razkriva le organizacije miselnih vzorcev, tj. kako posameznik specifične dogodke doživlja, interpretira in ocenjuje, ampak tudi norme, vrednote in pričakovanja producenta novinarskih prispevkov glede svojega družbenega delovanja (vedenja)« (van Dijk, 1993: 33). Isto velja tudi za ostale shematične strukture diskurza. Analiza konteksta, teme in vsebine, torej semantične makrostrukture pokaže, kako so določene teme uvrščene v hierarhični strukturi pomembnosti, vplivnosti in konceptualni nadvladi. Posledično struktura novinarskih prispevkov izraža pomembnostno hierarhijo miselnih vzorcev in stališč družbe kot tudi posameznih novinarjev. Jezikovna analiza se pri odkrivanju teh vzorcev opira na analizo modalnosti oziroma naklonskosti (van Dijk, 1993: 34). En stavek lahko vedno povemo na več načinov, npr., kako se počutimo: »Počutim se slabo.«, »Ne počutim se najbolje«, »Mislim, da se ne počutim dobro«. Glede na način izjavljanja se razlikuje tudi stopnja zavezanosti tvorca do svojega besedila. Če poenostavimo, uporaba določenih besed vpliva na sporočilnost teksta kot tudi v vsaki družbeno - kulturni situaciji obstajajo določena pravila izbora primernih besed (prav tam: 34).

V analizi televizijskih tekstov po vzoru Foucaulta bomo poskušali odgovoriti na štiri ključna vprašanja: Kdo govori? Kakšen je njegov status? Kakšne položaje zavzemajo subjekti do različnih področij ali skupin objektov? In še : kakšne so forme hierarhije in podreditve, ki vladajo med izjavami nekega teksta? Ne bomo popisovali vseh izjav, ampak iskali poteze, skupne vsem prispevkom poročanja o manjšinah. Zato je naš cilj, da »opredelimo, v skladu s katerimi shemami so lahko izjave medsebojno povezane v nekem tipu diskurza: na ta način skušamo označiti, kako se lahko

ponavljajoči se elementi izjav znova pojavijo, se ločijo, se znova sestavijo, pridobijo na razsežnosti ali določitvi» (Foucault, 2001: 65). Iz nabora enainštiridesetih prispevkov o manjšinah, kolikor sem jih naštel v Dnevniku in Odmevih v prvih treh mesecih letošnjega leta, bomo izbrali štiri najbolj reprezentativne prispevke, na podlagi katerih bomo izpeljali temeljito diskurzivno analizo.

5.3.4 Analiza diskurzivne in družbene prakse

Pri analizi diskurzivnega dogodka na ravni diskurzivne prakse gre za preučevanje produkcije, potrošnje in distribucije. Pri produkciji gre za vprašanje, pod kakšnimi pogoji oziroma v okviru katerih institucij je neko besedilo nastalo, kako so ga prejemniki interpretirali⁹ in kako besedila krožijo znotraj različnih redov diskurza¹⁰. Odgovarja na vprašanje, katere diskurzivne prakse vključuje diskurz in v kakšni kombinaciji. Diskurzivna praksa pa vključuje tudi analizo odnosov diskurzivnih dogodkov znotraj diskurzivnega reda, kar Fairclough poimenuje meddiskurzivnost, ob tem se naslanja na dela Mihaila Bahtina in Julie Kristeva. Koncept meddiskurzivnosti nadgrajuje medbesedilnost, kar Fairclough opredeli kot vključevanje različnih tekstov v določen kontekst. »Medbesedilnost se nanaša na podrobno primerjavo semiološke strukture z drugimi strukturami ali podobnimi (med besedili istega žanra, iste teme, stila, itd.)« (Hrženjak, 2002: 130). Predvsem pa bomo v analizi s pomočjo semiologije skušali odgovoriti na vprašanja, kdo je sodeloval v procesu produkcije pomena, čigavo realnost struktura reprezentira, komu je namenjena, kako posamezniki besedila interpretirajo. Torej KDA ne le multidisciplinarno, ampak interdisciplinarno, analizira tekst v povezavi z družbenimi pogoji produkcije in potrošnje. Ta del smo podrobneje že obrazložili pri poglavju televizija kot diskurzivna in družbena praksa, zato se pri analizi v to ne bomo spuščali.

Analiza diskurzivnih praks novinarskega diskurza vključuje Hallov model kodiranja in dekodiranja sporočil medijskih tekstov: producent kodira pomen v medijskih tekstih, gledalec pomen dekodira iz preseka samega teksta in konteksta, v katerem je tekst bran (Hall, v: Luthar, Hardt, Zei (ur.), 2004: 48-50). KDA gre korak naprej, kajti

---

⁹ potrošnja

¹⁰ distribucija

»pomeni tekstov niso odvisni le od producenta, ampak tudi od določenih profesionalnih praks in tehnik, značilnih za določeno diskurzivno prakso« (Fairclough, 1995: 204). Prav tako določen žanr predpostavlja določen način dela, zato tvorec besedila svoj tekst sestavi na podlagi določenih konvencij, značilnih za ta žanr besedila. »Novinarski svet je mikrokozmos, ki ima svoje lastne zakone, definirajo pa ga njegov položaj v globalnem svetu in privlačna oziroma odbojna sila, s katero nanj delujejo drugi mikrokozmosi« (Bourdieu, 2001: 35).

5.3.5 Kritika Faircloughovega pristopa

KDA je sicer najbolj dovršena in koherentna metoda diskurza, vendar se Fairclough kot jezikoslovec omejuje le na jezikoslovne analize besedila in analize medbesedilnosti, primerov analize diskurzivnega dogodka kot družbene prakse pa ne pokaže. Prav tako mu kritiki (Laclau, Mouffe; MacDonald; van Dijk) očitajo ločevanje diskurzivnih in nediskurzivnih družbenih praks in pomanjkljivo obravnavo procesa oblikovanja identitet. Pri ločevanju na diskurzivne in nediskurzivne prakse se pojavi vprašanje, kje je meja med diskurzivnim in nediskurzivnim, katere prakse so v novinarstvu diskurzivne in katere ne. Zato van Dijk opusti razlikovanje med diskurzivnimi in nediskurzivnimi praksami in vse družbene prakse obravnava kot del diskurza, kar v praksi pomeni, da združimo drugo in tretjo raven Faircloughove KDA. Torej, ne ločimo več med analizo diskurzivnega dogodka kot diskurzivne prakse in kot družbene prakse, saj so vse družbene prakse diskurzivne. In s tem ovinkom v teoriji kritične diskurzivne analize zopet pridemo k Foucaultevi definiciji diskurza, ki ne ločuje diskurzivnih praks od nediskurzivnih.

Laclau in Mouffe prav tako zavračata ločitev med diskurzivnimi in nediskurzivnimi praksami. Vsak objekt je konstituiran kot diskurzivni objekt in »vsako ločevanje med tistim, čemur ponavadi pravimo jezikovni in vedenjski obliki družbene prakse, je ali napačno ločevanje ali pa bi ga morali kot obliko razločevanja umestiti znotraj družbene produkcije pomena, strukturirane v obliki diskurzivnih totalnosti« (Laclau, Mouffe, 1987: 90). Če analiziramo t.i. nediskurzivne sklope, institucije, tehnike, organizacije produkcije, itd. »ne bomo našli le bolj ali manj kompleksnih oblik diferencialnih pozicij med objekti, ki ne izvirajo iz sistema vnanje nujnosti, ki jih

strukturira, zato jih je mogoče dojeti le kot diskurzivne artikulacije« (Laclau, Mouffe, 1987: 91).

Dejstvo je, da se vsak objekt konstituira kot diskurzivni objekt. Jezikovni in nejezikovni elementi niso zgolj položeni drug ob drugega, ampak konstituirajo diferencialni in strukturirani sistem pozicij, to je, diskurz (Laclau, Mouffe, 1987: 92). Artikulacijska praksa kot premeščanje sistema razlik ne sestoji zgolj iz jezikovnih pojavov, »ampak mora prežeti vso materialno gostoto raznolikih institucij, obredov in praks, na podlagi katerih se strukturira diskurzivna formacija« (prav tam: 92). Kajti nobena družbena identiteta ni popolnoma varna pred diskurzivno zunanostjo, ki jo deformira in ji preprečuje, da bi se popolnoma suturirala (prav tam: 92).

Druga pomanjkljivost Faircloughovega modela je, da preohlapno poveže diskurz s procesi oblikovanja identitet posameznikov in skupin. Fairclough posebej in na več mestih poudarja, da diskurz konstituira družbo in kulturo, torej tudi družbene identitete, vendar v svoji analizi ne pokaže, kako to stori. Ne opredeli, kako se v diskurzu oblikujejo družbene identitete oziroma od kje mu trditev, da diskurz konstituira družbo. Zapostavlja subjekt, subjektivizacijo in oblikovanje skupinskih identitet.

V pričujoči nalogi bomo poskušali pokazati, kako producenti medijev (lastniki, novinarji, uredniki), torej nosilci reprezentacij množičnih medijev, poročajo o manjšinah. Kljub temu, da je funkcija javne televizije, da naslavlja čim širši krog gledalcev, kar je zapisano tudi v statutu Javne radiotelevizije in je tako obvezana, da pripravlja program tudi za manjšinske, zapostavljene in manj številčne družbenene skupine, se večinoma osredotoča na večinsko populacijo, zato je njen diskurz usmerjevalen in hkrati konsistenten z gledalci. Kot pravi van Dijk (1993) »izrazi diskurzivnih dogodkov namreč niso le rezultat kognitivne in komunikacijske ekonomije, ampak delujejo kot strategija izrazne formacije, v katerih se želijo napovedovalci izogniti negativnim predsodkom lastnih (večinskih) družbenih opredelitev«.

5.4 Vizualna analiza

5.4.1 Vizualne podobe

»Fotografija ponese resničnost na raven sanj; realne predmete pretvori v njihov lastni mit.«

Michel Tournier

Pri proučevanju vizualne reprezentacije družbenih in kulturnih skupin se bomo osredotočili tako na politično ekonomijo podob¹¹ kot ideološki proces ustvarjanja pomena pri avtorjih oziroma producentih sporočil na eni strani in pri občinstvu na drugi strani. Ko govorimo o vizualizaciji, predpostavljamo zahodni način in genealogijo vizualizacije, vključno z močjo spomina, ki pojmuje proces gledanja na svet-v-slikah kot obliko aktivne participacije. Vizualnost se nanaša na množično produkcijo podob, ki oblikujejo in določajo način, kako mediji vidijo (ali hočejo) videti svet, s tem pa tudi na »izkušnjo gledanja v kontekstu družbe, kjer je gledanje ultimativen način participacije v sodobnem življenju« (Hardt, v: Debeljak, Stankovič, Tomc, Velikonja (ur.), 2002: 316). V kulturi, ki je tako prežeta z vizualnimi reprezentacijami vsakodnevnih dogodkov, dogodki ne obstajajo, če niso slikovno dokumentirani. V dobi preobremenjenosti z informacijami ponujajo podobe hiter »način razumevanja dogodka in zgoščeno obliko njegovega pomnjenja. Podoba je kot citat, kot maksima ali pregovor« (Sontag, 2006: 19). Ali kot Barthes že na začetku svoje knjige *Camera lucida* pravi »fotografija reproducira v neskončnost nekaj, kar se je zgodilo samo enkrat: mehanično ponavlja, kar se eksistencialno ne more več ponoviti« (Barthes, 1992: 12).

Podoba je tako kot jezik del umeščanja posameznika v svet in sredstvo vzpostavljanja njegove identitete ter občutka pripadnosti. Moč podobe pa je preseгла svojo začetno vlogo. Če smo pri teoriji identitete povedali, da ima dejanje izjavljanja večjo moč kot sama vsebina izjave, in je verovanje ključni moment za konstitucijo identitete, je funkcijo izjavljanja in verovanja prevzelo videnje. V sodobnih družbah prav videnje zavzema mesto konstitucije realnosti, verjetja in vsebine. In čeprav naj

---

¹¹ Institucionalni kontekst produkcije, širjenja (diseminacije) in potrošnje mirujočih ali gibljivih podob kot blaga z družbenimi, kulturnimi, političnimi in ekonomskimi dimenzijami, vključno z lastništvom nad sredstvi komuniciranja, svobodo govora in etiko ravnanja

bi bilo »za tako imenovane razvite družbe značilno, da komzumirajo podobe in ne več verovanj, kot so jih konzumirale nekdanje družbe« (Barthes, 1992: 100), kar jih dela »liberalnejše in manj fanatične« (prav tam), pa so prav zaradi tega premika »tudi bolj zlagane, kakor da bi podoba, ki se je univerzalizirala, proizvedla svet brez diferenc, razlik« (prav tam). Napredek v komunikacijskih tehnologijah potemtakem »zgolj utrjuje nejasnost blebetanja in vodi k nadaljnji odtujitvi posameznika« (Hardt, v: Debeljak, Stankovič, Tomc, Velikonja (ur.), 2002: 318-319). Kot je Walter Benjamin opozoril, živimo v dobi »mehanske reprodukcije«, ko podoba oblikuje realnost eksistence v njenih mnogoterih reprodukcijah dnevnega novinarstva. Mediji z nenehno produkcijo besed in podob igrajo pomembno vlogo v produkciji in reprodukciji in s tem promociji in legitimaciji nečesa, kar je »Martin Heidegger poimenoval kot stanje plitvosti in izroditve tu-bit¹²« (prav tam).

Slike ostajajo najbolj prepričljiv in kredibilen medij upodabljanja realnosti. Pa čeprav vemo, da so družbeno konstruirane kot tudi same konstruirajo pomen v družbi. »Pooblastilo objektivnosti je že vgrajeno vanje«, so zapis resničnega in pričevanje resničnosti (Sontag, 2006: 22). So eden od mnogih »jezikov prek katerega se prenašajo pomeni, hkrati pa delujejo kot znaki, ki predstavljajo ideje in občutke tako, da jih lahko preberejo in interpretirajo drugi« (Hardt, v: Debeljak, Stankovič, Tomc, Velikonja (ur.), 2002: 324). Oko je povezano z možgani, možgani z živčnim sistemom in ta sistem bliskovito pošilja sporočila skozi vsak spomin iz preteklosti in vsako občutenje v sedanosti. Ta »zvijačni trik omogoča podobam, da so tako objektivni zapisi kakor osebna pričevanja, tako transkripcija sedanjega trenutka resničnosti kakor interpretacija te resničnosti« (Sontag, 2006: 23). Vendar vizualna podoba, tudi ko je sled nečesa (in ne konstrukcija) ne more nikoli biti le odsev nečesa, kar se je zgodilo. »Vedno je podoba, ki jo je nekdo izbral: posneti pomeni uokviriti, in uokviriti pomeni izključiti« (Sontag, 2006: 43). Zato je realnost redefinirana: kot predmet razstave, kontrolni zapis ali tarča nadzora (prav tam).

Pri vizualni analizi se bomo oprli na Barthesovo teorijo vizualnih podob oziroma fotografije, ki jo najbolj strnjeno povzame v enem izmed svojih zadnjih del *Camera lucida*. V tej knjigi se Barthes oddalji od spon strukturalizma in se posveti bolj

---

¹² V izvirmiku: Dasein

subjektivnemu dojetju fotografije. Za Barthesa je semiologija dekonstrukcija jezikoslovja. Zanimanje za semiologijo se je pri Barthesu razvilo iz nestrpnosti do lažne moralnosti družbe. Začelo se je pri vprašanju, kako neka družba proizvede stereotipe, »viške izumetničenosti, ki jih nato použiva kot ponotranjene smisle, kot viške naravnosti« (Barthes, 2003: 24). Prvotni predmet njegovega poučevanja je jezik, kot ga je obdelala oblast. Ne obstaja vnaprej pripravljena shema, ki bi omogočala, da bi se realnost dojemalo neposredno. Poudarja, »da kadar semiologija hoče biti shema, takrat ne izlušči, ne najde prav ničesar« (Barthes, 2003: 29). »Vsaka metoda je fikcija« (prav tam). Kar je tudi kritična točka pričujoče diplomske naloge, ki jo bom predvsem v analizi in sklepu posebej izpostavila.

Fotografija, torej vizualna podoba, je dokaz, da se je nekaj zgodilo. Fotografija »potrdi, ratificira, kar prikazuje« (Barthes, 1992: 75), lahko »laže glede smisla, ne more pa lagati glede eksistence« (prav tam) posameznega dogodka. In to je usodna prednost fotografije, iz katere izhaja vsa njena moč, da prenese dobesedno sporočilo. »Fotografija je podoba brez koda, četudi kodi usmerjajo naše branje fotografije« (Barthes, 1992: 78). Za Barthesa je fotografija odtis realnega objekta, dogodka, vendar ni posnetek realnosti, ampak »emanacija minule realnosti«. Barthes se v svojih delih velikokrat obrača k zgodovini, zato se potrjevalna moč fotografije, njen konstativ, »ne nanaša na objekt, pač pa na čas« (prav tam). »Intencionalni akt fotografije ni ne umetnost, ne komunikacija, ampak referenca, ki je utemeljitveni red fotografije : bilo je tam, vendar je nemudoma že izločeno: bilo je absolutno, neizpodbitno navzoče, pa vendar že odloženo« (Barthes, 1992: 68-69). Ker je noem fotografije prav *to je bilo*, ohranja nesmiselno upanje (in utvaro), da je pri odkrivanju resnice vizualnih podob dovolj, če očistimo površino podobe, da pridem do njenega bistva (prav tam). Vendar vsaka podoba predpostavlja gledalčevo kulturno in zgodovinsko vednost (če kaže npr. porušeno arabsko mesto, mora gledalec vedeti vsaj to, da so, kolikor so vidni, napisi v arabščini), zato njeno branje pomeni obrniti, predreti v globino papirja (ko gre za fotografijo, ali traka pri televiziji oziroma filmu), doseči njeno drugo stran, kar za vizualizacijo zahodnega človeka dejansko pomeni brati tisto, kar je skrito, kot pa tisto, kar je vidno. To svojo misel Barthes zaključuje s stavkom »taka je fotografija: ne zna povedati tistega, kar daje na pogled« (Barthes, 1992: 86). Vsaka vizualna podoba je kulturno kodirana. Zato je status fotografije (kot vseh oblik množičnega komuniciranja) paradoksen, ker predstavlja koeksistenco

dveh sporočil, denotiranega in konotiranega (Vrdlovec, v: Barthes, 1992: 112). Dejansko ta »paradoks izhaja iz posebne narave fotografske denotacije, ki je sporočilo brez koda (ne realno, ampak njegov popoln analogon)« (Vrdlovec, v: Barthes, 1992: 112). »Denotacija je preprosta, temeljna, opisna raven, kjer obstaja širok konsenz in kjer se večina ljudi strinja o pomenu« (Hall, v: Luthar, Hardt, Zei (ur.), 2004: 59).

»Konotacija je naselitev fotografske denotacije z drugotnim pomenom oziroma je kodiranje fotografskega analogena« (Vrdlovec, v: Barthes, 1992: 112). Barthes pozna šest konotacijskih postopkov, med katerimi se le prvi trije nanašajo na denotacijo, ker predstavljajo modifikacijo realnega samega : trik, pozo, predmete, fotogenijo, esteticizem in sintakso. Te preslepitvene in ideološko zasnovane tehnike bomo podrobneje obravnavali pri analizi vizualnih podob televizijskih prispevkov, ki jo bomo razširili s teoretskimi orodji Careya Jewitta in Rumiko Oyama. Ko govorimo o pomenjenju slikovnih podob, že sam koncept pomena napeljuje na vprašanje, ali denotacija sploh obstaja. »Čista denotacija bi bila namreč popolna nepomenljivost fotografije« (Vrdlovec, v: Barthes, 1992: 114). S tem ne zanikamo denotativne ravni fotografije, odseva realnosti – kontinuiranega odnosa med realnim objektom in fotografijo, vendar potrdimo obstoj druge ravni, konotativne, zaznamovane s kulturnimi kodi. Ali kot Barthes (še posebej ekspresivno) napelje:

Ker je vsaka fotografija kontingenca (in potemtakem zunaj smisla), lahko Fotografija pomeni (si prizadeva za občostjo) samo, če si nadane masko. In vendar je maska težavno področje Fotografije. Zdi se, da družba ne zaupa čistemu smislu: hoče sicer smisel, vendar pa hkrati hoče, da je smisel ovit v hrup, ki ga rahlo otopi. Tako fotografijo, kater smisel je preveč impresiven, hitro zavremo.«

(Barthes, 1992: 34)

»Podoba je tako postala svet, medtem ko besede le »pred-stavljajo« podobe v smislu interpretacije in razumevanja« (Hardt, v: Debeljak, Stankovič, Tomc, Velikonja (ur.), 2002: 316). Barthesa prav dejstvo, da potrebujemo besede za interpretacijo podob, prepriča, da smo še vedno družba pisave, in ne podob. To dokazuje s tezo, da je »lingvistično sporočilo ena izmed tehnik, ki lahko že z opisom denotacijske ravni podobe zasidra vse možne podobe objekta. Na ravni simboličnega sporočila lingvistično sporočilo ne opravlja identifikacije, pač pa interpretira in s tem usmerja

bralca med označenci podobe« (Vrdlovec, v: Barthes, 1992: 116). »Barthes temu lingvističnemu zasidranju fotografije pripiše neko vrsto kontrole, kontrole nad svobodo fotografskih označencev oziroma nad projektivno močjo posameznih figur podobe« (prav tam: 116). S tem pripiše lingvističnemu sporočilu kot konotativni ravni podobe, dodatni nivo konotacije - ideološko funkcijo represije.

5.4.2 Barthesov koncept mita

Ker je za Barthesa vsaka vizualna podoba »koeksistenca dveh sporočil, denotiranega in konotiranega« (Vrdlovec, v: Barthes, 2003: 112), je funkcija njegove vizualne semiotike razslojevanje pomena, iskanje konotativne ravni v reprezentaciji podob. Nivo denotacije za Barthesa ni problematičen, denotativni pomen fotografije je analogon realnosti, odtis realnega objekta oziroma dogodka, bolj pomenljiv je drugotni pomen reprezentacij, njihova konotativna raven. Ta drugi, širši pomen ni »več opisna raven očitne interpretacije« (Hall, v: Luthar, Hardt, Zei (ur.), 2004: 59), ampak znake interpretiramo znotraj širših področij družbene ideologije: splošnih prepričanj, vrednostnih sistemov družbe in konceptualnih okvirov (prav tam: 59). Barthes poudarja, da se ta druga raven ukvarja s »fragmenti ideologije...; ti označenci so v tesni zvezi s kulturo, vednostjo, zgodovino in z njihovo pomočjo svet (kulture) prežema sistem (reprezentacije)« (Barthes, v: Luthar, Hardt, Zei (ur.), 2004: 59). V razčlenjevanje tega drugotnega reda signifikacije Barthes vpelje koncept mita, ki predstavlja vez med med detajlom tekstualne strukture in vrednostnim sistemom podobe. Mit je za Barthesa sporočilo, vrsta govornice, kjer se ne »ukvarjamo s celotno teorijo reprezentacij, ampak z določeno podobo, ki je dana tej določeni signifikaciji« (Barthes, 1972: 110). Barthes poudarja, da je »posebnost mita v tem, da je to sistem, ki se gradi na osnovi semiološke verige, ki obstaja pred njim, mit je tako drugotni semiološki sistem« (Barthes, 1972: 114). Da razložimo mit, moramo najprej razložiti osnovno semiološko verigo, torej razmerje med označencem in označevalcem. Barthes se pri tem sklicuje na Saussurovo opredelitev znaka kot enote pojma in akustične slike, »da bi iz tega pojmovanja lahko potegnil zaključke, ki so veljavni tudi onkraj meja besednih izrazov« (Marcelli, Barthes, 2003: 44). Poda primer, ko je vrtnica označevalca za strast, ki je označenec. »Vrtnice, zaupane strasti, lahko povsem korektno in upravičeno razstavimo na vrtnice in strast: oboje je obstajalo že

prej, preden sta se združila in formirala tretji objekt, ki je znak« (Barthes, 1972: 113). Tudi v mitu lahko opazimo ta tridimenzionalni vzorec : označenec, označevalec in znak, le da gre za drugotni semiološki pomen. »Tisto, kar je znak v prvotnem sistemu, postane označevalec v drugem« (prav tam: 115). Če podrobneje razložimo, mit si prisvoji znake primarnega semiološkega sistema in iz njih naredi nekakšno surovino za lastne sinteze. »Vse se odvija tako, kot da bi mit za eno stopnjo premikal označevanje« (prav tam: 115). Barthes to prikaže z največkrat citiranim primerom naslovnice Paris Matcha, na kateri mladi temnopolti moški v francoski uniformi salutira pred francosko zastavo. Prvotni pomen (denotativni) fotografije je neproblematičen : mladi temnopolti moški, ki salutira pred francosko zastavo, označevalec, ki označuje francoskost in militarizem. Mit nato pogoltne znak prvotnega semiološkega sistema, torej salutirajočega vojaka, v drugotni pomen, ki namerno meša francoskost z militarizmom. Vojak postane sinonim (ideološke teme) francoskega imperializma in kolonializma, ne simbol, kajti fotografija nastopa kot spontana, nedolžna in nesporna (nearbitrarna) podoba. »Mit namreč ne skriva ničesar in ničesar ne poudarja, njegova funkcija je izkriviti, deformirati pomen« (Barthes, 1972: 122) prvotnega znaka. Zato po Barthesu »mit ni ne laž, ne izpoved, ampak preprosto infleksija« (prav tam: 129). »Ne zanika stvari, nasprotno, še bolj jih prikazuje, očisti jih, naredi nedolžne, da jim naravno in večno opravičilo, da jim jasnost dejstva, in ne razlage« (prav tam: 143). Zato mit razumemo kot »nedolžno govorico, ne, ker so njeni nameni skriti, ampak ker jih mit naturalizira« (prav tam: 143). V začetni fazi torej Barthesova interpretacija poteka kot proces denaturalizacije mitičnih poslanstev (Marcelli, Barthes, 2003: 42).

Funkcija podob je tako v reprezentaciji pomena, vrednot in ideologije dominantnih družbenih elit, hkrati pa tudi »ponujajo potencial za problematiziranje dominantnega (vizualnega) diskurza« (Hardt, v: Debeljak, Stankovič, Tomc, Velikonja (ur.), 2002: 320). Podobe v medijih so po Hardtu vedno ideološke, ne glede na to, katera konotacija zajema prikazani material. Realnost nima določene narave ali bistva, vsak jo interpretira po svoje ter v skladu z zgodovinsko in kulturno specifično vednostjo, kar pomeni, da je ideološko koncipirana. »Vsak jezikovni sistem odpira, naturalizira in utrjuje specifično uokvirjene realnosti. Glede na to, da znaki ne reflektirajo realnosti, temveč jo konstruirajo, tisti, ki obvladujejo in nadzirajo označevalne prakse, obvladujejo in nadzirajo tudi konstrukcijo realnosti« (Hrženjak, 2001: 132). Ta pa se

»pojavi na položajih boja« (prav tam). Interpretacija nikoli ni ena sama, ampak variira glede na družbeni, kulturni in zgodovinski kontekst, vedno je odvisna od točke gledišča.

5.4.3 Analiza televizijskih podob

Ker je televizijski novinarski diskurz sestavljen iz jezika, zvoka in vizualnih podob, se »pomen televizijskih besedil tvori predvsem prek odnosa med vizualnimi in verbalnimi kodi« (Hartley, v: Luthar, Hardt, Zei (ur.), 2004: 181). O odnosu slike in besede smo v pričujoči nalogi že nekaj povedali, večinoma se vizualne podobe uporabljajo kot vizualni dokaz ali prikaz verbalnega in služijo kot orodje dramatizacije. Labanova v dnevnoinformativnih oddajah loči štiri kategorije razmerja med vizualno in verbalno informacijo v televizijskem novinarskem diskurzu, ki bodo prav prišli tudi naši analizi (Laban, 2007: 67-72). Ko verbalna in vizualna informacija sporočata isti pomen, Labanova govori o kategoriji podvajanja vizualnih podob z besedilom. Podobe so avtentifikacija verbalnih informacij, v to kategorijo spada tudi vizualizacija teksta s pomočjo zaigranih in rekonstruiranih prizorov. Druga kategorija je sonanašanje, ko vizualne podobe posredujejo več informacij kot besedilo. Slika se navezuje na besedilo, a se ne podvaja. Lahko pa slika posreduje tudi manj informacij kot tekst, v teh primerih govorimo o vizualnih podobah kot ilustracijah asociativnih podob oziroma vrsti fizične analogije z dogodkom. V to kategorijo spada tudi uporaba konceptualne analogije z dogodkom, ko so »podobe z besedilom povezane z nekaterimi prvinami, besedilo pa jih umešča v kontekst« (Laban, 2007: 70) oziroma ko slika simbolno ponazarja verbalno. Tretja in četrta kategorija razmerja slike in teksta sta neskladnost in nasprotovanje vizualnega in besedila (Laban, 2007: 67-72). Ker je vizualna prvina v televizijskem novinarstvu tako pomembna, lahko neprimerna slika brez prave objavne vrednosti in brez povezave z govorom povsem pokvari vtis povedanega. Zato so kadri, kot, oddaljenost kamere in montaža »pomembni semiološki vidiki vizualizacije televizijskega novinarstva, ki delujejo kot označevalci pomenov. Ti pomembno vplivajo na reprezentacijo dogodkov in interpretacije občinstva« (Laban, 2007: 37). S pomočjo vizualne semiotike kot dela kritične analize bomo skušali pokazati, kako različni načini uporabe slike delujejo na reprezentacijo dogodkov, oseb in stvari ter vzajemno vplivajo na interpretacijo občinstva. Vizualna

semiotična analiza namreč odpira pot k produkciji in interpretaciji različnih form vizualne komunikacije, odkriva na prvi pogled skrite stvari in opozarja na neskladnosti med tekstom in sliko. Vendar vizualna analiza ni dovolj za interpretacijo uporabe slike v specifičnih kontekstih, podkrepljena mora biti z drugimi teoretskimi in praktičnimi orodji, v našem primeru kvantitativno in kritično diskurzivno analizo. Analiza podob bo pri interpretaciji televizijskih prispevkov o manjšinah koristila kot dodatni pripomoček k jezikoslovni analizi besedil prispevkov. Ali slika poveča identifikacijo občinstva in vključenost v reprezentiranost podob ali je le preslikava hegemonih odnosov in dihotomnega razlikovanja Nas in Drugih v družbi?

Tako kot Fairclough pri kritični diskurzivni analizi tudi Halliday definira tri glavne funkcije semiotike, ki nastopajo simultano: predstavno¹³ med-osebno in besedilno funkcijo. Medosebna nastopa med producenti in naslovniki novinarskih besedil, medtem ko besedilna funkcija povezuje prvi dve funkciji v zaokroženo besedilo oziroma obliko komunikacije (oglas, članek, politični pamflet, itd.). Kress in van Leeuwen sta Hallidayevo definicijo rahlo modificirala, in sicer ločita med »reprezentacijsko, interaktivno in kompozicijsko funkcijo semiotike« (Jewitt, Oyama, 2006: 135). Pomen reprezentacij izhaja iz strukture (sintakse) vizualnih podob na sliki, torej povezavah med prikazanimi osebami, dogodki in stvarmi. Jewitt in Oyama pri interpretaciji pomena sliko razdelita po diagonali. Glede na to, v katerem delu slike - spodnjem, zgornjem ali sredinskem - so prikazane osebe, je odvisna interpretacija pomena oziroma identiteta upodobljenih (Jewitt, Oyama, 2006: 141). Pomembno vlogo pri interpretaciji odnosa oseb na sliki in gledalci igra uporaba kota, gledišča¹⁴ in razdalja prikazanih oseb. Prav posebne vizualne tehnike in triki znatno vplivajo na gledalca in napeljujejo na njegov odnos do reprezentiranega. Informacijska vrednost kompozicije izhaja iz domneve, da je vloga upodobljenih objektov odvisna od njihove umestitve v celoto slike. Upodobljene osebe v kompoziciji so lahko reprezentirane s skupno ali različno identiteto. To producenti dosežejo s pomočjo različnih form (dis)kontinuitete, kontrasti barv in form ter uporabo elementov v prostoru (Jewitt, Oyama, 2006: 145-150). Pri naši analizi se bomo naslonili na ključne teze Kressove in van Leeuwnove analize, ki jo povzameta in rahlo spremenita Jewitt in Oyama.

---

¹³ V izvorniku: ideational

¹⁴ V izvorniku: view of point

Vizualna analiza vključuje »forme reprezentacije, mizansceno, rekvizite v prostoru, kompozicijo posameznih vizualnih podob ter razmerja med reprezentiranimi osebami in gledalcem - zorni kot, razdalja in kontakt« (Jewitt, Oyama, 2006: 138). Gledišče (zorni kot) slike je eden izmed najpomembnejših elementov konstrukcije oseb, krajev in dogodkov. Višina in nastavitve kamere namreč ponazarjajo »simbolične odnose moči med producenti vizualnih podob, gledalci in podobami na slikah« (Jewitt, Oyama, 2006: 135). Na pomen reprezentacij vpliva, ali so ljudje snemani od zgoraj navzdol (ptičja perspektiva), od spodaj navzgor (žabja perspektiva) ali v linearni perspektivi ter ali so posneti od spredaj, zadaj ali s strani. Kadar je namreč kamera nižje od objekta snemanja in gledalec gleda osebo od spodaj navzgor, karakter snemane osebe deluje močno, kadar pa je posnet s ptičje perspektive, deluje šibko. Če je snemana oseba v isti linearni poziciji kot naše oko, slika prejedicira enakost. To so simbolični odnosi znotraj kadrov. Na interpretacijo reprezentiranega s strani gledalca močno vpliva razdalja med kamero in snemano osebo. Večja ko je ta, manjša je vključenost gledalca v dogajanje na zaslonu. Če je oseba (kraj, stvar) posneta od spredaj, je gledalec bolj vključen v dogajanje na sliki - neposredno soočen s podobo. Če je stvar posneta s strani, je tudi gledalec le (po)stranski dejavnik. Osebe, prikazane v bližnjem kadru, razkrivajo svojo individualnost, v daljnem kadru so za gledalca tujci, bolj skupina kot individuumi sliki (Jewitt, Oyama, 2006: 136-140). Kot pravi Labanova »vizualizacija občutljivih družbenih skupin, kjer so posamezniki portretirani v skupinah in ne individualizirani, govori o oddaljevanju in generalizaciji, ki povzroča zmanjšanje individualnosti posnetih ljudi in združevanje v bolj ali manj homogene skupine« (Laban, 2007: 38). Ker se v sodobnem televizijskem novinarstvu srečujemo s čedalje večjo personalizacijo in individualizacijo, je »pomenskost generalizacije toliko večja v primerjavi s poprej. Poudarjanje skupinskosti in zanemarjanje individualnosti nosi močno sporočilo« (prav tam: 38), odtujevanje določenih družbenih skupin od dominantne kulture. Vendar med temi omejitvami obstaja še vrsta plasti (ne)vključenosti gledalca v sliki (Jewitt, Oyama, 2006: 136-140). Moči, objektivnosti in vključenosti gledalca v sliki ne moremo določiti zgolj z analizo vidnega kota podobe (Jewitt, Oyama, 135). Različne vizualne tehnike so le pripomoček, s katerim lahko razberemo potencialni pomen, področje možnih pomenov, ki jih morajo aktivirati producenti in gledalci sami. Kar je za nas pomembno in ena izmed tez semiotike, da to področje pomenov ni neomejeno : če hočemo nekoga pokazati kot avtoriteto, verjetno ne bomo izbrali

ptičje perspektive, in obratno, če je nekdo upodobljen od zgoraj navzdol, na nas ne bo deloval kot pomembna in avtoritativna osebnost. »Simbolični odnosi niso realni, in prav zaradi tega je zorni kot snemanja vir semiotične analize – ker lahko laže sliko« (Jewitt, Oyama, 2006: 136-140). Fotografije lahko simbolično prikažejo pomembne in vplivne ljudi (na primer politike) enakovredne vsakemu posamezniku. Baudry kot teoretik aparata vidi vizualne medije kot ideološke v tem, da ustvarjajo idealni, transcendentalni gledajoči subjekt. Identifikacija z očesom kamere namreč gledalcu ponuja občutek enotnosti in nadzora (Baudry, 1970: 293). Zorni kot je družbeno determiniran, a v splošnem diskurzu naturaliziran in prikazan kot sredstvo narave (Kress, van Leeuwen, 2006: 136). »Slednje je ena izmed ključnih točk semiotičnega pristopa: viri semiotike so namreč produkti kulturne zgodovine in pripomočki, s katerimi kreiramo pomen v produkciji in interpretaciji vizualnih in ostalih sporočil« (Jewitt, Oyama, 2006: 136).

6 PREGLED LITERATURE (raziskav medijskega poročanja o manjšinah)

Kvantitativna in kvalitativna analiza poročanja javne televizije o manjšinah se bo začela s pregledom analiz in interpretacij, ki so do leta 2008 proučevale negativno medijsko konstrukcijo manjšin v slovenskem medijskem prostoru, objavljenih večinoma v reviji Medijska preža, in ostalih študijah v okviru projekta Mirovnega inštituta Media Watch (projekt za spremljanje, proučevanje in poročanje o delu množičnih medijev v Sloveniji).

Še živi in aktualni so spomini na izselitev družine Strojan z njihove zemlje v Dečji vasi poleg Ambrusa jeseni 2006, dogodku, ki je prerasel v pravi medijski spektakel. Analiza poročanja štirih slovenskih osrednjih medijev v prvih desetih dneh dogajanja okoli izselitve Strojanovih (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007), ki so jo opravili raziskovalci z oddelka za sociologijo Filozofske fakultete, je potrdila, da mediji negativno konstruirajo Rome kot Druge in s tem potrjujejo ideologijo dominantnih družbenih elit. Kot je raziskava pokazala, so »Romi obravnavani kot kolektiviteta, medtem ko so prebivalci Ambrusa individualizirani« (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007). Poskusi individualizacije Romov posledično pripeljejo do vdora v njihovo zasebnost, občinstvo dobi vpogled v njihove spalnice in kopalnice, medtem ko »bivališča Ambrušanov ostanejo nevidna« (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007). Čeprav je opazna tendenca medijev po nepristranskosti in uravnoteženosti glasov v prispevkih, se novinarski diskurz ne izogne dihotomizaciji odnosov na Mi in Oni, tudi v smeri Oni : Oni, pri čemer eni strani nalepijo izpeljanke etničnega označevalca (Romi, romsko), medtem ko drugi, npr. prostorskega (Ambrušani, krajani, domačini). S tovrstno etnizacijo smo ponovno priča esencializaciji in reprodukciji stereotipov o Romih (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007). »Glas Ambrušanov je namreč hkrati tudi glas vladajočega diskurza, ki je zmeraj v prednosti pred glasom tistih, ki se postavljajo nasproti vladajočemu diskurzu« (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007). Poskus uravnoteženja tako vodi v še dodatno neuravnoteženost, saj »razmerja moči niso prevprašana, temveč zgolj reproducirana na subtilnejši način« (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007). Novinarji sami sicer ne govorijo o asimilaciji, ampak preko izjav govorcev ponotranjajo vladajoči diskurz, da morajo Romi, če hočejo biti

del širše družbe, najprej sami sprejeti večinsko kulturo. Raziskava tudi potrjuje Van Dijkovo (2003: 254) stališče, da so mediji diskriminatorni ne le do predstavnikov zapostavljenih družbenih skupin, ampak tudi do tistih strokovnjakov, ki so kritični do politike in medijev pri obravnavi in reprezentaciji manjšinskih skupin. Šele ko so bili Strojanovi naposled izgnani v Postojno, so se v medijih pojavile prve kritične refleksije dogajanja. Namesto da bi jih mediji obravnavali kot tehtne, so »diskurz neupoštevanja človekovih pravic, ki ga je izpostavil tedanji varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek, premestili v diskurz spopada med vlado in varuhom« (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007), Lahko zaključimo, da poročanje o izselitvi Strojanovih ni premostilo okvirov že tako ustaljene romske problematike, ko so Romi izključno obravnavani kot problem. Tudi čedalje pogosteje individualizirani glasovi Romov ne premostijo te semantike in v mnogoterosti diskurzivnih izjav ne dobijo ustrezne moči, da bi lahko izzvali dominantno ideologijo (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007),

Diskurzivna analiza medijskega poročanja javne televizije o begunskem centru in kasneje centru za tujce v Velikem otoku pri Postojni je prav tako prišla do podobnih zaključkov kot analiza prispevkov o izselitvi Strojanovih (Batista, Golob, 2007). Migranti, migrantski delavci, prosilci za azil in begunci so v medijih konstruirani kot kulturni outsajderji, mediji pa s svojim poročanjem le potrjuje obstoj novega rasizma, kot ga opredeljuje Van Dijk. Manjšine danes niso več prikazane kot manjvredne, ampak kot družbene skupine z »drugačno kulturo«. Raziskovalki sta analizirali vse oddaje in osrednje informativne dnevnike med letoma 1992 in 2004, ki so poročali o begunskem centru in centru za tujce v Postojni. V tem času so bile na to temo narejene zgolj štiri oddaje in štirinajst prispevkov v TV Dnevniku, kar priča o odsotnosti zanimanja medijev za begunski center (oziroma center za tujce). Kot opažata raziskovalki (Batista, Golob, 2007), je tematika obravnavana skopo, marginalno in predvsem ravnodušno, kar na simbolni ravni predstavlja očiten »kontekst skritega« (Batista, Golob, 2007). Novinarji večkrat center poimenujejo kar zbirni center za begunce, kar asociira na njihovo številčnost, poslužujejo pa se tudi izrazov, kot so center za odstranjevanje tujcev, izgoni center, tujski center, center za nastanitev ilegalnih tujcev, itd. kar implicira diskriminatorni vladajoči diskurz. Migranti so v odnosu do lokalnega prebivalstva prikazani kot Drugi, podton, ki ga prispevki izražajo, pa se kaže v viktimizaciji lokalcev in kriminalizaciji migrantov. Uporabljene so fraze dnevni priliv tujcev, naval ilegalcev, izredne razmere, ki bi bolj

ustrezale poročanju o vojnah in kriznih žariščih kot centru za tujce. Ne le jezik, ampak tudi vizualne podobe pripomorejo k reprodukciji stereotipov in predsodkov o migrantih. Novinarji skoraj izključno prikazujejo slike beguncev na poti z vrečkami v rokah, s podobami iz centra implicirajo njihovo nečistost in neurejenost, izredno veliko pozornosti pa namenjajo otrokom, kar naj bi pri gledalcu vzbudilo sočutje in pomilovanje (Batista, Golob, 2007). Tujci so homogenizirani kot kolektiviteta, medtem ko so lokalni prebivalci konstruirani kot nedolžne žrtve, ki so prisiljene živeti ob centru za tujce. To je razvidno predvsem iz izjav govorcev, saj se pod krinko objektivnosti in nevtralnosti novinarji izogibajo kakršnikoli stigmatizacijam in vrednostnim sodbam. Najbrž ni treba omeniti, da je v prispevkih prisotna dihotomizacija »Mi in Oni« ter redukcija migrantov na njihovo etničnost in rasno pripadnost.

Ksenija H. Vidmar v članku z naslovom *Multikulturalna Evropa?* (Vidmar Horvat, 2006) analizira medijski diskurz medkulturnega razumevanja v treh dokumentarjih TV Slovenije. Prispevek je povzetek predavanja *Medijska produkcija ne/strpnosti*, in osvetljuje vlogo globalne kulture in medijev pri prenašanju podob kulturne mnogoterosti ter odpravljanju dejanske in zamišljene razdalje med kulturami oziroma »ponovnem vzpostavljanju medkulturnih meja, medetničnih pregrad, marginaliziranj in getoiziranj drugosti in drugačnosti« (Vidmar Horvat, 2006). Ne bomo se spuščali v analizo vsebin omenjenih dokumentarnih filmov, saj si članek lahko preberete v *Medijski preži* iz maja 2006, ampak bomo na tem mestu le osvetlili izsledke pričujoče analize. Kot ugotavlja Ksenija H. Vidmar (2006) omenjeni dokumentarci demonstrirajo moč medijev, da »zmehčajo toge kulturne stereotipizacije in kulturne samoumevnosti privilegiranih večin kot tudi da še naprej fetišizirajo kulturno razliko, s čimer poglobljajo vrzeli med kulturnimi in etničnimi skupnostmi« (Vidmar Horvat, 2006). To dokazuje ne le z analizo vsebine dokumentarcev, ampak tudi z uporabo vizualnih podob. Dokumentarna filma uporabljata arhivsko gradivo, kar napeljuje na dejstvo, da se avtorja nista poglobila v vizualno upodabljanje teksta, ki bi bistveno prispevalo k dodatni vrednosti dokumentarcev. Celo več, isto dokumentarno gradivo je uporabljeno za upodabljanje dveh povsem nasprotnih zgodb. Dokumentarec *Evropa, jezni*, mladi možje gledalca vpeljuje v interpretativno polje, ki mu svetuje, naj jezo mladih mož obravnava skupaj s terorizmom. Pri upodabljanju terorizma avtor uporablja vizualno gradivo prizorov iz ulice in mošej, reprezentacija muslimana pa je zamejena s podobo anonimnega javnega subjekta množice (kolektivizacija

muslimanov) ali s podobo vernika (Vidmar Horvat, 2006). S tem avtor osami posameznika kot Drugega, ki »svojo drugost za gledalca ohranja tako, da mu preprečuje vstop v mnogotere družbene podobe njegovega jaza« (Vidmar Horvat, 2006). V omenjenem dokumentarcu so govorci večinoma eksperti iz različnih strokovnih področij, nosilci vednosti-oblasti, le v drugem delu sta vključena glasova dveh maroških fantov, subjektov izjavljanja. Neuravnoteženost različnih glasov pa igra vlogo »pri ideološki konstituciji družbe, saj je dajanje izjav pomembnejše od vsebine povedanega« (Močnik, v: Praprotnik, 1999: 38). Ostala dva dokumentarca *Med strpnostjo in sovraštvom in Slovenija, blede mačeha* gledalcu nudita možnost identificiranja s prvoosebni zgodbami in s tem neposredno občutenje njihove izključenosti, kot da bi bila to izključenost gledalca samega (Vidmar Horvat, 2006). Kljub poskusu dveh izmed treh dokumentarcev po odpravljanju razlik med kulturami, Ksenija H. Vidmar zaključí, da »globalni multikulturalizem prej kot nova politika ostaja potrošniška fikcija« (Vidmar Horvat, 2006).

Pri poročanju medijev o manjšinah je za nas zanimiva tudi primerjava vsebine osrednjih informativnih oddaj TV Slovenije in POP TV v času od 28. septembra do 6. marca 2005, ki jo je opravil Gašper Lubej (Lubej, 2005). Ugotovil je, da medija kot ključne dogodke dneva večinoma izbirata iste dogodke, javna televizija bolj poglobljeno pokriva dogodke od komercialne, da pa je v obeh oddajah (pre)večkrat zaslediti izraz Slovenci namesto državljani, prebivalci ali podobno. Kar pa je za našo analizo bolj pomembno, je ugotovitev, da je POP TV v dveh oddajah namenila skoraj 19 minut poročanja o zapletih s poukom romskih otrok v novomeški osnovni šoli Bršljin, medtem ko tej temi Dnevnik ni posvetil nobene pozornosti. Prav odsotnost poročanja pa najbolj pripomore k širjenju diskriminacije in neenakosti v družbi (van Dijk, 1993: 247).

Tudi Tanja Taštanoska (2005) opaža, da osrednji mediji temam, ki bi zadevale manjšine namenijo le malo prostora. Sama je izrazito angažirana pri nejasnosti definicije avtohtonosti, ko je govora o priznavanju in zaščiti manjšin v slovenskem prostoru. Na kar bi radi opozorili v njenem prispevku »Pravica do imena, do jezika in do medija« je pomembnost avtoritete, vrednostnih prepričanj in ozadenjskega vedenja avtonomnega novinarja pri ustvarjanju medijskih izdelkov. Jurij Gustinčič se je kot voditelj oddaje Omizje na TV Slovenija ob rabi besede neavtohton celo

opravičil: »To je zelo nesrečen izraz, ker se postavlja vprašanje, koliko časa mora nekdo živeti v eni deželi, da bi postal avtohtoni prebivalec ... Izraz uporabljamo samo začasno dokler se ne najde bolj posrečen izraz« (Taštanoska, 2005). Taštanovskina zavzetost za enako obravnavo vseh manjšin se kaže tudi v kritiki TV Slovenija, saj bi kot javna televizija morala uvesti oddaje z informacijami in v jezikih državljanov Slovenije, ki predstavljajo vsaj desetino prebivalstva in so del slovenske javnosti.

V analizi televizijskih prispevkov poleg diskurzivne in vizualne analize ne smemo zanemariti grafične napovednike, ki se v Dnevniku in Odmevih izpišejo ob levem delu ekrana, medtem ko napovedovalec napoveduje novo temo. »Koprčani šokirani« je ob novici izpustitve domnevnega posiljevalca 6. oktobra 2003 pisalo ob strani ekrana, v nadaljevanju pa je novinarka z besedami »*dejstva kažejo, da je policija prijela pravega storilca*« celo podvomila v pravilnost tožilčeve odločitve (Petković, 2004). V prispevku je bil izpuščen imenovan kot »*Osumljeni 35-letni bosanski begunec*« z imenom in priimkom, njegova krivda (kljub izpustu iz zapora) pa podkrepljena z vizualnim gradivom moških nog na osamljenem kraju in prikazom njegove hiše (Petković, 2004). Z besednimi zvezami »naj bi«, »domnevni«, »menda spodrsnilo nekje v preiskavi« novinarka dvomi v upravičenost izpusta osumljenca na prostost. S tem pa zanemari objektivno in nevtralno vlogo novinarja pri poročanju, da ne govorimo o kršenju Kodeksa novinarjev in Poklicnih meril in načel novinarske etike v programih RTV Slovenije (Petković, 2004). Ob prispevku slednjega primera želimo predvsem opozoriti na grafično podobo osrednje informativne oddaje (napovedniki) in moč uporabe modalnosti besednih zvez v televizijskih prispevkih.

Ne le etnične, verske in narodne manjšine, tudi spolne manjšine so v medijih zapostavljene in diskriminirane. Prvi paradi gejevskega in lezbičnega ponosa leta 2001, poimenovani Obvoznica mimo nestrpnosti – pohod proti homofobiji, je javna televizija namenila štiri prispevke, ugotavlja Roman Kuhar (2001). Vendar v nasprotju s komercialno televizijo in seveda Radiem je TV Slovenija o manifestaciji poročalo z zamudo, prehitelo jih je celo dnevno časopisje. Uredniki javne televizije so parado namerno ignorirali kot nepomembno, čeprav je v javnosti takrat že odmevala afera Cafe Galerija, ko varnostnik zaradi spolne usmerjenosti ni dovolil vstopa Branetu Mozetiča in njegovemu prijatelju. Omenjen dogodek je bil tudi povod za kasnejšo protestno akcijo počasnega pitja Radenske na vrtu lokala Cafe Galerija in že

omenjene manifestacije. Sicer obstaja minimalna verjetnost, da so parado gejev in lezbijk spregledali, vendar podatek, da so Odmeve kot zanimivost zaključili s posnetki z gejevske in lezbične parade v Rimu (ki je bila v primerjavi s slovensko veliko bolj pisana in ekshibicionistična) to domnevo zanika. Televizija Slovenija je v dnevnoinformativnih oddajah manifestaciji šele po nekaj dneh, potem ko je o paradi poročal že Studio city, namenila dva prispevka v Odmevih in daljši prispevek v Tedniku (Kuhar, 2001). V slednjem je zgovorna izbira psihiatra kot enega izmed sogovornikov, čeprav homoseksualnost od leta 1973 ni več klasificirana kot bolezen. Še bolj nazorno pa je dejstvo, da je voditeljica Tanja Starič v Odmevih homofobijo in nestrpnost povezala z »protiglobalizacijskimi« protesti, kot da si gejevski aktivisti in protestniki za pravičnejšo globalizacijo delijo iste mobilizacijske cilje. Nevednost novinarjev in urednikov pri poročanju o homofobiji je v prispevkih dodatno podkrepljena z enim in istim arhivskim posnetkom dveh moških, ki se poročita, poljubita in na koncu kameri kažeta svojo poročno sliko v albumu. Uporaba ponavljajočega se vizualnega gradiva priča o brezbriznosti novinarjev do uporabe vizualnega gradiva, pa čeprav je slika najpomembnejši označevalec televizijskega poročanja (Kuhar, 2001).

Kot smo že poudarili v analizi poročanja o izselitvi Strojanovih iz Ambrusa, poskus uravnoteženja mnenj velikokrat vodi v neuravnoteženost mnenj, saj ne prevprašuje obstoječih odnosov dominacije v družbi. Da bi novinarji zadovoljili novičarska kvalifikatorja jasnosti in objektivnosti novic, se pri poročanju poslužujejo reprezentacijskih strategij polarizacije (binarnosti, dihotomije) sveta na dober : slab, moralen : nemoralen, itd. S tovrstnimi konstrukcijami ne zrcalijo realnosti, ampak reprezentirajo poenostavljeno podobo sveta. Nataša Velikonja (2004) pri analizi televizijskih prispevkov v osrednjih informativnih oddajah komercialne in javne televizije, ki so poročali o novem predlogu Zakona o partnerski skupnosti, ugotavlja, da je v prispevkih vsa razprava okoli zakona reducirana na spopad dveh vpletenih strani, na eni strani gejevskih in lezbičnih organizacij ter na drugi podmladka Slovenske ljudske stranke. Oba prispevka ponujata dve enakovredni partikularni mnenji, na gledalcu pa je, da se odloči, kdo ima prav (Velikonja, 2004). A ti dve mnenji nista niti partikularni niti enakovredni, opozarja Velikonja (2004). »Stališče gejevskih in lezbičnih organizacij izhaja iz progresivnega, modernega razumevanja državljskih pravic in svoboščin, ki naj bi se preko načela enakosti pred zakonom

širile na celoten državljanski spekter« (Velikonja, 2004). V prispevkih pa je ta »obča pozicija zagovora enakosti pred zakonom preoblikovana v partikularno mnenje« (Velikonja, 2004), ki ga zagovarja lezbična sekcija. Mediji torej ponujajo javnosti enakovrednost dveh pozicij, tiste, ki širi pravice, in tiste, ki jih oži. S tem pa »nevtralizirajo obe poziciji in prispevajo k eroziji moderne državljanske kulture« (Velikonja, 2004). Sicer takšen medijski pristop zgleda nevtralen, a se z opisanim načinom reprezentacije sprevrže v medijski konstrukt spopada stališč in javnosti ne prikaže objektivne slike za razmislek. Sredstvo enakosti pred zakonom tako postane sredstvo menjave na trgu javnosti. Zato moramo biti pri analizi medijskega poročanja pozorni na to, čigav glas je v novinarskih prispevkih slišan in kako je ta reprezentiran v odnosu z ostalimi glasovi.

Ne le pri prispevkih, tudi v oddajah je izbira gostov ključnega pomena. Le spomnimo se nedavnega primera, ko je urednik informativnega programa RTV Slovenija Rajko Gerič od novinarka Mojce Pašek Šetinc zahteval, da spremeni nabor gostov, ki bi bili bolj ljubi sedanji politični opciji. A se Paškova temu pritisku ni vdala in je oddaja posledično odpadla. Enourne oddaje imajo večji vpliv na razpravo v javnosti kot dnevni informativni bloki, saj pri reprezentaciji določene teme sodeluje več govorcev, ki z različnih zornih kotov osvetljujejo dano tematiko. Voditeljica oddaje Polnočni klub o Romih 24. januarja 2003 je v oddajo povabila štiri goste, med njimi le enega Roma (Petković, 2003). S tem je dala prednost diskurzu večine nasproti manjšinskemu glasu. Brankica Petković (2003) je z analizo omenjene oddaje ugotovila, da je voditeljica oddajo o Romih (prva poglobljen oddaja o Romih do tedaj na RTV Slovenija) vodila v govorici, ki »prostodušno priziva asimilacijo Romov, pogloblja neznanje in predsodke o Romih in blaži probleme diskriminacije« (Petković, 2003). Sicer dobri nameni novinarka po predstavitvi romske tematike niso zadostovali, da bi se prej pozanimala o položaju in življenju Romov v Sloveniji. Prostodušno neznanje je izkazovala z neumestnimi vprašanji romskemu gostu »*Če že Romi trdijo, da jih Slovenci ne poznajo dovolj, kaj pa oni, Romi, vedo o Slovencih?*« in da ji »*ni povsem jasno, kako zares živijo Romi, kako izgleda dan nekega Roma*« ter da »*ima občutek, da se moški del odpelje zbirati kovinske stare dele, žene ostanejo doma*« (Petković, 2003). »S slednjim vprašanjem novinarka legitimizira svoje neznanje kot samoumevno« (Petković, 2003) in se postavlja na kvazi pozicijo večinske populacije. Tudi ko se obrne na raziskovalko z Inštituta za narodnostna vprašanja se ne izogne

stereotipnemu diskurzu, saj z vprašanjem »*Ali bi živela v skupnosti, kjer bi imela Rome za sosede in se z njimi spopadala vsak dan?*« implicira na konfliktnost in drugačnost (Drugost) romske skupnosti. Voditeljica oddaje se tako ne ukloni medijsko prevladujoči reprezentaciji Romov, ki so v medijih prikazani le kot problem in kot Drugi (Petković, 2003). Z izbiro gostov pa potrdi, da znotraj interpretativnega polja Romi redko spregovorijo oziroma nastopajo kot viri informacij.

Ena ključnih ugotovitev raziskave *Mi o Romih*, ki je leta 2000 izšla v zbirki Media Watch potrjuje dejstvo, da mediji o Romih ne poročajo, razen če so ti vpleteni v konflikt, ki prizadeva tudi večinsko prebivalstvo. Poročanje o Romih je torej poročanje o »romskem problemu«, »romskem vprašanju«. Edina izjema je Svetovni dan Romov, ko pa se na vsa usta hvali položaj Romov v Prekmurju, hodi z ene romske veselice na drugo in prireja zavidljivo število okroglih miz na temo položaj Romov v Sloveniji. Barbara Kebl (2000) je v *Medijski preži* iz leta 2000 znova potrdila v pričujočem poglavju že večkrat slišano ugotovitev, da se javna televizija na poročanje o manjšinah ne odzove dovolj hitro ali pa tovrstne dogodke ignorira. Ob romskem dnevu leta 2000 je Zveza romskih društev Slovenije v Krškem organizirala osrednjo kulturno prireditve, ki so se je udeležili Romi in romska društva, pa tudi najvišji predstavniki oblasti. Vsi mediji, razen TV Slovenija, so objavili prispevke s prireditve. Javna televizija je namesto slovesnosti Zveze romskih društev objavila terenski prispevek o Romih v Krškem, v katerem je novinar Rome označil za lene, ki se preživljajo »s prosjačenjem, krajo, zato jih civili ... ne marajo, in takšnih romskih naselij je v Sloveniji še veliko« (Kelbl, 2000).

Mediji se pri poročanju o zapostavljenih družbenih skupinah velikokrat poslužujejo diskriminatornih diskurzivnih praks. Uporabi ksenofobičnega diskurza, spornih metafor in vzorcev poročanja se mediji niso izognili ob poročanju o prebežnikih. Alenka Kotnik (2001) ugotavlja, da so mediji pri poročanju o prebežnikih ustvarjali občutke strahu in ogroženosti slovenskega prebivalstva. Tematiko prebežnikov so predstavljali kot problem, z metaforami kot so »reka prebežnikov, ki se razliva in prestopa bregove« in »nedovoljeno prehajanje meja ogroža stabilnost notranjih razmer« so novinarji razmere prikazovali kot naravno nesrečo ali vojno stanje. Netolerantno poročanje so podkrepili s povezovanjem prebežnikov s kriminalom, prostitucijo, trgovino z mamili in ljudmi ter z ustvarjanjem ideološke ločnice med Nami

in Njimi (Drugimi) povečevali razkorak v razumevanju položaja prebežnikov (Kotnik, 2001). Televizija je položaj še dodatno dramatizirala s tehniko snemanja. Kamera simulira hojo, pojavljajo se posnetki blatnih stopinj na vikendu, v katerega so vlomili prebežniki, in komentar novinarja: »*Tujci so zaščiteni bolj kot državljani Slovenije*«. Novinarji so ob tovrstnem poročanju zanemarili kriterij objektivnosti in se postavili na eno stran, »našo« stran. Potem pa se je, kot piše Kotnikova (2001), zgodil premik k strpnosti. Mediji so prevzeli bolj strpno pozicijo poročanja, čeprav so recimo v Tedniku še vedno govorili o ogroženosti prebivalcev zaradi »priliva« prebežnikov in zagovarjanju »zmerne« ksenofobije. Novinarji (in uredniki) so s svojim poročanjem širili kulturo strahu, retoriko, ki jo za svoje namene izkoriščajo ostale elitne skupine.

7 ANALIZA TELEVIZIJSKIH BESEDIL V ODDAJAH DNEVNIK IN ODMEVI

7.1 Kvantitativna analiza

V obdobju treh mesecev smo spremljali in sistematično raziskovali diskurzivne prvine televizijskega novinarskega sporočanja o manjšinah in medkulturnemu dialogu. V času od prvega januarja do prvega aprila 2008 je bilo v dveh osrednjih dnevnoinformativnih oddajah javne televizije objavljenih enainštirideset prispevkov in vesti, posvečenih poročanju o manjšinah in medkulturnemu dialogu. Vzorec analize obsega 33 prispevkov in 9 vesti, objavljenih v enaindevetdesetih oddajah Dnevnika, ter 5 prispevkov in 3 vesti, ki so bile v času od torka, 1. januarja 2008, do vključno ponedeljka, 31. marca 2008, objavljene v enainšestdesetih oddajah Odmevov. Pri kvantitativni analizi vzorca smo izpostavili minutažo, posvečeno televizijskim novinarskim besedilom o manjšinah, umestitev prispevkov v celotno oddajo in novinarjevo izbiro sogovornikov. Analiza vzorca je pokazala, da so novinarji (in uredniki) manjšinski tematiki povprečno posvetili 79,19 sekunde na prispevek, v primerjavi s celotno minutažo vseh oddaj pa le 54 minut.

Vsaka dnevnoinformativna oddaja je zgrajena iz več delov, ločenih tako verbalno kot vizualno. V Dnevniku, in malo manj v Odmevih, prvemu delu z vsebinsko tehničnimi novicami sledi lahkotnejši del z lokalnimi temami, razvedrilnimi novicami in zanimivostmi (Laban, 2007: 164). Večina analiziranih novinarskih besedil TV Dnevnika je bila glede na dnevnoinformativno oddajo kot celoto objavljena v drugem delu oddaje, torej po petindvajsetih minutah predvajanja informativnih vsebin. Kot kaže tudi tabela, smo celotno oddajo razdelili na tri dele: prvi, osrednji in najpomembnejši del oddaje traja od začetka do petnajste minute; osrednji del do petindvajsete minute in konec oddaje od šestindvajsete minute do konca (približno petintrideset minut traja informativni del Dnevnika). Osrednji del in konec oddaje uvrščamo med drugo polovico Dnevnika, v katerem svoje mesto najdejo večinoma novice z manj pomembno informativno vrednostjo. Če natančneje pogledamo tabelo, je bilo v prvem delu Dnevnika objavljenih le šest prispevkov izmed skupno 33 analiziranih v enaindevetdesetih oddajah, v drugem delu 13 prispevkov in največ, 14 prispevkov in vesti, objavljenih na koncu oddaje.

V Odmevih, ki naj bi bila bolj tematsko poglobljena kot osrednja denovnoinformativna oddaja, v katero so praviloma vključeni krajši prispevki o dnevno najbolj aktualnem dogajanju, je bilo objavljenih le osem televizijskih novinarskih besedil, od tega tri krajše vesti in daljši pogovor s kulturnim ministrom Vaskom Simonitijem in filozofom Kovačem o medkulturnem dialogu. Ker so Odmevi daljši, prvi, najpomembnejši del traja do petnajste minute, drugi del do tridesete minute, od enaintridesete minute do konca oddaje pa je zadnji, po informativni vrednosti najmanj pomemben del oddaje. Odmevi so strukturno drugače urejeni kot Dnevnik, kajti vsaka oddaja izpostavi najmanj dve osrednji temi, ki jih v sklopu oddaje podrobneje osvetli. V treh mesecih je bila le enkrat v ospredju tematika manjšin in medkulturnega dialoga, in sicer ob začetku dvodnevne mednarodne konference o medkulturnem dialogu, ki je potekala v Cankarjevem domu. Gosta v oddaji, kulturni minister Vasko Simoniti in filozof dr. Kovač, sta v dvanajstih minutah voditelju oddaje osvetlila svoje poglede na medkulturni dialog. Pred pogovorom je bil predvajan daljši prispevek o medkulturnem dialogu novinarja Janija Medvedška. Omenjena pogovor in prispevek sta edina od vseh analiziranih osmih novinarskih televizijskih besedil dobila mesto v prvem delu Odmevov.

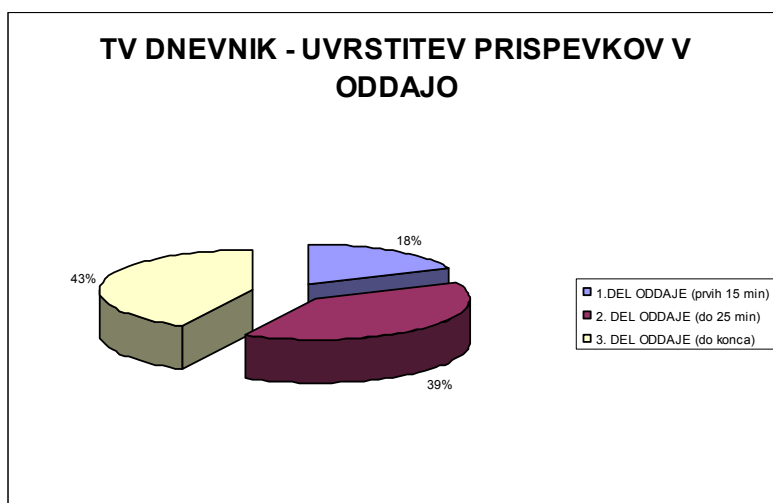

Tabela (1) : Uvrstitev televizijskih prispevkov v celotno oddajo - Dnevnik

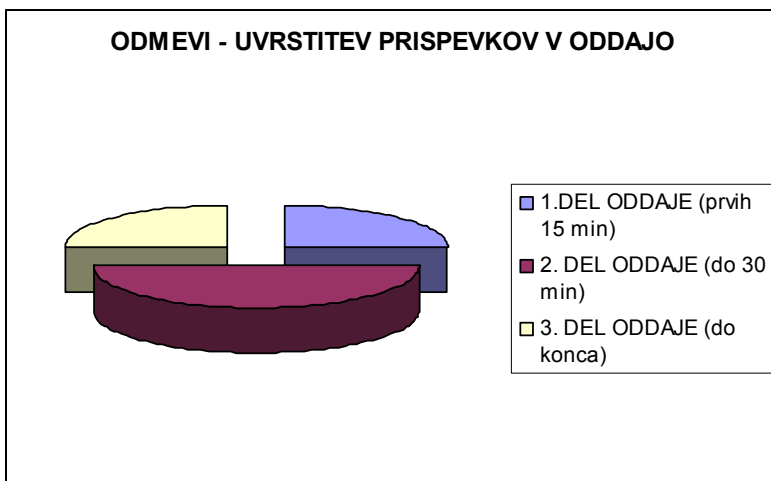

Tabela (2) : Uvrstitev televizijskih prispevkov v celotno oddajo - Odmevi

Iz tabele 3 je razvidna tudi vključitev sogovornikov v novinarska besedila. Izbor citatov in virov informacij igra ključno vlogo pri reprezentaciji kulturnih in družbenih skupin (van Dijk, 1993: 252). Kot v svojih analizah ugotavlja van Dijk, je glas predstavnikov manjšin v primerjavi z vladajočimi skupinami manj slišan, pri čemer se novinarji in uredniki sklicujejo na pomanjkljivost kredibilnosti in omejen dostop manjšin do medijske produkcije in medijskega diskurza (van Dijk, 1993: 253). Van Dijk (1993: 252-255) dodaja, da tudi ko mediji predstavljajo mnenja pripadnikov manjšin, se raje poslužujejo tistih predstavnikov zastopanih skupin, katerih mnenja so konsistentna z večinskimi stališči. V analizi vzorca poročanja javne televizije o manjšinah smo ugotovili, da največ sogovornikov prihaja iz vrst civilne družbe in državnih (oziroma evropskih) institucij, glas posameznikov je še vedno zastopavljen. Vendar dejstvo, da televizijski novinarji v svojih prispevkih čedalje pogosteje uvrščajo predstavnike civilne družbe, in ne zgolj uradnih državnih institucij, kaže na napredek v reprezentaciji manjšinskih skupin.

Tabela (3) : Sogovorniki v prispevkih

Tabela (4): Sogovorniki v prispevkih - Odmevi

Kvantitativna analiza vzorca kaže, da so manjšine v medijih zapostavljene. V treh mesecih, obdobju, ko smo spremljali poročanje novinarjev v osrednjih dnevnoinformativnih oddajah javne televizije, je bila le peščica novinarskih besedil posvečena manjšinskim skupinam v Sloveniji. Prisotna je izrazita odsotnost poročanja o manjšinah, največ pozornosti vprašanju različnih kultur in družbenih skupin je bilo namenjeno v prvih dneh januarja, ko je v Ljubljani potekala konferenca o medkulturnem dialogu. Takrat je Slovenija začela predsedovati Svetu Unije in ker je leto 2008 leto medkulturnega dialoga, je bila konferenca prvi večji projekt v okviru slovenskega predsedovanja. Na javni televiziji so od šestega januarja do osmega januarja v Dnevniku predvajali 3 prispevke o medkulturnem dialogu in javljanje z otvoritve konference. V Odmevih so osmega januarja objavili en daljši prispevek in dvanajstminutni pogovor na temo medkulturnega dialoga. Le v pogovoru in enem izmed štirih prispevkov so prevprašali definicijo medkulturnega dialoga, različne interpretacije dialoga in številnih kultur ter manjšinskih družbenih skupin, ostali prispevki so le povzemali citate politikov na slovenski in evropski ravni. Odnos javne televizije do medkulturnega dialoga in vprašanj sožitja različnih kultur je bil predstavljen izrazito površinsko, novinarji so kot vir informacij izbirali predvsem predstavnike državnih institucij in nekaterih civilnih združenj, medtem ko niti eden izmed prispevkov ni vključil tudi pripadnike različnih družbenih skupin.

S kvantitativno analizo vzorca lahko potrdimo nekatere ključne ugotovitve, ki so jih že izpostavili številni teoretiki (van Dijk; Petković; Vidmar Horvat; Ule). Tako kot van Dijk

v analizi televizijskih besedil ugotavljamo, da s tem ko mediji zapostavljajo manjšinsko tematiko in enostransko reprezentirajo manjšine, zanemarjajo enega izmed ključnih novičarskih kriterijev, medijsko objektivnost. S pristransko reprezentacijo zapostavljenih družbenih skupin pa zgolj reproducirajo neenakost, sovraštvo in nestrpnost v družbi in spodbujajo rasizem in diskriminacijo do manjšinskih družbenih skupin. Uletova in van Dijk govorita o prikitem, simbolnem oziroma kulturnem rasizmu, ko mediji ne uporabljajo več eksplicitno rasističnih terminov, ampak se poslužujejo bolj subtilnih prijemov in le posredno vplivajo na diskriminatorno reprezentacijo podrejenih družbenih skupin. Bistvena elementa tako imenovanega novega rasizma sta prav »ignoranca in distanca« (Ule, 2005: 22), kar je po mnenju Uletove lahko še bolj nevarno kakor odkrito in aktivno sovraštvo do manjšin. Ta ignoranca in distanca se v našem vzorcu prvotno zrcalita v tem, da je število televizijskih besedil, namenjenih poročanju o manjšinah, v primerjavi z vsemi objavljenimi prispevki izrazito majhno. Kar bode v oči, je dejstvo, ki ga številni teoretiki pri analizah poročanja množičnih medijev še niso izpostavili, in sicer večina dogodkov o manjšinah in medkulturnem dialogu je v našem vzorcu konstruirana s strani medijev. Karmen Erjavec te dogodke poimenuje psevdodogodke – novice brez prave sporočilne vrednosti. Med psevdodogodke uvrščamo novinarske konference, protokolarna srečanja visokih političnih osebnosti, izjave za javnost, obiski državnikov različnih civilnih druženj, držav in še bi lahko naštevali. Medijem te novice postavljajo oglaševalci, službe za odnose z javnostmi, vplivni viri informacij in »pomembni« subjekti, ki dejansko odločajo, kaj bo predmet medijske obravnave in javne razprave« (Erjavec, Poler, 2007: 111). Novinarji so čedalje bolj odvisni od »služb za odnose z javnostmi ter elitnih virov kot primarnih določevalcev novic in njihovih pomenov« (Laban, 2007: 152). Če podrobneje analiziramo naš vzorec (glej prilogo 1 in 2), lahko razberemo, da šestindvajset od enainštiridesetih televizijskih prispevkov poroča o psevdodogodkih brez prave informativne vrednosti – različnih srečanj predsednika države z manjšinskimi skupnostmi, obiskom judovskega rabina v Mariboru, prihodom visoke komisarke Združenih narodov za človekove pravice v Slovenijo ali obeležitvi dneva diskriminacije, dneva človekovih pravic oziroma pravoslavnega božiča in protestantske velike noči. Le petnajst novinarskih prispevkov poroča o dogodkih informativne vrednosti, ki vključujejo manjšinske skupine v Sloveniji. Ti so povečini povezani s konfliktnimi situacijami. Če izpostavimo le nekaj dogodkov: peticija krajanov Bučne vasi, ker Mestna občina Žužemberk ni podprla izselitve Romov iz

Žabjaka v občino Žužemberk; policisti odkrili tihotapce ljudi; ruska azilanta pobegnila iz Kliničnega centra; 16 let od izbrisa 18.305 ljudi iz registra stalnih prebivalcev; obsodba zoper vpletene v pretep v romskem zaselku v Černelavcih; odloženi protesti srbske skupnosti in Strojanovi končno postali lastniki ozemlja v Rojah. Analizirani vzorec potrjuje ugotovitve številnih teoretikov (van Dijk, Petković, Vidmar Horvat, itd.), da mediji o manjšinah poročajo ob konfliktnih situacijah, ki jih Petkovičeva uvršča med sporne medijske vsebine. Medijska ignoranca in drugorazredni odnos do marginalnih družbenih skupin, ki se zrcalita v poročanju javne televizije, dokazujeta, da TV Slovenija izrablja svojo moč in s pozicije diskurzivnega in kognitivnega hegemonu ustvarja pogoje za reprodukcijo novega rasizma. Metoda vzorčenja dopušča le površinsko analizo poročanja Televizije Slovenija o manjšinah in medkulturnem dialogu, zato bomo v nadaljevanju s kritično diskurzivno in vizualno analizo na izboru štirih najbolj reprezentativnih novinarskih televizijskih prispevkov opravili poglobljeno študijo, ki bo naše trenutne ugotovitve podkrepila ali zavrgla.

7.2 Kvalitativna analiza vzorca – študija primerov

Za proučevanje televizijskih novinarskih besedil o manjšinskih družbenih skupinah smo izbrali kritično diskurzivno analizo, ker je izhodišče KDA, da so v družbi odnosi moči neenaki, predmet analiz pa je raba jezika dominantnih skupin oziroma družbenih elit. Mediji so ena izmed ključnih elit družbe, novinarski diskurz pa je eden izmed najpomembnejših diskurzov, v katerem potekajo boji za prevlado moči, konstrukcije družbenih skupin in vladajočih ideologij. V podrobnejši analizi štirih televizijskih novinarskih besedil bomo pokazali, ali je novinarski diskurz izključevalen ali vključevalen, sicer glede na povedano domnevamo, da sledi hegemonemu pogledu v družbi in zato izključuje manjšinske skupine. Kajti konstrukcija družbenih manjšin ni naravno, ampak s strani vladajočih elit družbeno in ideološko določeno dejstvo. V izboru štirih prispevkov bomo dekonstruirali mit o danosti in homogenosti dominantne skupine in kulture in pod vprašaj postavili procese naturalizacije in normalizacije družbenih skupin. KDA smo izbrali tudi zato, ker v ospredje postavlja razmerje med jezikom in odnosi moči v družbi. Jezik pa je poleg vizualnih podob bistven element televizijskega diskurza, zato je njuna poglobljena analiza nujno potrebna.

Da so odnosi moči, ko govorimo o manjšinskih družbenih skupinah, neenaki, smo ugotovili že z analizo vzorca. Umestitev v celotno oddajo, manjšinam namenjena minutaža, izbor sogovornikov in nenazadnje izbor dogodkov prispevkov pričajo o neenakopravnem in diskriminatornem odnosu televizijskega diskurza do manjšinske tematike. V nadaljevanju bomo na primerih štirih televizijskih besedil to našo tezo le še podrobneje razčlenili. Analiza televizijskih besedil (pisno - govornih in vizualnih) bo pokazala, kateri diskurz prevladuje v novinarskih besedilih, kaj in česa ni mogoče reči o manjšinah, katere prakse in vedenja so primerna za poročanje o manjšinah in kakšna identiteta jim je pripisana.

7.2.1 Seja Sveta romskih svetnikov

Vsako televizijsko besedilo (poročilo, reportaža ali zgodba) se praviloma začne z napovedjo, ki jo neposredno prebere voditelj ali voditeljica dnevnoinformativne oddaje. Napoved vsebuje osnovne informacije, ki gledalca vpeljejo v dogodek, katerega ubeseditev sledi v televizijskem poročilu (reportaži, zgodbi). Napoved je kot nek »informativni okvir za prihajajoče novinarsko besedilo« (Laban, 2007: 111), njegova funkcija pa je tudi povezovalna – voditelj povezuje in ločuje vsebine, ki si sledijo in obenem ohranja gledalčevo pozornost ter ga spodbuja h gledanju prihajajočih prispevkov. Voditeljčina napoved prispevka, objavljenega v Dnevniku petindvajsetega januarja, se začne s pohvalo *Slovenija je med redkimi državami, ki imajo krovni zakon o Romih*. Ta stavek je mišljen kot pozitivna kritika slovenske vlade, ki je sprejela zakon, za katerega voditeljica pove, da ga v večini držav še nimajo. Ne pojasni pa, koliko in katere so te države, ki imajo oziroma nimajo krovnega zakona o Romih, s čimer poda le površno sliko realnega stanja. Ker mediji ne le preslikavajo realnosti, ampak jo aktivno konstruirajo, je ideološko sporočilo prve povedi voditeljčine napovedi jasno: *Slovenija je na področju spoštovanja pravic Romov napredna in pred mnogimi državami*. Ideološka moč televizije je prav v tem, da postavlja pravila gledanja na svet in predpisuje dioptrijo in zameglitev očal, skozi katere ljudje vidijo svet v skladu z določenimi razdelitvami (Bourdieu, 2001: 26). S tem pa prikimava dominantnemu diskurzu v družbi. Prvi povedi sledi vsebinska napoved televizijskega poročila, ki je nastal ob seji Sveta romske skupnosti. Vzrok za

sicer vsebinsko poročilo je bil tako imenovan psevdodogodek – seja Sveta romske skupnosti. Manca Košir televizijsko poročilo definira kot besedilo, ki »obvešča o poteku dogajanja preteklih, praviloma predvidljivih dogodkov, večjih in po obsegu širših ter samih po sebi razumljivih tako, da poveže dejstva iz prve podatkovne sheme v dogajanski lok, ki zbudi pri naslovniku občutek bližine dogajanja in celovite informiranosti o tem, kaj se je zgodilo« (Košir, 1988: 77). Televizijsko poročilo ne sme vsebovati komentarjev in je dosledno informativna zvrst, kar novinarjem na javni televiziji nalaga tudi njihov interni kodeks:

Poročevalci oziroma avtorji poročil morajo poročati samo o dejstvih. Vsa dejstva v poročilih morajo biti preverjena, pri tistih, ki jih ni mogoče v celoti preveriti, pa je treba navesti vir. V poročilih ne sme biti elementov komentarja. To pomeni, da v programih RTV Slovenija ne objavljamo komentiranih poročil.

(Poklicna merila in načela novinarske etike v programih RTV Slovenija)

Kljub temu pa novinarji v svoja poročila večkrat vključujejo tudi interpretativne prvine. Televizijsko poročilo novinar prične s stavkom *Romi v Sloveniji se spopadajo z različnimi težavami*, s čimer prevzame retoriko senzacionalističnega in diskriminatornega diskurza. Namesto besede *soočajo* se novinar odloči za besedo, ki bolj spada v kontekst poročanja o vojnah in kriznih žariščih kot položaju Romov v Sloveniji. Z uporabo izrazov, ki implicirajo na vojne razmere, novinarji reproducirajo diskriminatorni diskurz do manjšin. Čeprav okvir dogodka ne predvideva konfliktna situacije, ampak običajen sestanek Sveta romske skupnosti, novinar svoj televizijski prispevek začne kot opis konfliktna situacije. S tem verjetno želi pritegniti gledalca, torej predstavnika večinske populacije v družbi. Konflikt nadaljuje z bojem dveh regij, ko že v naslednjem stavku pove, da so razmere v Prekmurju veliko bolje urejene kot na Dolenjskem. S tem ustvarja dihotomizacijo Romov na tiste v Prekmurju, ki imajo urejene življenjske pogoje, in tiste, ki nimajo *niti osnovnega za preživetje*. Novinar se v svojem besedilu poslužuje reprezentacijskih strategij polarizacije (binarnosti, dihotomije) Romov na dobre in slabe, čiste in umazane. S tovrstnimi konstrukcijami pa ne zrcali realnosti, ampak reprezentira poenostavljeno podobo položaja Romov v Sloveniji. Ker je identiteta ali bolje identifikacija različnih kultur vzpostavljena skozi razlike z drugimi identitetami, mediji z dihotomizacijo, esecializacijo in naturalizacijo delitve sveta na dobre in slabe, razvite in nerazvite, periferijo in centrom, le potrjujejo

ideologijo dominantnega diskurza, ki jo zapakirajo kot zdravorazumske razlage vsakdanjega življenja. »Identiteta je pojav, ki nastane v dialektiki posameznika in družbe in se v pretežni meri legitimira prav s svojim umeščanjem znotraj konteksta simbolnega univerzuma« (Berger, Luckmann, 1988: 161).

Izbor sogovornikov v televizijskem besedilu je ključnega pomena. Pri analizi medijskega poročanja moramo biti posebej pozorni na to, čigav glas je v novinarskih prispevkih slišan in kako je ta reprezentiran v odnosu z ostalimi glasovi. Glede na to, da je vzrok za poročanje o Romih seja Sveta romskih svetnikov, je novinar (po pričakovanju) izbral tri predstavnike romske skupnosti. Pohvalno je, da se ni omejil zgolj na funkcionalne predstavnike romskih skupnosti, ampak kot sogovornika vključil tudi Albina Laha iz Kočevja. Glede na način izjavljanja se razlikuje tudi stopnja zavezanosti tvorca do svojega besedila. Uporaba določenih besed namreč vpliva na sporočilnost teksta kot tudi v vsaki družbeno-kulturni situaciji obstajajo določena pravila izbora primernih besed. S tem ko novinar uporablja stavčne zveze kot *Romi ugotavljajo, da so se doslej tako država kot občine izogibale reševanju romske problematike* preloži odgovornost za sporočilnost besedila/povedano na Rome in se sam s tem oddalji od teksta. Novinar se ne izogne »semantičnemu vozlišču« (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007) že ustaljene fraze *romske problematike*, obravnavanja Romov kot problema. Tako kot ugotavlja analiza poročanja o dogodkih okoli Ambrusa, ki so jo opravili raziskovalci z Oddelka za sociologijo (2007), »tudi čedalje pogosteje individualizirani glasovi Romov ne premostijo te semantike in v mnogoterosti diskurzivnih izjav ne dobijo ustrezne moči, da bi lahko izzvali dominantno ideologijo«. Poročanje o Romih je kljub nedolžni priliki seja romskih svetnikov, znova le poročanje o »romskem problemu«, »romskem vprašanju«.

Brati vizualne podobe pomeni prodreti v njihovo globino, doseči njihovo bistvo, kar za vizualizacijo zahodnega človeka dejansko pomeni brati tisto, kar je skrito, na prvi pogled nevidno. Vsaka vizualna podoba je namreč kulturno kodirana in predstavlja »koeksistenco dveh sporočil, denotiranega in konotiranega« (Vrdlovec v: Barthes, 1992: 112). Denotacija predstavlja površinsko, temeljno opisno raven podobe, medtem ko je konotacija naselitev denotacije z drugotnim pomenom. Ta drugi, širši pomen ni »več opisna raven očitne interpretacije« (Hall, v: Luthar, Hardt, Zei, (ur.), 2004: 59), ampak znake interpretiramo znotraj širših področij družbene ideologije:

splošnih prepričanj, vrednostnih sistemov družbe in konceptualnih okvirov (prav tam: 59). Interpretacija namreč nikoli ni ena sama, ampak variira glede na družbeni, kulturni in zgodovinski kontekst ter je vedno odvisna od točke gledišča. Funkcija vizualne analize je prav v razslojevanju pomena, iskanju konotativne ravni v reprezentaciji podob.

Vizualne podobe so glavno orodje in izvor moči televizije, vendar v naši analizi ugotavljamo, da jim novinarji informativnega programa javne televizije ne naklonijo dovolj pozornosti. V televizijskih besedilih osrednjih dnevnoinformativnih oddaj ima verbalno večjo moč od vizualnega, in tako kot pravi Vogrinc (1992), slika se le obeša na govor kot njen dodatek. »Slika informira le toliko, kolikor ji je namenjeno uprizoriti, avtentificirati in utelesiti govor« (Vogrinc, 1992: 41). Za večino analiziranih novinarskih besedil je značilno, da avdiovizualni televizijski jezik deluje skozi stereotipni verbalni in vizualni diskurz, ki omogoča hitro razumevanje (Laban, 2007: 37). Novinarji so pri izbiri slikovnega gradiva neinovativni in večini slika predstavlja le nujno zlo in ne dodatni element upovedovanja dogodka, pri čemer imajo besede absolutno prednost. Uporaba arhivskega gradiva priča o brezbržnosti novinarjev do uporabe vizualnega gradiva, ki je sicer najpomembnejši označevalec televizijskega poročanja. Le redko avtor prispevka uporablja arhivsko gradivo na smiseln način, funkcija dokumentacijskih vizualnih podob je večinoma posamezen dogodek časovno ali prostorsko umestiti v celoto. V analiziranem prispevku o položaju Romov v Sloveniji, novinar besedilo večinoma pokriva z arhivsko sliko, in čeprav poroča sredi zime, uporabi poletne posnetke. Pri tem se poslužuje stereotipnega prikazovanja romskega naselja, katerega kraj v televizijskem prispevku sploh ne omeni (ne besedno ne grafično), uporablja splošne plane zanemarjenega naselja in portretira ljudi pred napol zgrajenimi hišami, s poudarkom na igri otrok v naselju. Vogrinc (1992: 41) pravi, da je tovrstna uporaba vizualizacije »poljubna in groba vizualizacija figur iz novinarjevega besedila. Naključni pasanti so reducirani na status vizualnih označevalnih dvojnikov za figure, omenjene v novinarjevem besedilu«. S tem arhivski posnetki zagotavljajo »vizualizacijo brez vsakršne informativne vrednosti, ki služi le kot točka zaposlitve očesa« (Laban, 2007: 41). Novinar z uporabo arhivskih podob neimenovanega romskega naselja in portretiranjem Romov kot skupine reproducira dominantni diskurz družbenih elit, ki Rome obravnava kot podrejeno in »drugačno«, torej manjvredno kulturo. Ta druga raven vizualizacije se po Barthesovo ukvarja s

»fragmenti ideologije«, vsaka podoba namreč predpostavlja gledalčevo kulturno in zgodovinsko vednost, ki je v kontekstu analiziranega televizijskega besedila le reprodukcija superiornosti evropskih vrednot in načina življenja nad romsko kulturo.

Novinarjevo vizualizacijo sestanka lahko analiziramo na denotativni ravni, saj besedilo prispevka le podvaja s posnetki dotične seje Sveta romskih svetnikov.

	Vizualizacija	Govorjeno besedilo
NAPOVED	Srednji bližnji plan voditeljice	Slovenija je med redkimi državami, ki imajo krovni zakon o Romih. Zakon zahteva tudi sprejetje ukrepov za izboljšanje položaja Romov v državi, o njih so razpravljali v Svetu romske skupnosti.
BRANO BESEDILO	Srednji plan romskega naselja- poletni arhivski posnetki	Romi v Sloveniji se spopadajo z različnimi težavami.
	Zasuk po naselju (srednji plan) – otroci v ozadju	Medtem ko si tisti v Prekmurju prizadevajo za najvišjo stopnjo zaposlenosti oziroma izobrazbe,
	Srednji plan: ljudje pred hišo v naselju	na drugem koncu Slovenije nimajo
	Splošni srednji plan: perilo se suši pred hišo	niti osnovnega za preživetje.
	Bližnji plan novinarjevega listanja po besedilu Nacionalnega programa za Rome	Nacionalni program ukrepov za Rome v prvi vrsti predvideva izboljšanje bivanjskih razmer, izobrazbe in
	Bližnji plan strani besedila Nacionalnega programa	stopnje zaposlenosti. Izvajalo naj bi ga 320 občin,
	Srednji splošni plan avto vozi po naselju	v katerih živijo Romi, a doslej so se na dokument odzvali le v Murski Soboti,
	Srednji splošni plan avtomobila v drugem romskem naselju	Lendavi, Novem mestu in v Krškem.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan Telop: Albin Lah, Kočevje	Kako naj gre otrok v šolo čist, k ga ščipajo same podgane. In ga ne mormo, je že diskriminiran v šoli, ko ga otroci vidijo, da je nereden.
BRANO BESEDILO	Srednji plan zasuka po prostoru sestanka	Romi ugotavljajo, da so se doslej tako država kot občine izogibale
	Bližnji plan udeleženke sestanka	reševanju romske problematike.
	Zasuk po prostoru sestanka	Z nacionalnim programom naj bi se to obdobje prelaganja odgovornosti končalo.

TONSKA IZJAVA	Veliki plan Telop: Darko Rudaš, predsednik Foruma romskih svetnikov	Na eni strani se je država izogibala reševanju teh svojih obveznosti, z druge strani lokalna skupnost, ta dokument sedaj obvezuje tako državo kot lokalno skupnost, da nekako le prevzame svoj del odgovornosti.
TONSKA IZJAVA	Veliki plan Telop: Jože Horvat Muc, predsednik Zveze romskih skupnosti	Ugotavljamo, da glede na te razmere občine niso pripravljene prevzeti svoj delež k obogatitvi teh programov.
BRANO BESEDILO	Srednji plan zasuka po prostoru sestanka	Svet romske skupnosti bo razpravo o potrebnih ukrepih nadaljeval na marčevski seji.
	Bližnji plan besedila Nacionalnega programa	V tem mesecu naj bi program
	Total prostora sestanka	ukrepov obravnavala tudi slovenska vlada.

Tabela (5) : Seja sveta romskih svetnikov, objavljeno v Dnevniku, 25. 1. 2008

7.2.2 Mednarodna konferenca o medkulturnem dialogu

Prispevek, objavljen šestega januarja 2008, dan pred začetkom mednarodne konference o medkulturnem dialogu, je primer nevpletenosti novinarja v besedilo svojega televizijskega prispevka. Že pri prvem offu povzame Vaska Simonitija, tudi v kasnejših branih delih se sklicuje na različne avtorje, strokovnjake, politike:

»Potem, ko je Evropska unija z demokracijo in dialogom v zadnjih petdesetih letih zagotovila varnost in gospodarski razvoj ter odpravila notranje meje, pravi minister za kulturo Vasko Simoniti, je logično, da temu sledi medkulturni dialog... Številni strokovnjaki ob tem opozarjajo, da delitev sveta na periferijo... Tudi naša sogovornica je prepričana, da je... Minister za kulturo ob tem dejstvu ni izrazil zaskrbljenosti, dodal pa je, da moramo vprašanje džamije v strpnem dialogu čim prej urediti.«

Z uporabo citatov in povzemanj po drugih se novinar elegantno izogne lastnemu opredeljevanju do tematike in povzame besede t.i. kredibilne osebe. Na tak način producent besedila aktivno ne poseže v tematiko, obenem pa pokaže svoje neznanje o pričujoči temi. Izbor citatov in virov informacij igra ključno vlogo pri reprezentaciji kulturnih in družbenih skupin. Citati so diskurzivno sredstvo oblikovanja prispevkov,

pri izbiri katerih imajo novinarji proste roke. Zato če lahko razumemo medijske hiše, da manjšinskih tematik ne obravnavajo zaradi takih in drugačnih pritiskov oziroma okvirjev vladajočega diskurza (elit), bi lahko vsaj novinarji sami z izbiro virov informacij (govorcev) pripomogli k nestereotipni reprezentaciji manjšin. V televizijskem poročilu nastopata dva sogovornika, minister za kulturo Vasko Simoniti in antropologinja s Filozofske fakultete. Novinar se za mnenje ne odloči vprašati predstavnika katere izmed manjšin v Sloveniji, ampak poseže po tako imenovanih verodostojnih virih, nosilcih vednosti-oblasti: političnemu predstavniku vlade in strokovnjakinje z ljubljanske univerze. Izbira določenih citatov (in sogovorcev) priča o moči izjav, saj je »dejanje izjavljanja pomembnejše od vsebine« (Močnik, 1993: 3). Novinarjev glas na začetku prispevka gledalcem pomeni pojem objektivnosti, s tem pa tudi potrditev povedanega. Tako kulturni minister kot profesorica sta predstavnika dominantne elite, zato se preko novinarja reproducira le vladajoči diskurz o manjšinah. Televizijsko poročilo sicer upošteva »uravnoveženost« mnenj in »objektivno« poročanje, saj prikazuje dve nasprotujoči si mnenji, a prav s tem se novinarji podrejajo vladajočemu diskurzu, ki svet poenostavlja na binarnost pozicije in opozicije. »Esencializacija, fiksacija in naturalizacija binarnih opozicij« (Lippmann, 1956) igrajo ključno vlogo pri vzpostavljanju stereotipov. Ko neka pripisana lastnost postane naravna in fiksna, je kot taka edina opredelitev identitete stvari. Mediji o manjšinah poročajo na stereotipen in diskriminatoren način in jim pripisujejo identiteto (identifikacijo) manjvrednostne družbene skupine.

Kljub tej navidezni uravnoveženosti mnenj, ostane izjava govorcev v prispevkih neizzvana, in gledalcem služi kot verodostojen in pomemben vir informacij. Novinar uporabi citat Vaska Simonitija: *Evropa ima svoje vrednote, svoje poglede, ostali svet ima druge vrednote, druge poglede. To se lahko uresničuje in rešuje samo v nekem strpnem in jasnem dialogu ob spoštovanju nekih skupnih vrednot.* Izjava v prispevku ostane nekonfrontirana, tovrsten diskurz pa je zgleden primer vladajočega diskurza o manjšinskih družbenih skupinah, ki reproducira mit o »evropski superiornosti v primerjavi z neevropskimi ljudstvi in kulturami« (Said, 1996: 18). Drugi je v očeh Zahoda vedno manj vreden, nikoli čist oziroma brezpogojen, ampak le odsev Zahoda, njegova reprezentacija. In ko govorimo o odnosu večinske populacije do manjšin, govorimo o razmerju moči in dominacije, ki sta, kot pravi Said, vsidrana v evropsko zavest (Said, 1996: 18).

Novinar medkulturni dialog z besedilom in sliko zreducira na medverski dialog, pri stilistični rabi jezika pa uporabi glagol *razburkati*, ki je primernejši za poročanje o naravnih nesrečah in drugih katastrofah kot pa o dialogu med kulturami.

*»Primeri, kot so bili na primer objava karikatur preroka Mohameda na Danskem pred tremi leti, ki so **razburkale muslimanski svet** in sprožile razpravo o tem, ali je šlo pri karikaturah za žalitev ali svobodo izražanja, kažejo, da je medkulturni dialog nujno potreben, pa tudi, da bo nekatere razlike težko premostiti.«*

S prikazovanjem konflikta in razlik med religijami ter posebnim opredeljevanjem fiktivnega *muslimanskega sveta* novinar le še reproducira večinski pogled na »drugega« kot na neciviliziranega in nekulturnega ter napeljuje na njegovo nespoštovanje svobode izražanja in osnovnih človekovih pravic, s čimer se ne oddalji od prevladujoče družbene paradigme upodabljanja muslimanov v krščanskem svetu. S tovrstno uporabo diskurza prejudicira delitev na dve neenakovredni kulturi, na razviti Zahod in nerazviti Vzhod. Za Saida sta Zahod in Orient človeški tvorbi, in ne naravni danosti, njuno razmerje je namreč »razmerje moči, dominacije, spreminjajoče se stopnje zapletene hegemonije« (Said, 1996: 17).

Dihotomizacijo sveta na periferijo in razviti svet novinar dodatno potrdi s sliko. Vizualizacija analiziranega prispevka sloni izključno na uporabi arhivskih posnetkov, ki opravljajo »časovno (iste slike ali grafike se pojavljajo v vsakodnevnih poročilih o enakem dogodku) ali prostorsko (novico umestijo v geografski kontekst) funkcijo« (Jacobs, v: Laban, 2007: 42). Novinar s sliko simbolno ponazarja verbalno oziroma vizualne podobe služijo kot avtentifikacija verbalne informacije. Sonanašajska funkcija je vidna v prvem novinarjevem offu, ko medkulturni dialog s sliko simbolno omeji zgolj na medverski dialog – uporabi splošne kadre džamije, množice ljudi pred džamijo in v njeni notranjosti. S tem reproducira hegemoni diskurz omejevanja medkulturnega dialoga na konflikt med religijami. Tej konstrukciji se ne izogne tudi v nadaljevanju besedila, ko spomni na objavo karikatur preroka Mohameda v nekem danskem časopisu, ki je v nekaterih muslimanskih državah povzročila množične proteste, to pa vizualizira z arhivskimi posnetki protestov v Iranu, bližnjih kadrov teptanja in zažiganja danske zastave. Vizualizacija muslimanske protestnike

reprezentira kot homogeno kolektivno skupnost, s čimer novinar ustvarja tako prostorsko kot identifikacijsko razdaljo med upodobljenimi in gledalcem. Večja ko je razdalja med kamero in snemano osebo, manjša je namreč vključenost gledalca v dogajanje na zaslonu. Protestniki so prikazani z razdalje kot horda nekultiviranih in neciviliziranih huliganov, njihovo teptanje in zažiganje danske zastave pa je vizualizirano v bližnjem kadru, kar le povečuje moč (nasilnega) dejanja. Slika gledalcu sporoča, da so muslimani Drugi, ki uničujejo vrednote zahodnega sveta, svobodo govora in osnovne človekove pravice, kar naj bi simbolizirala danska zastava. Vendar zastava ni simbol, ampak kot pravi Barthes mit, torej konotativna raven podobe, »ne skriva ničesar in ničesar ne poudarja, njegova funkcija je izkriviti in deformirati pomen« (Barthes, 1972: 122) prvotnega znaka. Danska zastava je naturalizirana reprezentacija zahodnih vrednot. Muslimani so prikazani kot kolektiviteta, v konfliktnih situacijah, posameznik znotraj te navidezne homogene množice pa je reprezentiran kot anonimni javni subjekt oziroma upodobljen kot vernik v džamiji, kar ga »osami kot Drugega, ki svojo drugost za gledalca ohranja tako, da mu preprečuje vstop v mnogotere družbene podobe njegovega jaza« (Vidmar Horvat, 2006). V čedalje bolj personaliziranem in individualiziranem televizijskem novinarstvu poudarjanje skupinskosti in zanemarjanje individualnosti nosi močno sporočilo, saj posamezne manjšinske družbene skupine postavlja še bolj na rob družbene participacije v risanju zemljevida strukturnih odnosov moči in neenakosti v družbi.

Nosilca moči-vednosti sta v nasprotju s kolektivnimi reprezentacijami muslimanov posneta v bližnjem planu, s čimer slika gledalcu poda občutek intimnosti in večje vključenosti v sam proces dogajanja na zaslonu. Višina in nastavitve kamere namreč ponazarjata odnose simbolične moči med proizvajalci vizualnih podob, gledalci in reprezentirami osebami. Snemalec oba sogovorca posname z žabje perspektive, kamera je tako pozicionirana nižje od objekta snemanja, s čimer osebi delujeta močno in verodostojno.

NAPOVED	Srednji plan voditeljice Nadnaslov: medkulturni dialog	Leto 2008 je Evropska unija razglasila za leto medkulturnega dialoga, ki je tudi ena od prednostnih nalog slovenskega predsedovanja Evropski Uniji. V Cankarjevem domu bo tako jutri in
---------	---	---

		pojutrišnjem mednarodna konferenca o medkulturnem dialogu. V torek pa bo na obisku v sloveniji evropska komisija, ki državo obiše ob začetku nejnega predsedovanja. Sklepna prireditev konference in obiska bo v torek zvečer v Cankarjevem domu.
BRANO BESEDILO	Zasuk s totala džamije na trg pred njo (poln ljudi) – arhivska slika	Potem, ko je Evropska unija z demokracijo in dialogom
	Srednji plan ljudi pred stojnicami na trgu pred džamijo	v zadnjih petdesetih letih zagotovila varnost
	Zoom out od predavatelja na total notranjosti džamije	in gospodarski razvoje ter odpravila notranje meje, pravi minister za kulturo Vasko Simoniti, je logično,
	Srednji plan sedeče množice v džamiji	da temu sledi medkulturni dialog.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan Telop: Vasko Simoniti, kulturni minister	Medkulturni dialog je tista podlaga, osnova, ki naj vsem evropskim državljanom nalaga, da spoznajo in spoznavajo kulturno raznolikost, jo osebno ponotranjijo in kot taki seveda tudi delujejo.
BRANO BESEDILO	Bližnji plan karikatur (arhivski posnetki)	Primeri, kot so bili na primer objava karikatur preroka Mohameda na Danskem pred tremi leti, ki
	Total protestov v Iranu (arhivski posnetki)	so razburkale muslimanski svet in sprožile razpravo o tem, ali je šlo
	Bližnji kader nog, ki teptajo dansko zastavo	pri karikaturah za žalitev ali svobodo izražanja, kažejo, da je
	Srednji splošni plan zažiganja zastave	medkulturni dialog nujno potreben, pa tudi,
	Total protestnikov	da bo nekatere razlike težko premostiti.
TONSKA IZJAVA		Evropa ima svoje vrednote, svoje poglede, ostali svet ima druge vrednote, druge poglede. To se lahko uresničuje in rešuje samo v nekem strpnem in jasnem dialogu ob spoštovanju nekih skupnih vrednot.
BRANO BESEDILO	Bližnji plan ljudi v ljubljanskem azilnem domu	Številni strokovnjaki ob tem opozarjajo, da

	Bližnji plan otroka v azilnem domu	delitev sveta na periferijo, na razvite in nerazvite družbe
	Srednji plan azilanta z mobitelom v roki	jasno kaže, da pri medkulturni komunikaciji ne
	Zoom out s posameznika na total notranjega dvorišča azilnega doma	gre za dialoge med enakovrednimi partnerji.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan Telop: dr. Jana Rošker, Filozofska fakulteta	Posledica tega je, da se periferne kulture, da imajo vse manj možnosti razvijati in nadgrajevati svoje lastne humanistične tradicije. Razviti center pa ima istočasno vse manj možnosti se iz teh tradicij tudi karkoli pozitivnega naučiti.
BRANO BESEDILO	Srednji splošni plan ljudi v azilnem domu	Tudi naša sogovornica je prepričana, da je današnji svet v veliki meri žrtev
	Srednji plan dveh azilantov, ki si podajata cigareto	pomanjkanja dialoga.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan (Rošker)	Pomanjkanje pripravljenosti za vzpostavljanje takega dialoga pa vidimo na primer tudi v dejstvu, da Ljubljana v času, ko nastopa v vlogi evropske prestolnice, še vedno nima džamije.
BRANO BESEDILO	Zasuk po notranjosti džamije (arhivski posnetki)	Minister za kulturo ob tem dejstvu ni izrazil zaskrbljenosti,
	Total in zasuk po notranjosti džamije	dodal pa je, da moramo vprašanje džamije v strpnem dialogu čimprej urediti.

Tabela (6) : Mednarodna konferenca o medkulturnem dialogu, objavljeno v Dnevniku, 6. 1. 2008

7.2.3 Svetovni dan diskriminacije

Primer zadovoljive prakse in nediskriminatornega poročanja o manjšinskih skupinah je prispevek Slavke Brajovič, objavljen v Dnevniku enaindvajsetega marca 2008 ob mednarodnem dnevu boja proti diskriminaciji. Novinarka se ne ukloni t.i. uravnoveženju mnenj v prispevku in kot sogovornike predstavi Michela Obengo, Gabončana, sicer direktorja Inštituta za francoski jezik, raziskovalca na Mirovnem

inštitutu in predstavnicu Amnesty Internationala v Sloveniji. Glede na to, da so vsi sogovorniki člani in predstavniki nevladnih organizacij, so še vedno del vladajočega diskurza, a obenem tudi njegov antipod, saj se z diskriminacijo in rasizmom do različnih družbenih skupin poglobljeno ukvarjajo. Pomembno je predvsem dejstvo, da je novinarka sogovornike iskala izključno v civilni družbi in ne politični sferi ter s tem omogočila, da je televizijsko besedilo konsistentno in nekonfliktno. S svojim poročanjem se je izognila esencijalizaciji in naturalizaciji razlik med tako imenovano večino in manjšino ter ni podlegla dihotomnemu pojmovanju sveta. Glede na to, da je bil prispevek narejen ob dnevu boja proti diskriminaciji, je pohvalno, da novinarka ni vzela primere iz sveta, ampak se osredotočila na diskriminacijo v Sloveniji. Rdeča nit prispevka, če ga pozorno spremljamo, je, da je diskriminacija močno prisotna v Sloveniji, čeprav si mnogi pred njo zatiskajo oči. Vendar pa novinarka ne izpostavi vzrokov za diskriminacijo in rasizem v Sloveniji oziroma izvore neenakosti in nepravilne ureditve družbe, ampak le navede individualne primere diskriminacije. Kot pravi Labanova, poročanje o konfliktu je zreducirano na prikazovanje njegovega vpliva ali različnih mnenj posameznikov, ne glede na to, kako splošna ali abstraktna je tematika (Laban, 2007: 155).

V analizi prispevka o diskriminaciji kot tudi velikega števila ostalih prispevkov v vzorcu je prisoten trend narativizacije in pogovornega diskurza, Labanova to opredeli kot »tehniko poljudnega leposlovja, ki temelji na upovedovalni metodi omejevanja kompleksnosti« (Laban, 2007: 154).

*»Sicer pa so v Sloveniji pogosto **na tapeti** tudi priseljenci...«*

»Diskriminacija ima veliko obrazov in je doma tudi v Sloveniji.«

Za televizijsko novinarstvo pridejo v poštev namreč le enostavna, lahko razumljiva besedila, zgrajena kot zgoščena pripoved o dogodku. »Naslovniku je treba dati na vsaki točki linearnega poteka govornega niza zadostno informacijo o tem, kaj je bilo doslej, in oporo za sprejemanje nadaljnjega besedila« (Korošec, 1998: 339). Pri televizijskem poročevalstvu moramo gledalcem olajšati sprejemanje sporočila prav zaradi enkratnosti sporočenega. Posebej je treba paziti na sosledje istih besed v različnih pomenih, okrajšave je potrebno razvezati, stavke skrajšati, saj preveč podredij in priredij gledalca zmede. Dejansko se pri televizijskem poročevalstvu prav zaradi lastnosti govorno-slušnega (pretvornika) uporablja veliko bolj poenostavljen

slog jezika kot v časopisnem poročevalstvu. »Novinarjeva izbira besed in njegova sposobnost (pravilne) uporabe jezika nasploh vplivata na način, kako bo informacija predstavljena naslovniku in kakšen učinek bo imela nanj« (Botts, v: Laban, 2007: 161). Novinar z izborom in montažo slikovnega gradiva, intonacijo glasu ali neverbalnimi znaki vpliva na pomen besedila oziroma mu doda zaželeno branje. Izbor vizualnih podob je v nasprotju s prej analiziranimi televizijskimi prispevki veliko bolj inovativen in nediskriminatoren. Novinarka sicer uporabi arhivsko gradivo, a ne v funkciji podvajanja slike z besedilom, ampak z njo *simbolno* ponazori verbalno. Prvi del branega besedila *Diskriminacija ima veliko obrazov in je doma tudi v Sloveniji* pokrije s sliko bližnjega plana plakata boja proti diskriminaciji, na katerem je prikazana karikatura diskriminiranih družbenih skupin. S tovrstno reprezentacijo se novinarka izogne prejudiciranju posameznih primerov diskriminacije, ki jih poda šele v nadaljevanju besedila. Inovativnost uporabe slikovnega gradiva izkaže pri upodobitvi stavka *Še posebej ga je prizadela nestrokovnost institucij*, ko uporabi sliko policijskega kombija. Novinarka se ne omeji na prikazovanje abstraktnih primerov diskriminacije v Sloveniji z uporabo arhivskih posnetkov, zaigranih in rekonstruiranih prizorov ali zamegljenih in upočasnjenih posnetkov korakov v množici, ampak prikaže diskriminacijo, ki nas spremlja na vsakem koraku – diskriminatorne grafito na zidovih ljubljanskih ulic. Z njimi opozori na prisotnost prikritega rasizma v vsakodnevnem življenju in se oddalji od prevladujočega diskurza, da so rasistična dejanja zgolj enkratni izgredi skrajnih skupin, kot so neonacisti in navijači. Na konotativni ravni novinarka ne reproducira diskurza vladajočih elit, ki zanika pravi izvor rasizma in diskriminatornih praks ter poudarja, da so diskriminacijo odgovorni posamezni delikventi.

NAPOVED	Bližnji plan voditelja	Južnoafriška republika pa je pred slabe pol stoletja 21. 03. 1960
	Črnobeli arhivski posnetki: srednji plan protesta	krvavo zadušila protest Črnkega prebivalstva v
	Srednji plan vojakov (ČB)	Sharpevilu.
	Total protestnikov (ČB)	Pod njenimi streli je padlo devetinšestdeset ljudi,
	Srednji plan vojakov	več kot 180 je bilo ranjenih. Šest let po tem
	Srednji plan: zdravnik pokriva mrtvega	zločinu so Združeni narodi enaindvajseti marec razglasili za Mednarodni dan boja proti rasizmu.
BRANO BESEDILO	Bližnji plan plakata proti diskriminaciji	Diskriminacija ima veliko obrazov in je doma tudi v Sloveniji.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan	Rasna diskriminacija pomeni neenako

	Telop: Saša Panič, raziskovalec na Mirovnem inštitutu	obravnavo, ne samo na osnovi rase, ampak tudi
	Arhivski posnetki muslimanov, ki molijo (zoom out z bližnjega na srednji plan)	barve kože, narodnega in etničnega porekla
BRANO BESEDILO	Srednji plan novinarke in Michela Obenge med pogovorom	Michel Obenga je pred 25-imi leti v Slovenijo prišel iz Gabona in doživel marsikaj, tudi fizične napade.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan Telop: Michel Obenga, direktor Inštituta za francoski jezik v Lj.	Tudi takšne, v avtobusu, in noben ni videl
BRANO BESEDILO	Srednji plan policijskega kombija	Še posebej ga je prizadela
	Bližnji veliki plan policijske sirene	nestrokovnost institucij.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan	Vas peljejo k sodniku za prekrške in vi kot žrtev dobite globo, ker ste motili javni red.
BRANO BESEDILO	Zasuk po plakatu neonacistov	V javnosti sta sicer najbolj odmevala napada leta 95 na senegalsko delegacijo, ki se
	Srednji plan zasuka po diskriminatornem grafitu	je v Ljubljani mudila na zasedanju Amnesty International
	Srednji plan novinarke in Binchenda na mestu, kjer so ga pretepli-arhivski posnetek	in leta 2001 na Inacia Binchenda.
	Srednji plan mame in otroka	Sicer pa so v Sloveniji pogosto na tapeti tudi priseljenci,
	Srednji plan dveh moških, ki se poljubljata	homoseksualci
	Srednji plan	in Romi.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan Telop: Metka Naglič, Amnesty International	Romi, praktično v vseh oblikah, kar pa posebej skrbi je sovražni govor, ki ni deležen obsodbe na najvišji politični ravni in ustreznega kazenskega pregona
TONSKA IZJAVA	Veliki plan (Obenga)	Ko je Slovenija govorila, da rabimo lastno državo, da moramo v EU, se je to zgodilo, in jst sm prepričan, da če se bomo izkazal za take projekte enak pristop, bomo to dosegli.
BRANO BESEDILO	Bližnji plan plakata proti diskriminaciji	Za tak projekt, če naj ta uspe, pa bi morali boju proti diskriminaciji, nameniti več kot en dan.

Tabela (7) : Svetovni dan diskriminacije, objavljeno v Dnevniku, 21. 3. 2008

7.2.4 Peticija nezadovoljnih krajanov

»Zaradi konvencionalne in ponavljajoče se narave dnevnoinformativnih oddaj večina televizijskih novinarskih besedil temelji na prikazovanju in pojasnjevanju sveta kot niza konfliktov, ki se nikoli zares ne konča« (Laban, 2007: 155). V današnjem televizijskem poročevalstvu je prisoten trend »kriminaliziranja vseh področij družbenega življenja in nizanja informacij brez globlje analize posameznih pojavov«

(Medved, v: Laban, 2007: 155), kar je za novinarstvo problematično. Še posebej, če se v novinarsko besedilo vrivajo interpretativne prvine, ki izražajo diskriminatoren odnos novinarjev do posameznih manjšin. Identiteta družbenih akterjev je v medijskem besedilu namreč konstruirana in interpretirana z njihovim razlikovanjem od ostalih skupin, ki nastopajo kot »drugačne« in deviantne (Luthar, 1998), zato mora biti novinar pri jezikovnem izražanju posebej previden. Pri poročanju o manjšinah novinarji večinoma uporabljajo stilno nezaznamovane besede in besedne zveze, zato je prisotnost aktualizmov v televizijskem poročevalstvu redka. Aktualizmi so posledica procesa aktualizacije, »nove sveže, posebne, nenavadne uporabe jezikovnih sredstev za doseg posebnega učinka« (Korošec, 1998: 17). Pri uporabi aktualizmov tvorec besedila dejansko posega »v spoznano in na novo poimenovano resničnost, aktualizacija pa je sredstvo, s katerim tvorec išče pot k naslovniku, navezuje stik z njegovim izkustvenim svetom, da bi sprožil njegovo razumsko in čustveno dejavnost« (Korošec, 1998: 17). Čeprav naj novinarji pri poročanju o manjšinskih družbenih skupinah ne bi uporabljali aktualizmov, smo jih v analizi vzorca opazili kar nekaj. Prispevek Petre Držaj o peticiji krajevne skupnosti Bučna vas krši pravila javne televizije po informativnem poročanju brez interpretativnih prvin. Z uporabo številnih izraznih sredstev, kot so metonimije, metafore, poosebitve in sinekdohe novinarka reproducira nestrpnost in diskriminacijo do Romov. Televizijsko besedilo se začne s povedjo: *»Največje romsko naselje, uradno Brezje, bolj znano kot Žabjak, je pred 25-imi leti **zraslo na nekdanjem smetišču**. Do danes se je tako razširilo, da ne moti le krajanov bližnje Bučne vasi, ampak se v njem ne počutijo niti Romi. Zato krajevna skupnost podpira romske družine, ki bi se izselile.«* Novinarka uporablja poosebitev in nepravilno rabo slovenskega jezika, s čimer širi svoj diskriminatoren odnos do romske populacije na gledalce. Tovrstno poročanje se v besedilu nadaljuje: *»Najprej so v Brezovi rebri pri Žužemberku **izbrskali** hišo, za nakup dobili pri Uradu za narodnosti 40.000 eurov in **našli romsko družino, ki želi iz naselja... Zataknilo se je, ko je občina predlagala krajevni skupnosti, naj dobi soglasje občine Žužemberk, kamor bi preselili romsko družino**«.* Novinarka v prispevku obravnava Rome kot akterje, ki iniciirajo negativno akcijo in vnašajo nered, vseskozi pa govori o njih tretjeosebno. Kljub temu, da vključi glas družine, ki bi se rada izselila, je skozi izjave predstavnikov tako Krajevne skupnosti Bučna vas kot občine Žužemberk jasno sporočilo, da se morajo Romi, če želijo sobivati s »krajani« asimilirati, in ne integrirati. Na to nakazuje izjava Mesojedca, predstavnika Krajevne

skupnosti Bučna vas : »V getu pač ne morejo živeti, potrebno se je vključiti v okolje«. Novinarka ne prevpraša izjav sogovornikov, ampak jih v svojih branih besedilih le še podkrepi: »Najprej so v Brezovi rebri pri Žužemberku **izbrskali** hišo..«. Predstavnik krajevne skupnosti Bučna vas krivi Mestno občino Novo mesto sprejetja diskriminatornega sklepa, po katerem se družina ne moremo izseliti iz Bučne vasi, ne pozabijo pa omeniti niti dogodkov iz Ambrusa, kot grožnje, da se kaj takega ne bi več ponovilo. Uravnoveženost mnenj si očitno novinarka predstavlja s tem, da vključi glas Roma v prispevek, poskus uravnoveženja vodi v še dodatno neuravnoveženost, saj »razmerja moči niso prevprašana, temveč zgolj reproducirana na subtilnejši način« (Sardelić, Samardžija, Vidmar, 2007).

»Tisti, ki obvladujejo in nadzirajo označevalne prakse, obvladujejo in nadzirajo tudi konstrukcijo realnosti (van Dijk, 2003: 243)«. Konstrukcija Romov v tem prispevku je izrazito slabšalna, diskriminatorna in spodbuja rasizem. Tako kot pravi van Dijk, mediji zaradi novih zakonov in liberalnih pogledov na področju spoštovanja človekovih pravic neposredno poročajo o diskriminaciji. Ne uporabljajo več eksplicitno rasističnih terminov, ampak se poslužujejo bolj subtilnih prijemov. V tako imenovanem novem rasizmu mediji manjšin ne označujejo kot biološko manjvrednih kot nekoč, ampak skupin z »drugačno« kulturo. Gre za kulturni ali simbolni rasizem, reprezentiran tudi z uporabo vizualnih podob v prispevku. Novinarka besedilo vztrajno vizualizira s posnetki napol zgrajenih stavb, opek, zanemarjenega okoliša in bližnjih posnetkov otrok, kar naj bi pri gledalcu vzbudilo močna čustva sočutja in pomilovanja. Moč vizualnih podob v televizijskem novinarstvu je vidna v vizualnem dokazu ali prikazu *realnega* in se uporablja za dramatizacijo, saj slike poudarjajo čustva. Romi so preko jezikovne in vizualne konstrukcije umazanega, zanemarjenega, na pol zgrajenega naselja, v katerem otroci nimajo zagotovljenih osnovnih življenjskih pogojev, prikazani kot kulturni outsajderji, Drugi, ki večinski populaciji služijo le za to, da se ti počutijo superiorni.

NAPOVED	Srednji plan voditelja Nadnaslov: Peticija nezadovoljnih krajanov	Vodstvo novomeške krajevne skupnosti Bučna vas, v katero spada tudi največje romsko naselje na Dolenjskem Brezje, je predstavilo peticijo, ki jo je poslalo na naslove vseh veleposlaništev in evropskih ustanov v Sloveniji. Krajan
---------	---	--

		opozarjajo na diskriminacijo, ki se po njihovem mnenju godi tako njim kot Romom. K podpisu peticije jih je spodbudil neuspeh nakupa hiše, za katero je večino denarja zagotovil Urad za narodnosti. V hišo na območju občine Žužemberk bi se morala preseliti romska družina iz naselja Brezje.
BRANO BESEDILO	Total naselja	Največje romsko naselje,
	Srednji plan napol zgrajene hiše	uradno Brezje,
	Srednji splošni verande, kjer je stal pes	bolj znano kot Žabjak, je pred 25-imi leti zraslo na
	Daljni plan otrok pred hišo	nekdanjem smetišču.
	Zoom out od bližnjega plana otroka na total naselja	Do danes se je tako razširili, da ne moti le krajanov bližnje Bučne vasi, ampak
	Total naselja	se v njem ne počutijo niti Romi.
	Bližnji kader opek in zasuk	Zato krajevna skupnost podpira romske družine, ki bi se izselile.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan Telop: Silvo Mesojedec, Krajevna skupnost Bučna vas	V getu pač ne morejo živeti, potrebno se je vključiti v okolje.
BRANO BESEDILO	Bližnji plan opečnate hiše	Najprej so v Brezovi rebri pri Žužemberku
	Srednji plan hiše	izbrskali hišo, za nakup dobili pri
	Bližnji plan otrok	Urdu za narodnosti 40.000 eurov in našli romsko
	Zoom out z bližnjega kadra otroka na celotno družino (starše kadita)	družino, ki želi iz naselja.
TONSKA IZJAVA	Drago Brajdič	Jst bi se izselu, sam, da grem ven iz Žabjaka. Novinarkino vprašanje: Kam bi se pa preselili? Kamorkoli, sam da grem ven iz Žabjaka.
BRANO BESEDILO	Bližnji veliki plan otroškega obraza	Zataknilo se je, ko je občina predlagala krajevni
	Zoom out z otroka na družino	skupnosti, naj dobi soglasje občine Žužemberk,
	Total naselja	kamor bi preselili romsko družino.
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan Telop: Alojzij Muhič, župan MO NM	Da ne bi povzročil pomemben problem kot v Ambrusu. Ta hiša, kjer družina stanuje, je od občine. Ta družina ima rešen stanovanjski problem
TONSKA IZJAVA	Bližnji plan Telop: Silvo Mesojedec,	Našli smo družino, ki bi se izselila. Na žalost je to MO NM

	Krajevna skupnost Bučna vas	blokirala s svojim diskriminatornim sklepom.
BRANO BESEDILO	Daljni plan otroka na snegu	Zato so o neuspelem poskusu
	Total naselja + zoom in na hišo	selitve romske družine obvestili vsa veleposlaništva in Evropske institucije.

Tabela (8) :Peticija nezadovoljnih krajanov, objavljeno v Dnevniku, 8. 1. 2008

8 SKLEP

Analiza novinarskih besedil javne televizije o manjšinah je potrdila že znane prakse medijskega poročanja o zapostavljenih družbenih skupinah in tako pritrdila v uvodu postavljenim tezam. Novinarski prispevki na javni televiziji konstruirajo in reproducirajo prevladujoči diskriminatorni diskurz o manjšinah s svojevrstnim načinom upovedovanja, za katerega so značilne posebne diskurzivne strategije, uporabljene v retoriki, naraciji in vizualni upodobitvi prispevkov. Novinarji pri poročanju o manjšinah prevzemajo senzacionalistično retoriko, z uporabo izrazja, ki implicira na vojne razmere in naravne nesreče, pa reproducirajo diskriminatorni diskurz. Strategija dekontekstualizacije v večino prispevkov vnaša konfliktnost in polarizacijo delitve na večvredno večinsko populacijo in manjvredne manjšine. Tovrstne tehnike upovedovanja smo odkrili v analiziranih novinarskih besedilih, ko okvir dogodka ne predvideva konfliktno situacije, vendar novinar v prispevku dogodek ubesedi in upodobi kot konflikt. Namen in cilj senzacionalistične rabe jezika in slike je pritegniti gledalca pred televizijske ekrane, manjšine pa prikaže kot drugorazredne prebivalce. Dalje, novinarji se v svojih prispevkih poslužujejo tipičnih reprezentacijskih strategij polarizacije družbe na dominantno skupnost in podrejene manjšine. S tovrstnimi konstrukcijami javna televizija ne zrcali realnosti, ampak reprezentira poenostavljeno podobo položaja manjšin v Sloveniji. S strategijami dihotomizacije, esencializacije in naturalizacije delitve sveta na dobre in slabe, razvite in nerazvite, periferijo in centrom, televizija le potrjuje ideologijo dominantnega diskurza, ki jo zapakira kot zdravorazumske razlage vsakdanjega sveta.

Posebne diskurzivne tehnike (bližnji kadri, arhivski posnetki, montaža, kompozicija, barve) reproducirajo hegemoni diskurz. Manjšine so večinoma prikazane kot homogena kolektivna skupnost, s čimer producenti besedil ustvarjajo tako prostorsko kot identifikacijsko razdaljo med upodobljenimi in gledalcem. Pripadniki različnih družbenih skupin so prikazani v daljnem kadru, kar gledalca izključi iz dogajanja na zaslonu. Čeprav je na televiziji opazen premik k personalizaciji posameznih pripadnikov manjšin, kar je bilo že ugotovljeno v nekaterih analizah, objavljenih v Medijski preži, pa so posamezniki znotraj te navidezne homogene manjšinske množice še vedno reprezentirani zgolj kot anonimni subjekti. V čedalje bolj

individualiziranem in personaliziranem televizijskem novinarstvu tovrstna reprezentacija manjšinske skupine postavlja v še bolj diskriminatoren in podrejen položaj. Tudi pri narativnih strategijah se novinarji ne izogibajo uporabi že ustaljenih fraz praznih označevalcev brez označencev, kot sta *romska (manjšinska) problematika* in manjšinsko vprašanje. Lahko povemo, da novinarji spontano delijo verovanjska ozadja (ideologijo oziroma ideološki horizont) vladajočih ideologov, torej dominantne politične in ekonomske elite. S tem interpelirajo oziroma naslavlajo gledalce kot nosilce specifičnih subjektnih pozicij, ki jih ti prepoznajo kot sebi lastne. Medijski diskurz posameznike umešča na pozicije dihotomizacije »Nas« in »Njih«, jih uči razlikovanja med dominantnimi in podrejenimi skupinami ter kulturno pogojene razlike naredi za samoumevne in naravno dane. Javna televizija tako občinstvo nagovarja zgolj kot potrošnike, nekritične tržne subjekte, in ne heterogene posameznike z različnimi kulturnimi, informacijskimi in izobraževalnimi potrebami. Analiza televizijskih prispevkov o manjšinah je prav tako pokazala, da so ti izropani kritičnega potenciala oziroma javna televizija dogodke o manjšinskih družbenih skupinah predstavlja kot »omnibus dogodke, ki naj ne bi nikogar šokirali, pri katerih ni nobenega tveganja, ki ne razdvajajo ljudi, glede katerih se vsi strinjajo, ki se zdijo vsem zanimivi, vendar na tak način, da se ne dotaknejo ničesar pomembnega« (Bourdieu, 2001: 15). Kritična drža je iz televizijskih besedil popolnoma izvzeta, prispevki so le blago, gledalci pa potrošniki medijskih vsebin.

Glavna značilnost poročanja javne televizije o manjšinah je odsotnost manjšinskih tematik. Ravno ta odsotnost v največji meri pripomore k širjenju diskriminacije in neenakosti v družbi. S tem ko mediji zapostavljajo manjšinsko tematiko in marginalizirajo glas protirasizma, zanemarjajo enega izmed ključnih novičarskih kriterijev, medijske objektivnosti. Lahko rečemo, da so dogodki o manjšinah (tako diskurzivno kot vizualno) reprezentirani enostransko, manjšinska tematika pa je v novinarskih prispevkih ad hoc spregledana in ignorirana. Z zanikanjem in marginalizacijo diskriminacije mediji pripomorejo k legitimaciji rasizma in diskriminacije v družbi. Mediji ne igrajo pasivne vloge v reprodukciji ideologije vladajočih elit, ampak avtonomno sodelujejo pri izbiri in hierarhiji virov informacij ostalih elit. Ta moč ali pomanjkljivost množičnih medijev kot družbeno-kulturne in simbolične komunikacijske prakse izhaja iz njihove pozicije konstantnega boja med željami in interesi lastnikov, oglaševalcev in občinstva.

Medijski diskurz se oblikuje v boju med tekmujočimi družbenimi silami, obenem pa vpliva na izid tega boja. Mediji delujejo kot dejavnik in posledica delovanja odnosov moči znotraj družbenega sistema. Izmed vseh družbenih elit bi lahko le množični mediji popravili pristransko sliko »Drugih« (manjšin), reprezentirano v socialnih procesih. Na žalost, te moči ne izkoristijo. Mediji tako kot ostale elite sodelujejo v procesu pozitivne samo-prezentacije in negativne prezentacije »Drugih«. Dostop do medijev dejansko omejujejo in nadzorujejo ostale elite.

Že skozi diplomsko delo smo opozorili na nekatere pomanjkljivosti opravljene analize televizijskih prispevkov o manjšinah. Po konstruktivistični paradigmi je realnost konstruirana. In če je resnica konstruirana, potem je tudi ta izjava »resnica je konstruirana« konstrukt. Če vzamemo to kot resnično, potem kritične diskurzivne analize ne moremo znanstveno uporabiti zunaj določenega diskurza, ampak le znotraj teorije diskurza. Barthes gre celo dlje in nas opozarja, da je vsaka metoda fikcija. Kar smo hoteli povedati je, da je vsaka ugotovitev zgolj interpretacija in tako je potrebno tudi vzeti zaključke te analize. Naša analiza je zajela medijske tekste javne televizije, šele celotna analiza ne le ostalih medijskih hiš, ampak tudi političnega, ekonomskega in izobraževalnega diskurza bi podala celovito sliko položaja in podobe manjšin v Sloveniji.

Kljub omejitvam analize smo z dekonstrukcijo mita o danosti in homogenosti dominantne kulture in skupine pod vprašaj postavili procese naturalizacije in normalizacije družbenih skupin ter opozorili na ideološki značaj televizijskih prispevkov. Predvsem smo izpostavili potrebo po povečanju kritične vloge novinarstva v družbi. Ta emancipacijski značaj vidi Downing (kot kritik *mainstream* medijev) v alternativnih mediji, ki skušajo ubežati hegemonemu diskurzu. Vendar glavna težava ni v alternativnih in dominantnih (*mainstream*) medijih, ampak v načinu boja proti diskriminaciji dominantnega konsenza. Manjšinska tematika je namreč reprezentirana skozi prizmo vladajočega diskurza, kot taka pa ne more izzvati ideologije vladajoče elite. Mediji bi lahko postali katalizatorji sprememb le preko kritike znotraj same dominantne ideologije. V nasprotnem primeru mediji ostanejo zgolj kanal za reprodukcijo družbenega konsenza.

9 LITERATURA IN VIRI

- ALTHUSSER, Louis (2000), *Izbrani spisi*, Ljubljana: Založba /*cf. (Rdeča Zbirka)
- BALIBAR, Étienne (2004), *Strah pred množicam: Politika in filozofija pred Marxom in po njem*, Ljubljana: Studia Humanitatis
- BARTH, Fredrik (1998), *Ethnic Groups and Boundaries: the social organisation of cultural difference*, Long Grove: Waveland Press
- BARTHES, Roland (2003), *Učna ura*, Ljubljana: Društvo Apokalipsa
- BARTHES, Roland (1992), *Camera lucida : Zapiski o fotografiji*, Ljubljana: Založba ŠKUC
- BARTHES, Roland (1972), *Mythologies*, New York: Hill and Wang
- BAŠIĆ HRVATIN, Sandra (2002), *Državni ali javni servis : Perspektive javne radiotelevizije v Sloveniji*, Ljubljana: Mirovni inštitut
- BAUDRY, Jean-Louis (1970), »Ideological Effects of the Basic Cinematographic Apparatus«, v: BRAUDY, Leo, COHEN, Marshall (ur.) (1999), *Film Theory and Criticism: Introductory Readings*, Oxford: Oxford University Press
- BAUDRILLARD, Jean (1999), *Simulaker in simulacija : Popoln zločin*, Ljubljana: Študentska založba
- BAUMANN, Gerd (1999), »Ethnicity : Blood or Wine?«, v: *The Multicultural Riddle : Rethinking National, Ethnic and Religious Identities*, London, New York: Routledge, str. 57-68
- BEČAJ, Janez (2002), *Temelji socialnega vplivanja*, Ljubljana: Filozofska fakulteta
- BERGER, Peter, LUCKMANN Thomas (1988), *Družbena konstrukcija realnosti*, Ljubljana: Cankarjeva založba
- BOURDIEU, Pierre (2001), *Na televiziji*, Ljubljana: Krtina
- BRANSTON, Gill, STAFFORD, Roy (1996), *The media student's book*, London, New York: Routledge
- BROTHERS, Caroline (1997), *War and photography: A cultural history*, London, New York: Routledge

- DIJK, Teun Adrianus van (1993), *Elite Discourse and Racism*, Newbury Park, London, New Delhi: Sage
- DIJK, Teun Adrianus van (1997), »Discourse as Interaction in Society«, v: DIJK, Teun Adrianus van (ur.), *Discourse studies: a multidisciplinary introduction*, London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, str. 1-37
- DEDIĆ, Jasminka, KOGOVIŠEK, Neža (2006), »Konec pravne države: pravna in sociološka analiza preselitve Romov iz Ambrusa«, v: »Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 05«, Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka Mediawatch), str. 84-95
- DOWNING, John, HUSBAND, Charles (2005), *Representing race: racisms, ethnicities and media*, London, Thousand Oaks: Sage
- ERJAVEC, Karmen, BAŠIĆ HRVATIN Sandra, KELBL Barbara (2000), *Mi o Romih: diskriminatorski diskurz v medijih v Sloveniji*, Ljubljana: Open society institute
- ERJAVEC, Karmen, POLER KOVAČIČ, Melita (2007), *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (Zbirka Maklen)
- ERIKSEN, Thomas Hylland (1993), *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*, London: Pluto Press
- FAIRCLOUGH, Norman, WODAK, Ruth (1997), »Critical Discourse Analysis«, v: DIJK, Teun A. Van, *Discourse studies: a multidisciplinary introduction*, London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, str. 258-284
- FAIRCLOUGH, Norman (1995), *Critical discourse Analysis : the critical study of language*, London, New York: Longman
- FERGUSON, Robert (1998), *Representing 'Race' : Ideology, identity and the media*, London, New York: Arnold
- FOUCAULT, Michel (2004), *Nadzorovanje in kaznovanje : Nastanek zapora*, Ljubljana: Krtina
- FOUCAULT, Michel (2001), *Arheologija vednosti*, Ljubljana: Studia Humanitatis

- KALIN GOLOB, Monika (2003), *H koreninam slovenskega poročevalnega stila*, Ljubljana: Jutro
- HALIMI, Serge (2003), *Novi psi čuvaji*, Ljubljana: Mirovni inštitut
- HALL, Stuart (2004), »Delo reprezentacije«, v: LUTHAR, Breda, HARDT Hanno, ZEI Vida (ur.), *Medijska kultura : Kako brati medijske tekste*, Ljubljana: Študentska založba (Zbirka Scripta)
- HARDT, Hanno (2002), »Vizualna kultura v kulturnih študijah«, v: DEBELJAK, Aleš, STANKOVIČ Peter, TOMC Gregor, VELIKONJA, Mitja (ur.), *Cooltura : Uvod v kulturne študije*, Ljubljana: Študentska založba (Zbirka Scripta)
- HARTLEY, John (2004), »Novinarstvo in vizualizacija resnice«, v: LUTHAR, Breda, HARDT Hanno, ZEI Vida (ur.) (et al.), *Medijska kultura: Kako brati medijske tekste*, Ljubljana: Študentska založba (Zbirka Scripta)
- HRŽENJAK, Majda (2002), *Simbolno : izbrana poglavja iz francoskega strukturalizma*, Ljubljana: Študentska založba (Zbirka Scripta)
- KOROŠEC, Tomo (1998), *Stilistika slovenskega poročevalskega stila*, Ljubljana: Kmečki glas
- KOGOVSŠEK, Neža, PETKOVIĆ, Brankica (2007), *O diskriminaciji: priročnik za novinarke in novinarje*, Ljubljana: Mirovni inštitut
- KOŠIR, Manca, POLER KOVAČIČ Melita (1996), »Utemeljitev novinarske etike in svoboda slovenskih novinarjev«, v: SEDMAK, Marjan, *Mediji, etika in deontologija*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede
- KOŠIR, Manca (1988), *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*, Ljubljana: Državna založba Slovenije
- KUCHAR Roman (2003), *Medijske podobe homoseksualnosti*, Ljubljana: Mirovni inštitut
- KUZMANIĆ, Tonči A. (2004), »Kaj (ne)strpnost je in kako jo lahko kot koncept uporabljamo/ zlorabljamo?«, v: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 03*, Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka Mediawatch), str. 150 – 174
- LABAN, Vesna (2007), *Televizijsko novinarstvo: hibridizacija žanrov in stilov*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede

- LACLAU, Ernesto, MOUFFE, Chantal (1987), *Hegemonija in socialistična strategija : k radikalni demokratični politiki*, Ljubljana: Partizanska knjiga
- LIPPMANN, Walter (1999), »Stereotipi«, v: *Javno mnenje*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 78-104
- LUTHAR, Breda (1998), *Poetika in politika tabloidne kulture*, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče
- MACDONALD, Myra (2003), *Exploring Media Discourse*, London, New York: Arnold
- MARCELLI, Miroslav, BARTHES Roland (2003), *Od zgodovine k sistemu, od sistema k besedilu*, Ljubljana: Društvo Apokalipsa
- MOČNIK, Rastko (2003), »Ali se novinarstvo lahko upre svojemu zatonu?«, v: HALIMI, Serge, *Novi psi čuvaji*, Ljubljana: Mirovni inštitut, str. 133-151
- MOČNIK, Rastko (1999), *3 teorije : ideologija, nacija, institucija*, Ljubljana: Založba /*cf. (Oranžna zbirka)
- Perovič, Tomaž, ŠIPEK, Špela (1998), *TV novice*, Ljubljana: Študentska založba
- PETKOVIĆ, Brankica (2003), »Romi v Sloveniji – tujci za vedno?«, v: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 02*, Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka Mediawatch), str. 55- 75
- PETKOVIĆ, Brankica (2004), »Ne le sosedje, tudi najboljši sosed ne mara Romov«, v: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 03*, Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka Mediawatch), str. 70-81
- PETKOVIĆ, Brankica (2005), »Romi naposled vključeni v sistem javne radiotelevizije«, v: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 04*, Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka Mediawatch), str. 16-35
- PRAPROTNIK, Tadej (1999), *Ideološki mehanizmi produkcije identitet : od identitete k identifikaciji*, Ljubljana: ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij in ŠOU – Študentska založba
- PUŠNIK, Maruša (1999), *Medijski diskurz in upravljanje z nacionalno identiteto: (primer Podjune na avstrijskem Koroškem/Pliberk/Bleiburg) – diplomsko delo*

- ROTSCHILD, Joseph (1991), »Etničnost in država«, v: RIZMAN, Rudi, (ur.) *Študije o etnonacionalizmu*, Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije, str. 165-190
- SAID, Edward W. (1996), *Orientalizem : Zahodnjaški pogledi na Orient*, Ljubljana: Studia Humanitatis
- SAUSSURE, Ferdinand de (1997), *Predavanja iz splošnega jezikoslovja*, Ljubljana: ISH – Fakulteta za podiplomski humanistični študij (Studia Humanitatis)
- SONTAG, Susan (2006), *Pogled na bolečino drugega*, Ljubljana: Sophia
- SONTAG, Susan (2005), »The image – world«, v: EVANS, Jessica, HALL, Stuart (ur.), *Visual culture: the reader*, London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage, str. 80-94
- ŠUŠTERŠIČ Katja (2003), *Televizijska reprezentacija stereotipov : diplomsko delo*
- ULE NASTRAN, Mirjana (1992), *Socialna psihologija*, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče
- ULE NASTRAN, Mirjana (1997), *Temelji socialne psihologije*, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče
- ULE, Mirjana (2005), »Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega svet«, v: LESKOŠEK, Vesna (ur.), *Mi in Oni : Nestrpnost na Slovenskem*, Ljubljana: Mirovni inštitut
- URH, Špela, ŽNIDAREC DEMŠAR, Simona (2005), »Izključujoči mehanizmi vključevanja Romov«, v: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 04*, Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka Mediawatch), str. 36-51
- VIDMAR HORVAT, Ksenija (2006), *Globalna kultura*, Ljubljana: Študentska založba
- VOGRINC, Jože (1995), *Televizijski gledalec*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete
- VOGRINC, Jože (1992), »K televizijskemu komentarju«, v: *Ekran: revija za film in teorijo*, Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Slovenije, str. 40-43
- VOGRINC, Jože (2007), »Predgovor«, v: LABAN, Vesna, *Televizijsko novinarstvo: hibridizacija žanrov in stilov*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 9-14

- VRDLOVEC, Zdenko (1992), »Spremna beseda«, v: BARTHES, Roland, *Camera lucida : Zapiski o fotografiji*, Ljubljana: Založba ŠKUC, str. 106-121
- ZAVIRŠEK, Darja (2000), *Hendikep kot kulturna travma*, Ljubljana: Filozofska fakulteta

Elektronski viri :

- TV DNEVNIK, od 01. januarja 2008 do 31. marca 2008
- ODMEVI, od 1. januarja 2008 do 31. marca 2008
- BATISTA, Eva, GOLOB, Tea (2007), »Medijska podoba centra za tujce – Utiranje poti za kulturni rasizem«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/28/reprezent/>
- KELBL, Barbara (2000), Rome spet kriminalizirajo, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/08/analiza/>
- KOTNIK, Alenka (2001), »Sovražna retorika medijev«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/10/govor/>
- KUHAR, Roman (2001), »Geji in lezbijke vam želijo dober dan«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/12/slovenija/>
- LUBEJ, Gašper (2005), »TV Slovenija praviloma »pokrije« več dogodkov kot POP TV«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/22/analiza/>
- PETKOVIĆ, Brankica (2003), Romi: »Lahko je nič ne vedeti o Romih«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/16/analiza/>
- PETKOVIĆ, Brankica (2004), »Medijski linč: Domnevni posiljevalce osumljen, obtožen in obsojen«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/19/analiza/>
- SARDELIĆ, Julija, SAMARDŽIJA, Miro, VIDMAR HORVAT, Ksenija (2007), »Medijski spektakel o družini Strojani«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/28/reprezent/>

- TAŠTANOSKA, Tanja (2005), »Pravica do imena, do jezika in do medija«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/22/analiza/>
- VIDMAR HORVAT, Ksenija (2006), »Multikulturalna Evropa?«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/26/multi/>
- VELIKONJA, Nataša (2004), »Spopad stališč kot medijski konstrukt«, v: *Medijska preža*, Ljubljana: Mirovni inštitut <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/19/analiza/>

PRILOGI :

Priloga 1 : Televizijski prispevki o manjšinah v Dnevniku od 01. 01. do 31. 03. 2008

PRISPEVEK	DATUM	VRSTA DOGODKA	UVRSTITE V ODDAJO	SOGOVORNIKI
MEDKULTURNI DIALOG	6. 1., dolžina: 2'04"	Predstavitve medkulturnega dialoga pred mednarodno konferenco o medkulturnem dialogu v Cankarjevem domu	19:06 3.prispevek	DRŽAVNE INSTITUCIJE+CIVILNA DRUŽBA (minister za kulturo, dr. Jana Rošker iz FF)
PRAVOSLAVNI BOŽIČ (vest)	6. 1., dolžina 37"	Večer pred pravoslavnim božičem	19:17 – predzadnja vest	/
MEDKULTURNI DIALOG	7. 1. dolžina 1'27"	Povzetek prvega dne mednarodne konference o medkulturnem dialogu v Cankarjevem domu	19:22	DRŽAVNE INSTITUCIJE (evropski komisar za znanost in raziskave, evropski komisar za kulturo, slov. kulturni minister)
PRAVOSLAVNI BOŽIČ	7. 1. dolžina: 59"	Ob dnevu pravoslavnega božiča	19:25	DRŽAVNE INSTITUCIJE + VERSKA INSTITUCIJA Premier Janša in paroh srbske pravoslavne cerkve
EVROPSKO LETO MEDKULTURNEGA DIALOGA	8. 1. dolžina: 4'	Otvoritev slavnostne prireditve ob uradnem začetku leta medkulturnega	19:00 in 19:08	DRŽAVNE INSTITUCIJE + CIVILNA DRUŽBA (slovenski predsednik, predsednik EP-ja, org. Europa nostra)

		dialoga		
BUČNA VAS	8. 1. dolžina: 1'37"	Peticija krajanov Bučne vasi, ker MO Žužemberk ni podprla izselitve Romov iz Žabjaka v občino Žužemberk	19: 30	DRŽAVNE INSTITUCIJE + posameznik (predstavnik Krajevne skupnosti Bučna vas, župan MO NM, posameznik)
DEKLARACIJA O DIALOGU	8. 1. dolžina: 1'23"	Direktorji evropskih festivalov podpisali deklaracijo o medkulturnem dialogu	19: 34	CIVILNA DRUŽBA + DRŽAVNE INSTITUCIJE (evropski komisar za kulturo, Brlek-preds. EFE, generalni sekretar EFE)
TUERK MANJŠINCI Z	10. 1. dolžina: 1'08"	Predsednik države sprejme predstavnike organizacij Slovencev v Italiji	19: 23	DRŽAVNE INSTITUCIJE+CIVILNA DRUŽBA (predsednik, predstavnik organizacij Slovencev v Italiji)
PROTESTI NA PREŠERNOVEM TRGU (vest)	11. 1. dolžina: 50"	Amnesty International za zaprtje zapora Guantanamo na ljubljanskih ulicah	19: 24	/
POLICIJA-ILEGALNI PREHODI	25. 1. dolžina: 1'30"	Policisti odkrili tihotapce ljudi	19: 26	DRŽAVNE INSTITUCIJE - policija
SVET ROMSKE SKUPNOSTI	25. 1. dolžina: 1'34"	Nacionalni program ukrepov za Rome – ob sestanku Sveta romske skupnosti	19: 32	CIVILNA DRUŽBA + (Rom, Rudaš- Forum romskih svetnikov, Horvat Muc)
ENAKOST SPOLOV	31. 1. dolžina: 1'41"	Neformalno srečanje evropskih ministrov o položaju in vlogi žensk v družbi	19: 17	DRŽAVNE/EVROPSKE INSTITUCIJE (ministrica za delo, evropski minister za delo)
ARBOURJEVA V SLOVENIJI	31. 1. dolžina: 1'19"	Prihod visoke komisarke ZN za človekove pravice v Slovenijo	19: 15	DRŽAVNE/SVETOVNE INSTITUCIJE + CIVILNA DRUŽBA (Arbour, zunanji minister, varuhinja človekovih pravic)
JUDOVSKE RABIN PRI NAS	4. 2. dolžina: 1'48"	Prihod aškenaškega rabina Jona Mecgerja v Maribor	19: 24	Mariborski nadškof in rabin
TUERK MANJŠINCI Z (vest)	7. 2. dolžina: 23'	Predsednik sprejel predstavnike slov.manjšine v Avstriji, Italiji in na Madžarskem	19: 25	/

KULTURNI PRAZNIK PORABJE	10. 2. dolžina: 1'17"	Manjšina v porabju	19: 13	DRŽAVNE INSTITUCIJE+CIVILNA DRUŽBA+POSAMEZNIK(porabsk a Slovenka, preds. Zveze Slovencev na Madžarskem, slovenski konzul)
BERAČI-ŽRTVE KRIMINALCEV	21.2. dolžina: 1'26"	Številni berači iz vzhodnoevropskih držav so žrtve kriminalnih združb - reportaža	19: 27	DRŽAVNE INSTITUCIJE + CIVILNA DRUŽBA (policija, predstavnik Karitasa)
NEODVISNOST KOSOVA (vest)	22. 2. dolžina: 35"	Zabava kosovskih Albancev ob razglasitvi neodvisnosti Kosova in poostren nadzor preed nedeljskim protestom srbske skupnosti	19: 09	/
RUSKA AZILANTA POBEGNILA	22. 2. dolžina: 1'32"	Ruska azilanta pobegnila iz Kliničnega centra	19: 26	NEIMENOVANI POSAMEZNIKI (2ruska azilanta Natan in Savik)
ODLOŽEN SHOD SRBSKE SKUPNOSTI	24. 2. dolžina: 1'14"	Napovedani protest ob neodvisnosti Kosova odložen, a še vedno policija okoli srbsek pravoslavne cerkve	19: 20 (zadnji prispevek)	CIVILNA DRUŽBA (Đorđe Perić-posameznik, paroh, Zveza srbskih društev)
IZBRISANI	2. 3. (vikend) dolžina: 2'15"	16 let od izbrisa 18.305 ljudi iz registra stalnih prebivalcev	19: 14	CIVILNA DRUŽBA IN DRŽAVNE INSTITUCIJE (civilna iniciativa izbrisanih, pravni zastopnik izbrisanih, poslanec)
IZBRISANI	6. 3. dolžina: 1'24"	Protest izbrisanih ob šestnajstletnici izbrisa	19: 20	CIVILNA INICIATIVA + POSAMEZNIKI (evropski poslanec, 2 izbrisana, civilna iniciativa izbrisanih)
OBSODBA ZA PRETEP MED ROMI (vest)	7. 3. dolžina: 28"	Končan proces zoper vpletene v pretep v romskem zaselku v Černelavcih	19: 28	/
PRAVICE ŽENSK PO SVETU	8. 3. dolžina: 1'44"	Ob dnevu žensk	19: 09	Prispevek brez izjav
USTAVNI ZAKON O IZBRISANIH	11. 3. dolžina: 2'08"	Strokovna komisija bo oblikovala zakon o izbrisanih	19: 10	DRŽAVNE INSTITUCIJE (8 poslancev)
PRAVOSLAVNI CENTER	14. 3. dolžina: 1'26"	Predstavitev bodočega kulturno	19: 28	CIVILNA DRUŽBA (vodja iniciativnega odbora za zbiranje sredstev, paroh)

		pastoralnega centra		
STROJANI	18. 3. dolžina: 1'18"	Strojani uradno lastniki vojašnice v Rojah	19:30	Izjava Čeferin
ERNIŠA O VELIKI NOČI (vest)	17. 3. dolžina: 21"	Velikonočna poslanica protestantskega škofa Erniše	19: 31	/
SVETOVNI DAN DISKRIMINACIJE	21. 3. dolžina: 1'46"	Diskriminacija ima veliko obrazov	19: 24	CIVILNA DRUŽBA+POSAMEZNIKI (Amnesty International, Mirovni inštitut, Obenga, Binchende)
TUERK Z MADŽARSKO MANJŠINO (vest)	25. 3. dolžina: 24"	Predsednik države obiskal Lendavo	19: 20	/
PRAZNIK VESELJA	23. 3. dolžina: 1'19"	Evangeličani praznujejo veliko noč	19: 16	Škof Erniša, 4 otroci
ROMSKI SVETNIK (vest)	27. 3. dolžina: 33"	Volitve novomeškega romskega svetnika	19: 33	/
ROMSKA ODDAJA	27. 3. dolžina: 1'18"	Ob začetku oddajanja romske oddaje na javni televiziji in radiu	19: 34	Odgovorni urednik, voditeljica oddaje, Jožek Horvat Muc

Priloga 2 : Televizijski prispevki o manjšinah v Odmevih od 01. 01. do 31. 03. 2008

PRISPEVEK	DATUM	VRSTA DOGODKA	UVRSTITEV V ODDAJO	SOGOVORNIKI
MEDKULTURNI DIALOG	8. 1. dolžina: 2'37"	Ob začetku mednarodne konference o medkulturnem dialogu	22: 06	DRŽAVNE INSTITUCIJE(predsednik države, vlade, evropskega parlamenta, evropski komisar za kulturo)
OSREDNJA TEMA - MEDKULTURNI DIALOG	8. 1. dolžina: 12'	Pogovor o medkulturnem dialogu	22: 08	DRŽAVNIK IN CIVILNA DRUŽBA Minister za kulturo in dr. Kovač
MANJŠINCI PRI NAPOLITANU (vest)	24. 2. dolžina: 27"	Predsednika organizacij Slovencev v Italiji na obisku pri italijanskem predsedniku	22: 28	CIVILNA DRUŽBA (izjavi predsednikov manjšinskih organizacij)
SRBI IN ALBANCI V SLOVENIJI	15. 2. dolžina: 2'02"	Srbska in albanska skupnost v Sloveniji priznanju neodvisnosti Kosova	22: 18	CIVILNA DRUŽBA (srbska diaspora, predstavniki albanske skupnosti-5 govorcev)
ROMSKI KONGRES	23. 2. dolžina:	Dvodnevno zasedanje	22: 22	CIVILNA DRUŽBA in DRŽAVNE INSTITUCIJE

	1'39"	parlamenta svetovne romske organizacije		(šolski minister, predsednik zveze Romov Slovenije, 2 predstavnika Svetovne romske organizacije)
MEDKULTURNI DIALOG (vest)	24. 2. dolžina: 27"	Evropska poslanka Ljudmila Novak o medkulturnem dialogu	22: 43	/
IZBRISANI (vest)	26. 2. dolžina: 35"	Šestnajstletnica izbrisa 18.305 ljudi iz registra stalnih prebivalcev	22: 45	/
SLOVESNOST V LENDAVI	14.3. dolžina: 1'32"		22: 19	DRŽAVNE INSTITUCIJE+CIVILNA DRUŽBA(predsednik in predsednica slov. In madž. Parlamenta, poslanka Poszonec, predsednik Pomurske madžarske skupnosti)